جامعة القاهرة

كلية الآداب

الأدب العبرى الحديث

نماذج مختارة

د/جمال عبد السميع الشاذلى
أستاذ اللغة العبرية وأدابها المساعد
كلية الآداب-جامعة القاهرة

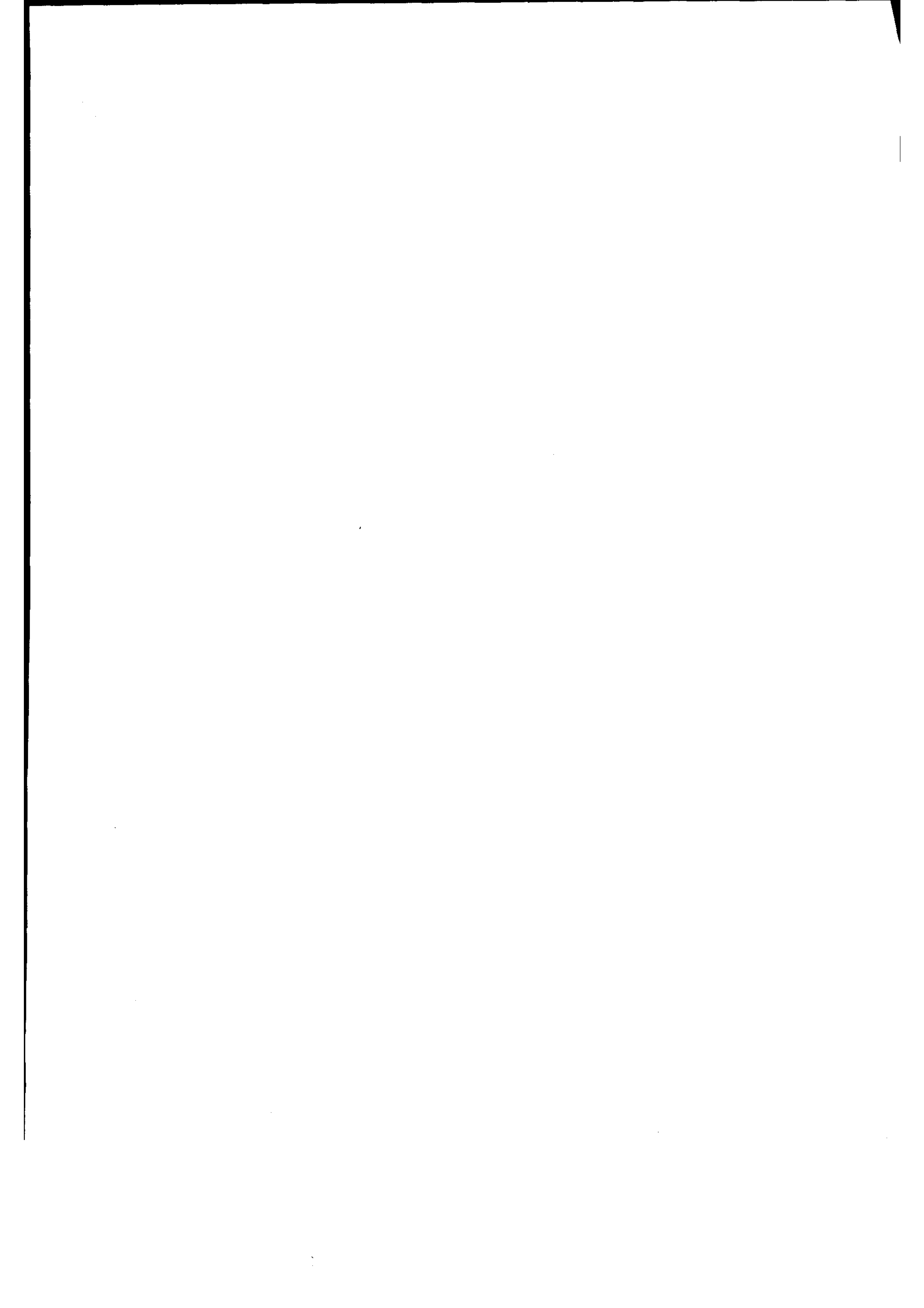
د/نجلاء رأفت سالم
مدرس اللغة العبرية وآدابها
كلية الآداب-جامعة القاهرة

القاهرة

٢٠٠٦

طبعة مزيدة ومنقحة

الثقافة للنشر والتوزيع

بسم الله الرحمن الرحيم

إهداء:

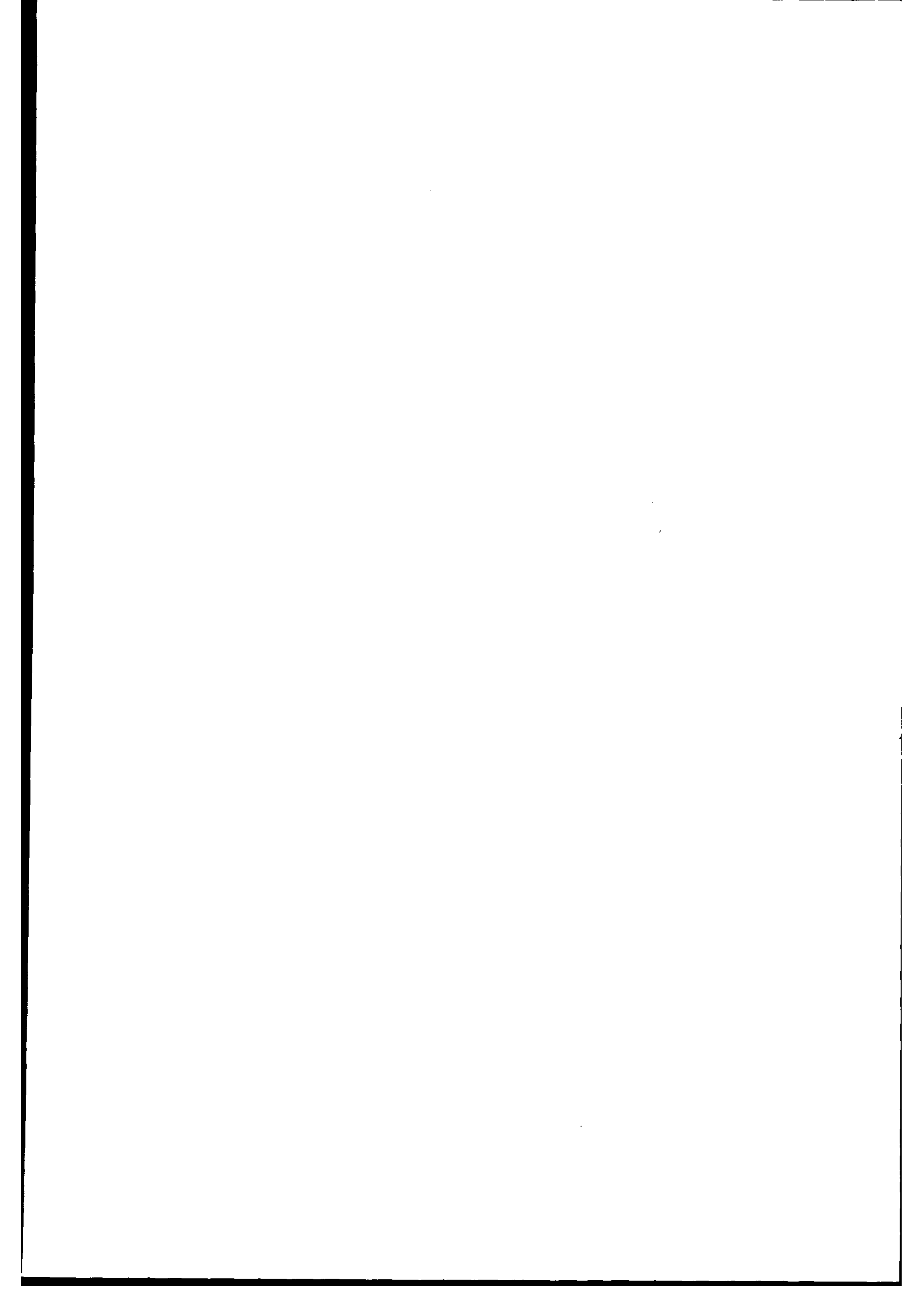
إلى نور حياتنا :

نورهان وندى

مقدمة

نقدم هذا الكتاب متضمناً نماذج أدبية متنوعة مابين النثر والشعر بدأناه بالنثر متمثلاً فى قصة السيدة والبائع المتجول لعجنون ،وقصة ساليما لحاييم هزاز،ثم قصة عش عصفور ليهودا يعرى ،ثم قصة موت لجرشون شوفمان ،ومسرحية صاحبة القصر لليئة جولدبرج ،وفى النهاية ذيلناه بنماذج متنوعة من الشعر العبرى الحديث.

والله ولى التوفيق

האדונית והרוכל

רוכל אחד יהודי היה מחזר בעיירות ובכפרים. יום אחד נזדמן לשדה יער, רחוק מן היישוב. ראה בית עומד יחידי. בא ועמד לפני הדלת והכריז על סחורתו. יצאה אדונית אחת ואמרה, מה אתה מבקש כאן יהודי? שחה ובירכה ואמר לה, שמא צריכה את דבר מדברים נאים אלו שיש לי? הוריד את קופתו מעל כתפיו והציע לה כל מיני סחורה. אמרה לו, איני צריכה לך ולסחורתך. אמר לה, הביטי וראי, שמא אף על פי כן? הרי לולאות והרי טבעות והרי מטפחות והרי סדינים וסבון ומיני תמרוקים שהשרות משתמשות בהם. נסתכלה שעה קלה בקופתו ועיקמה עיניה ממנו ואמרה, אין כאן כלום. כלך ולך. חזר והשתחווה לפניה והוציא דברים מן הקופה והציע לה ואמר, תני עיניך גברתי ואל תאמרי אין כאן כלום. שמא דבר זה רצוי לך, או שמא חפץ נאה זה ימצא חן בעיניך. בבקשה ממך גברתי הביטי וראי. כפפה עצמה כלפי קופתו ופשפשה קצת כאן וקצת כאן. ראתה סכין של ציידים. נתנה לו דמיה וחזרה לביתה. טען את קופתו על כתפיו והלך לו.

אותה שעה כבר שקעה החמה ונתעלמה ממנו הדרך. היה מהלך שעה ועוד שעה. נכנס לבין האילנות ויצא וחזר ונכנס לבין האילנות. החושך כיסה את הארץ והלבנה לא האירה בשמים. נסתכל סביביו והתחיל מתיירא. ראה אור מאיר. הלך לקראת האור והגיע אצל בית אחד. הקיש על הדלת. הציצה עליו בעלת הבית וקראה, שוב אתה כאן? מה אתה מבקש יהודי? אמר לה, משעה שפירשתי מכאן תועה אני בחשיכה ואיני מגיע ליישוב. אמרה לו, ובכן מה אתה מבקש? אמר לה, בבקשה ממך גברתי תני לי רשות ואשב לי עד שתצא הלבנה ואראה את הדרך ואלך לי. הביטה בו בעין זעומה ונתנה לו

רשות ללון ברפת ישנה שבחצרה. הניח עצמו על הקש ונתנמנם.
בלילה ירדו גשמים מרובים. כשעמד הרוכל בבוקר ראה שכל הארץ כולה בצה. ידע באותה אדונית שהיא קשה. אמר בלבו, אמסור עצמי בידי שמים ואל אבקש טובה מצרי עין. טען את קופתו על כתפיו וביקש לילך. הציצה עליו האדונית ואמרה לו, דומני שנפרץ הגג, יכול אתה לתקן שם דברז הניח הרוכל את קופתו ואמר, הריני קופץ ועולה. נתנה לו סולם ועלה בראש הגג. מצא רעפים שזיעזעתם הרוח. עמד והחזירם למקומם, ולא השגיח בעצמו שבגדיו נובעים מים ומנעליו כשני דליים. אמר בלבו, מה איכפת לי אם אני עומד בראש הגג או אם אני מהלך ביער, כאן גשמים וכאן גשמים, ואולי על ידי שאני עוזר לה אף היא תגמול חסד עמי ותתן לי לשהות בביתה עד שיפסיקו הגשמים.
לאחר שסידר את הרעפים וסתם את פרצת הגג וירד אמר לה, מובטחני שמכאן ואילך לא יגיעו הגשמים לתוך הבית. אמרה לו אומן אתה, נקבה את שכרך ואתן לך. הניח ידו על לבו ואמר, חס ושלום שאקח מגברתי פרוטה, אין דרכי לקבל שכר על דבר שאינו מגוף מלאכתי, כל שכן שהגברת עשתה עמי טובה ונתנה לי ללון בביתה. הביטה בו דרך חשד, שהיתה סבורה שאומר כן כדי לייקר עצמו לפניה כדי שתתן לו שכר הרבה. לסוף אמרה, שב ואעשה לך סעודת שחרית. עמד וסחט את בגדיו, הוציא את המים ממנעליו והביט אילך ואילך. מתוך הקרנים המרובות שהיו תלויות על כתלי הבית ניכר היה שבית צײדים הוא. ואולי לא היה בית צײדים ואותן הקרנים תלויות להן לנוי, כדרך שיושבי יערות עושים, שמקשטים את בתיהם בקרני חיה.
עם שהוא עומד ומביט חזרה בעלת הבית והביאה לפניו שכר חם ומיני מזונות. שתה ואכל ושתה. לאחר שאכל ושתה אמר לה, שמא יש כאן עוד דבר שצריך תיקונז מוכן אני לעשות כל מה שהגברת פוקדת עלי. נתנה עיניה בבית ואמרה, בדוק

וראה. היה הרוכל שמח שניתנה לו רשות לישב בבית עד שיעברו הגשמים. התחיל מתעסק ותיקן כאן דבר וכאן דבר ולא ביקש שכר. לעת ערב עמדה והתקינה לו סעודת לילה והציעה לו מטה בחדר שמוטלים שם כלים ישנים שיצאו מכלל תשמיש. הודה הרוכל לבעלת הבית שמיטיבה עמו כל כך ונשבע שלא ישכח חסדה לעולם.

למחר התחילו גשמים חדשים יורדים. הביט הרוכל לחוץ והביט בפני בעלת הבית, מי מוכן לרחם עליו תחילה. בעלת הבית ישבה מכווצת ושתקה ושעמום גדול יצא מכלי הבית. קרני החיות שבכתלים נתעטפו אדים וריח כריח בשר חי נדף מהן. אם משום שביקשה להפיג את השעמום שבלב ואם משום שנתגלגלו רחמיה עליו על אותו בחור שצריך להלך בגשמים ובבצה, אם משום זה ואם משום זה התחילה האדונית מדברת עמו. על מה דיברה ועל מה לא דיברה, על הגשמים שאינם פוסקים ועל הרוחות שמנשבות בלא הפסק ועל הדרכים שמתקלקלות והולכות ועל התבואה שעשויה להרקב וכן כל כיוצא בזה. הודה לה הרוכל בלבו על כל דיבור ודיבור, שכל דיבור ודיבור נותן לו עכבה בבית ואינו צריך לטלטל עצמו בדרכים בגשם ובקור ובסערה. ואף היא היתה מרוצה, שיש כאן נפש חיה. נטלה לה כלי סריגה ואמרה לו, שב. ישב לפניה וסיפר דברים על שרים ושרות, אדונים ואדונות, על כל מה שידע ועל כל מה שרצוי היה לה לשמוע. בין כך לכך נתקרבו זה לזה. אמר לה, גברתי יושבת גלמודה, כלום אין לה בעל או ידיד וריעז ודאי יש כאן שרים רבים ונכבדים שמבקשים קרבתה של אדונית נאה שכמותה. אמרה לו, היה לי בעל. נתאנח הרוכל ואמר, והוא מת. אמרה לו, לא כי אלא נהרג. נתאנח הרוכל על בעלה שנהרג ושאל, כיצד נהרג. אמרה לו, אם השוטרים אינם יודעים, אתה מבקש לדעת. מה איכפת לך באיזו מיתה נהרג, אם חיה רעה אכלתהו או אם נשחט בסכין. הלוא אף אתה מוכר סכינים שאפשר לשחוט בהן אדם.

ראה הרוכל שאין דעתה של האדונית לספר במעשי בעלת

ושתק. ואף היא שתקה. אחר שעה קלה חזר הרוכל ואמר, יתן האלקים וימצאו את רוצחי בעלך לנקום בהם נקם. אמרה היא, לא ימצאו אותם, לא ימצאו אותם. לא כל רוצח עשוי שימצאו אותו. השפיל הרוכל את עיניו ואמר, מצטער אני גברתי שהזכרתי לה צרתה, אילו ידעתי במה יכולני לשמח את לבך הייתי נותן מחצית חיי. נסתכלה בו האדונית וחייכה חיוך משונה, של בוז או של ריצוי, או סתם חיוך, שאדם מחייך לו וחבירו מפרשו לפי דרכו. ואם אדם תמים הוא הרי הוא מפרשו לטובת עצמו. הרוכל שאדם תמים היה פירש לו שחוק זה ששחקה אותה אשה לטובתו ולהנאתו. והואיל ונצטער על אותה אשה שלפי שנותיה ולפי מדת יופיה ראויה היתה שבני אדם נאים יחזרו אחריה ראה את עצמו פתאום כאחד מהם. התחיל מדבר לפניה דברים שאוזן של אשה בחורה אוהבת לשמוע. אלקים יודע מהיכן נטל רוכל פשוט זה דברים כגון אלו. והיא לא גערה בו ולא דחפה אותו, אדרבא נוחה היתה לשמוע עוד. נכנסה בו גבורה והתחיל מדבר דברי אהבה. ואף על פי שהיא אדונית והוא רוכל עני קיבלה את דבריו והראתה לו חיבה. ואף לאחר שפסקו הגשמים ונתייבשו הדרכים לא פירשו זה מזה.

נשתייר הרוכל אצל האדונית. לא ברפת הישנה ולא בחדר של כלים ישנים שיצאו מכלל תשמיש, אלא דר היה בחדרה של האדונית ובמטתו של בעלה היה ישן, והיא היתה משמשת לפניו כאילו הוא אדוניה. בכל יום התקינה לו סעודה מכל אשר היה לה בבית ובשדה, כל עוף טוב וכל עוף שמן. ואם צלתה לו בשר בחמאה לא משך ידו ממנו. בראשונה כשהיה רואה אותה מולקת ראש עוף היה מזדעזע, אחר כך היה אוכל ומוצץ אפילו את העצמות, כדרך קלי עולם שבתחילה אין רוצים לעבור עבירה ואחר כך עושים כל עבירות שבעולם לתיאבון. אשה ובנים לא היו לו ולא היה לו על מי יתגעגע, ובכן היה דר עם אותה אדונית. פשט בגדי רוכל ולבש בגדי חירות ונתחבר לאנשי המקום עד שהיה כאחד מהם. האדוני-

לא נתנה לו להתייגע לא בבית ולא בשדה, אדרבא הטילה על עצמה כל עבודה ופינקתו במאכלים ובמשקאות. ואם קינטרתו ביום הראתה לו חיבה בלילה, כדרך הנשים שפעמים הן כך ופעמים הן כך. כך יצא חודש ושני חדשים, עד שהתחיל שוכח שהוא רוכל עני והיא אדונית. ואף היא שכחה שהוא יהודי וכן כל כיוצא בזה.

ובכן יושבים היו כאחד בבית אחד תחת גג אחד, והוא אוכל ושותה ונהנה וישן על מטה מוצעת ואינו חסר לכאורה ולא כלום. אבל על דבר אחד היה תמיה, שכל אותם הימים לא ראה אותה לא אוכלת ולא שותה. בראשונה היה סבור שגנאי לה לסעוד עמו. משנתרגל בה ושכח שהיא אדונית והוא יהודי היה תוהה יותר ויותר.

פעם אחת אמר לה, מה זה הילני, זה כמה חדשים אני יושב עמך ואיני רואה אותך לא אוכלת ולא שותה. כלום איבוס עשית לך בתוך מעיך? אמרה לו, מה איכפת לך אם אני אוכלת ושותה אם איני אוכלת ושותה, די לך שאתה אינך חסר עמי כלום ומזונותיך מצויים בכל עת. אמר לה, אמת שאני אוכל ושותה ומזונותי מצויים יותר מבכל הימים, אף על פי כן מתאווה אני לדעת מהיכן את מתפרנסת ומהיכן את ניזונת. על שולחן אחד עמי אין את סועדת, ואף מחוץ לשולחן לא ראיתי אותך לא אוכלת ולא שותה, אפשר יש מתקיים בלא אכילה ושתייה. חייכה הילני ואמרה, מבקש אתה לדעת מה אני אוכלת ומה אני שותה, דם אנשים אני שותה ובשר אדם אני אוכלת. עם שהיא מדברת חיבקה אותו בכל כחה והניחה שפתיה על שפתיו ומצצה ואמרה, מימי לא ציירתי לי שבשרו של יהודי מתוק כל כך. נשוק אותי עורבי, נשוק אותי נשרי, נשיקותיך מתוקות מכל נשיקות שבעולם. נשק לה והרהר בלבו, דברי פיוטין הם, שדרכן של שרות לומר בשעה שהן מחבבות את בעליהן. ואף היא חזרה ונשקה לו ואמרה, יוסף בראשונה כשהראית את עצמך לפני רציתי לשסות בך את הכלבה, ועכשיו אני עצמי נושכת אותך ככלבה מטורפת,

עד שאני חוששת שלא תצא מידי חי, הוי פגרי המתוק שלי.
כך היו מוציאים את ימיהם באהבה וחיבה ושום דבר שבעולם
לא עירבב את עסקיהם.
אבל אותו דבר היה נוקב בלבו של הרוכל. דרים הם כאחד
בבית אחד בחדר אחד ומטתה סמוכה למטתו, וכל שיש לה
נתנה בידו, חוץ מן הלחם שאינה אוכלת עמו על שולחן אחד.
עד היכן, עד שאינה טועמת כלום מכל התבשילים שהיא
מתקינה לו. מאחר שאותו דבר היה נוקב בלבו היה חוזר
ושואל. אמרה לו, כל המרבה לשאול מעמיק לו שאול. שמח
פגרי המתוק על כל מה שניתן לך ואל תשאל שאלות שאין
עליהן תשובה. הרהר היהודי בלבו, אולי באמת צדקה ממני.
מה איכפת לי אם היא אוכלת ושותה עמי אם היא אוכלת
ושותה ממקום אחר, הרי היא בריאה ופניה יפות ואיני חסר
עמה כלום. קיבל עליו לשתוק. היה יושב ונהנה משולחנה
וכן כל כיוצא בזה. לא הציק לה בשאלותיו ולא הטריד אותה
בדברים יתירים, אלא הוסיף אהבה על אהבתו. אם מחמת
שבאמת אהב אותה ואם אולי מחמת אותה חידה שאין לה
פתרון.
מי שעסקו עם נשים יודע שכל אהבה התלויה בדבר סופה
בטלה. ואפילו אדם אוהב אשה כשמשון את דלילה לסוף היא
מהתלת בו, לסוף היא מציקה לו, עד שנפשו קצרה למות. כך
אותו רוכל. אחר ימים התחילה מהתלת בו, אחר ימים התחילה
מציקה לו, אחר ימים קצרה נפשו למות. אף על פי כן לא
הניח אותה. ואף היא לא אמרה לו צא. ישב עמה עוד חודש
ועוד חודש, מתקוטטים ומתפייסים, מתפייסים ומתקוטטים ואין
הוא יודע על שום מה מתקוטטים ועל שום מה מתפייסים. אבל
מהרהר היה בלבו, הרי אנו קרובים, הרי סמוכים אנו זה אצל
זה ואין אנו זזים זה מזה ואף על פי כן איני יודע עליה היום
יותר משידעתי עליה אתמול, ולא ידעתי אתמול יותר משידעתי
עליה ביום שבאתי אצלה בראשונה וקנתה אצלי את הסכין.
כל זמן שהיו שרויים בשלום לא הרבה לשאול, ואם שאל

היתה סותמת את פיו בנשיקות. כיון שנסתלק שלומם התחיל מהרהר ומוסיף, עד שאמר לעצמו איני מניח ממנה עד שהיא מספרת לי.

לילה אחד אמר לה, פעמים הרבה שאלתי אותך על בעלך ולא אמרת לי כלום. אמרה לו, על איזה שאלת? אמר לה, וכי שני בעלים היו לך? הלוא לא הזכרת אלא את זה שנהרג. אמרה לו, מה איכפת לך אם שנים ואם שלושה. אמר לה, אם כן אני בעלך רביעי? אמרה לו, בעלי רביעי? אמר לה, הלוא מדבריך יוצא כך. לא כך הילני? אמרה לו, המתן עד שאמנה את כולם. פשטה את ימינה והתחילה מונה באצבעותיה, אחד שנים שלושה ארבעה חמשה. כיון שמנתה כל האצבעות שבימינה פשטה את שמאלה והוסיפה למנות. אמר לה, והיכן הם? אמרה לו, וכי לא אמרתי לך כל המרבה לשאול מעמיק לו שאול. אמר לה, הלוא תגידי לי. טפחה על כרסה ואמרה, מקצתם אולי הם כאן. אמר לה, מה פירוש כאן? ליכסנה את עיניה וחייכה. הביטה בו שעה קלה ואמרה, ואם אומר לך כלום תבין. אם האלהים, הביטו וראו איזו פנים יש לפגר זה.

כבר משעה שהתחילה מונה באצבעותיה נסתלקה דעתו ממנו, וכל מה ששאל שאל שלא מדעת. עכשיו ניטל ממנו אף כח הדיבור. ישב ושתק. אמרה לו, חביבי שלי מאמין אתה באלהים? נתאנח ואמר, כלום אפשר שלא להאמין באלהים? אמרה לו, לא יהודי אתה? נתאנח ואמר, כן, יהודי אני. אמרה לו, הרי היהודים אינם מאמינים באלהים, שאילו האמינו בו לא היו רוצחים אותו. אבל אם אתה מאמין באלהים התפלל עליך שלא יהא סופך כסופם. — כסופם של מי? — כסופם של אותם ששאלת עליהם. — של בעליך? — של בעלי. — מה היה סופם? ענתה הילני ואמרה לו, אם אין אתה מבין, אין כדאי לדבר עמך. עם שהיא מדברת נסתכלה בגרונו ועיניה הכחולות הבהיקו כלהב של סכין חדשה. הביט בה ונזדעזע. אף היא הביטה בו ואמרה, מפני מה החוורת פנים? משמש בפניו ואמר, פני החווירו? אמרה לו, ושערות ראשך עמדו כזיפים של חזיר.

משמש בראשו ואמר, שערותי עמדת אמרה לו. ונימי זקנך נעשו קליפין קליפין כשל אווז. פוי, כמה מכוערים פניהם של פחדנים. רקקה בפניו והלכה לה. עם שהיא הולכת החזירה פניה כנגדו ואמרה לו, שמור את הפיקה שבגרגרתך. אם האלהים הרי היא מרטטת כאילו רואה היא את הסכין. אל תחושי חביבתי, עדיין איני נושכת בך.

נשתייר הרוכל יושב. פעם היה ממשמש בפניו ופעם היה ממשמש בזקנו. שערות ראשו כבר ניגוחו והיו מונחות להן כבתחילה חלק כאן וחלק כאן ושביל עובר באמצע והוא צונן כאילו הניחו עליו קרח. מן החדר השני נשמע קול פסיעותיה של הילני. אותה שעה לא אהב אותה ולא שנא אותה. איבריו התחילו דוממים, כאילו אבדו כח שליטתם. כנגדם התחילו מחשבותיו מתגברות והולכות. אמר לעצמו, אעמוד ואטול קופתי ואלך לי. כיון שביקש לילך נתרשלו איבריו יותר. שוב נשמע קול רגליה של הילני. כיון שדממו רגליה נשמע קול נקישת כלים וריח של תבשיל. התחיל הרוכל חוזר ומהרהר, עלי להסתלק ולילך מכאן, אם לא עכשיו הרי למחר בבוקר. כמה היה שמח ביום שניתנה לו לינת לילה ברפת הישנה, עכשיו אפילו המטה המוצעת לו צווחת טול רגליך וברח לך. אותה שעה כבר החשיך היום. הסכים בעל כרחו לעשות את הלילה בבית הזה, אבל לא בחדר אשתו במטת בעליה שנהרגו, אלא ברפת הישנה או בחדר אחר עד שיאיר היום וילך לו.

נכנסה הילני ואמרה, דומה אתה כאילו כבר בלעתיך. נטלתו בזרועו והביאתו לחדר האוכל והושיבתו אצל השולחן ואמרה לו, אכול. הגביה עיניו ונסתכל בה. חזרה ואמרה, אכול. נטל פרוסה ובלעה כמות שהיא. אמרה הילני, רואה אני שצריכין ללעוס לך את הפת. ניער ידיו מן הפת ועמד לילך. אמרה הילני, המתן ואלך עמך. לבשה אדרת כבשים ויצתה עמו.

בדרך לא דיברו לא דברים טובים ולא דברים רעים, אלא דברים סתם, כבני אדם קנוסים שרוצים להסיח דעתם מעצמם. עם שהם מהלכים פגעו בצורה של אבן. עמדה הילני ועשתה

סימן של צלב על לבה ועמדה והתפללה תפילה קצרה. אחר כך נסלתו ליוסף בזרועו וחזרה עמו לביתם.
בלילה נגער יוסף משנתו בבהלה וצעק צעקה גדולה. דומה היה עליו שתקעו סכין בלבו, ולא בלבו אלא באותה צורה של אבן, ולא בצורה של אבן, אלא בצורה אחרת עשויה קרח, שעושין הנוצרים בימי אידיהם על הנהר. ואף על פי שלא פגעה בו הסכין אף על פי כן היה חושש בלבו. טלטל עצמו ונתאנח. אחזתו שינה ונתנמנם. שמע קול קשקוש וראה שהכלבה פורקת מעליה את השלשלת שבצווארה. עצם את עיניו ולא השגיח בה. קפצה ובאה. נעצה שיניה בגרונו. התחיל גרונו שותת והיא לוקקת את דמו. צעק צעקה גדולה וטלטל אילך ואילך. נינערה הילני וצווחה, מה אתה מרעיש את הבית ואין אתה נותן לי לישון. צימצם עצמו בתוך כריו וכסתותיו והיה מוטל בלא זיע עד שהאיר היום.
בבוקר אמר לה יוסף להילני, הבטלתי אותך משנתך. אמרה הילני, איני יודעת מה אתה סח. אמר לה, הלוא צעקת עלי שאיני מניח לך לישון. אמרה הילני, אני צעקתי? אמר יוסף, אם כן מתוך שנתך דיברת. החווירו פניה ושאלה, מה דברים דיברתי?
בלילה העביר את כלי מטתו לאותו חדר שמוטלים שם הכלים הישנים שיצאו מכלל תשמיש. ראתה הילני ולא אמרה כלום. כשהגיעה שעת שינה אמר לה, שנתי אינה טובה עלי ואני מתהפך על משכבי והריני מתיירא שמא אני מבטיל אותך משנתך, על כן העברתי את מטתי לחדר אחר. נענעה לו הילני ראשה דרך הסכמה ואמרה, כל מה שיפה לך עשה. אמר יוסף, כן עשיתי. אמרה הילני, אם כן הרי טוב.
מכאן ואילך לא דיברו ולא כלום. יוסף שכח שהוא אינו אלא אורח והיה נוהג כדרכו. בכל יום ביקש לעזוב את ביתה, להניח את טובותיה. עבר יום, יצא שבוע והוא לא עזב את ביתה. ואף היא לא אמרה לו צא.
לילה אחד ישב לסעוד. הביאה לו הילני את התבשיל. עלה

ריח פיה כריח אדם רעב. עיקם את פיו. הרגישה בדבר ואמרה לו, מפני מה אתה מעקם את פיך? אמר הוא, לא עיקמתי את פי. חייכה חיוך משונה ואמרה, שמא ריח פי עלה לפניך. אמר הוא, קחי פרוסה ואכלי. אמרה היא, אל תחוש לי, אני לא ארעב. ושוב נראה על פניה חיוך משונה, קשה מן הראשון.
אחר שאכל ושתה פירש לחדרו והציע לו את מטתו. עלה בדעתו פתאום לקרות קריאת שמע. מאחר שפסל יראתם תלוי על הקיר עמד ויצא לקרות את שמע בחוץ.
הלילה ליל חורף היה. הארץ היתה מלאה שלגים והשמים היו קרושים ועכורים. הביט לשמים ולא ראה שביב אור, הביט לארץ ולא מצא את רגליו. ראה את עצמו פתאום כאילו הוא שבוי בשדה יער בין שלג זה שמתכסה בשלג חדש. ואף הוא עצמו מתכסה והולך. עקר את רגליו והתחיל רץ. פגע בצורה של אבן שעמדה בשלג. אבי שבשמים, צעק יוסף, כמה נתרחקתי. אם אינני חוזר מיד הריני אבוד, הביט אילך ואילך עד שהכיר את הרוחות. כיוון לבו כנגד אותו הבית והלך לשם.
מנוחת השקט היתה שרויה. לא נשמע אלא קול עמעום כקול השלג היורד על תלי השלג. ומתוך אותו הקול עלה קול רגליו כשהן שוקעות בשלג ומתייגעות לצאת. כתפיו כבדו מאוד, כאילו טוען את קופתו הכבדה. אחר שעה קטנה הגיע אצל ביתו.
הבית שרוי היה באפלה. כל אור לא האיר את חדריו. היא ישנה. לחש יוסף ועמד, שיניו דבקו אלו באלו מתוך שנאה. עצם את עיניו ונכנס לחדרו.
בכניסתו נדמה היה לו שהילני בחדר. כבש שנאתו ממנה. נזדרז ופשט את בגדיו והתחיל ממשמש בכרים ובכסתות. לחש וקרא, הילני ולא נענה. חזר וקרא ולא נענה. עמד והדליק את הנר. ראה את כלי מטתו שהם מלאים חורים. מה כאן כה כאן? הרי כשיצא מחדרו היו שלמים ועכשיו הם מלאים חורים. אין ספק שחורים אלו בידי אדם נעשו, אלא מה

טעם נעשה. נסתכל וראה קורט דם. נסתכל בדם והיה תמיה בינו בינו שמע קול אנחה. הביט וראה את הילני כשהיא מושלכת על הקרקע וסכין בידה. זו הסכין שקנתה אצלו ביום שבא לכאן. הוציא את הסכין מידה והרים אותה מן הקרקע והשכיבה על מטתו. פתחה הילני את עיניה והביטה בו. עם שהיא מביטה בו פתחה את פיה עד שהבהיקו שיניה.
שאל יוסף את הילני, מבקשת את לומר משהו. ולא אמרה ולא כלום. הרכין עצמו כנגדה. נזקפה בבת ראש ונעצה את שיניה בגרונו והתחילה נושכת ומוצצת. לסוף דחפה אותו וצווחה, פוי מה קר אתה, דמך לא דם, אלא מי קרח.
טיפל הרוכל באדונית יום ושני ימים ועוד יום. חבש את פצעיה, שבלילה שנכנסה לשחוט אותו פצעה את עצמה. אף הוא התקין לה תבשיל. אבל כל מאכל שנטלה לתוך פיה הקיאה, שכבר שכחה תורת המאכל שבני אדם אוכלים. הואיל והיתה למודה לאכול בשר בעליה ששוחטתם ואוכלתם ושותה את דמם, כדרך שביקשה לעשות לו.
ביום החמישי הוציאה את נפשה ומתה. הלך יוסף לבקש כומר ולא מצא. עשה לה ארון ותכריכים וחפר בשלג לקברה. מאחר שכל הארץ קרושה היתה לא עלה בידו לכרות לה קבר. נטל את נבלתה וטמנה בארון ועלה על ראש הגג וטמן את הארון בשלג. הריחו העופות בנבלתה. באו וניקרו בארון ושיברוהו וחילקו ביניהם נבלתה של האדונית. ואותו רוכל נטל את קופתו וחיזר ממקום למקום וחיזר והכריז על סחורתו.

السيدة والبائع المتجول

" شموئيل يوسف عجنون "

كان أحد الباعة الجائلين اليهود يطوف في البلدان والقرى . وذات يوم جاء بالصدفة إلى غابة، بعيداً عن منطقة الاستيطان اليهودى فرأى بيتاً بمفرده فجاء ووقف أمام الباب وأعلن عن بضاعته . وخرجت إحدى السيدات وقالت ماذا تطلب من هنا أيها اليهودى ؟ فتوجه نحوها وقال لها عسى أن تحتاجى شيئاً من هذه الأشياء الجميلة التى توجد معى ؟ وأنزل خزانته من على كتفيه ، وعرض أمامها كل أنواع البضاعة . فقالت له إننى لا أريدك ، ولا أريد بضاعتك . فقال لها انظرى وشاهدى عسى أن يعجبك شيئاً على رغم من ذلك ؟ فها هي عُرى ، وها هى خواتم ، وها هى مناديل ، وها هى ملاءات سرير ، وصابون ، وأنواع من العطور تستخدمها الوزيرات . نظرت فترة قصيرة لخزانته ، وشاحت بعينيها عنه ، وقالت لا أريد شيئاً من هنا . هلم وارحل . فعاد وانحنى أمامها ، وأخرج أشياء من الخزانة ، وعرضها لها ، وقال انظرى ياسيدتى ، ولا تقولى لا أريد شيئاً من هان . عسى أن تقبلى هذا الشئ ، أو عسى أن ينال هذا المتاع إعجابك . من فضلك ياسيدتى انظرى وشاهدى . انحنت

صوب خزانته وبحثت قليلاً هنا ، وقليلاً هنا فرأت سكين صيادين . فأعطته ثمنها ، وعادت لمنزلها . وحمل خزانته على كتفيه ، وذهب لحال سبيله .

وفى الوقت نفسه كانت الشمس قد غربت بالفعل ، وقد ضل الطريق . وكان يسير ساعة تلو ساعة . ودخل بين الأشجار وخرج وعاد ، ودخل بين الأشجار . وقد غطى الظلام الأرض ، ولم يظهر ضوء القمر فى السماء . فنظر حوله ، وبدأ يشعر بالخوف . ورأى نوراً يضئ . وذهب صوب الضوء ، ووصل إلى أحد المنازل . وطرق على الباب . فنظرت إليه صاحبة المنزل ، وصاحت أنت هنا مرة ثانية ؟ ماذا تريد أيها اليهودى ؟ فقال لها منذ أن ابتعدت من هنا ، وأنا أضل الطريق فى الظلمة ، ولا أستطيع أن أصل إلى منطقة الاستيطان اليهودى . فقالت له ، ولهذا ماذا تريد ؟ فقال لها من فضلك يا سيدتى اسمحى لى بأن أمكث حتى تشرق الشمس ، وأرى الطرق ، وأذهب إلى حال سبيلى فنظرت إليه بعين غاضبة ، وسمحت له بأن ينام فى حظيرة قديمة فى فنائها . فألقى بنفسه على القش ونام نوماً خفيفا .

وفى المساء تساقطت أمطار كثيرة . وعندما وقف البائع المتجول فى الصباح رأى أن كل الأرض طين . وعرف أن تلك السيدة قاسية . فقال فى نفسه سأسلم نفسى للخالق ، ولن أطلب

إحساناً من البخلاء . وحمل خزانته على كتفيه ، وطلب الرحيل . نظرت إليه السيدة وقالت له يبدو أن السقف قد حدثت به ثغرة ، فهل تستطيع أن تصلح شيئاً ؟ فوضع البائع المتجول خزانته وقال هأنذا أقفز وأصعد . وأعطته سلماً ، وصعد أعلى السقف . فوجد القراميد التى حركتها الريح فوقف وأعادها إلى مكانها ، ولم يعتن بنفسه حيث أن المياه تتساقط من ملابسه ، وحذاءه كدلوين . وقال فى نفسه لن يعنينى إذا كنت أقف أعلى السقف ، أو أننى أتجول فى الغابة ، فهنا أمطار ، وهنا أمطار ، وربما تحسن إلى عندما أساعدها وتسمح لى بأن أمكث فى منزلها حتى تتوقف الأمطار .

وبعد أن نظم القراميد ، وأغلق فتحة السقف ، ونزل قال لها إننى واثق أننى من الآن فصاعداً لن تصل الأمطار إلى داخل المنزل . فقالت له أنت ذو مهنة ، سنحدد أجرك وسأعطيه لك . فوضع يده على قلبه وقال حاشا لله أن آخذ من سيدتى بروطا [1] ، فليس أسلوبى أن أحصل على أجر مقابل شئ ليس من صميم عملى ، فضلاً عن أن السيدة فعلت معى معروفاً ، وسمحت لى بأن أنام فى منزلها . فنظرت إليه فى ريبة ؛ لأنها

(١) بروطا : واحد من ألف من الليرة ، وهى الآن معدومة من التداول . (واحد على ألف من الجنية المصرى) . (المترجمة) .

كانت تعتقد أنه سيقول نعم ؛ لكى يوقر نفسه أمامها حتى تعطيه أجراً كبيراً . وقالت فى النهاية عد ، وسأعد لك وجبة الإفطار . ووقف وعصر ثيابه ، وأخرج المياه من حذائه ، ونظر هنا وهناك . وكان واضحاً من خلال القرون الكثيرة التى كانت معلقة على جدران المنزل أنه منزل صيادين . وربما إذا لم يكن منزل صيادين ، وربما كانت هذه القرون معلقة للزينة كعادة قاطنى الغابات الذى يزينون منازلهم بقرون الحيوان .

وبينما كان يقف وينظر ، عادت صاحبة المنزل وأحضرت أمامه مشروباً روحياً ساخناً ، وأنواعاً من الطعام . فشرب وأكل وشرب . وبعد أن أكل وشرب قال لها عسى أن يوجد هنا أيضاً شئ فى حاجة إلى إصلاح ؟ فإننى مستعد لأن أفعل كل ماتأمرنى به سيدتى . نظرت إلى المنزل وقالت ، تفحص وشاهد . وكان البائع المتجول سعيداً ؛ لأنها سمحت له بأن يبقى فى المنزل ؛ حتى تتوقف الأمطار . وبدأ ينشغل ويصلح شيئا هنا ، وشيئا هنا ، ولم يطلب أجراً . وفى المساء وقفت وأعدت له وجبة العشاء ، وهيأت له سريراً فى الحجرة التى يضعون فيها الأمتعة القديمة التى لم تستعمل بعد . وشكر البائع المتجول صاحبة المنزل التى أحسنت إليه جداً ، وأقسم أنه لن ينسى جميل صنعها للأبد .

وفى الغد بدأت أمطار جديدة تتساقط . ونظر البائع المتجول إلى الخارج ، وحملق فى وجه صاحبة المنزل ، فمن يستطيع أن يشفق عليه فى البداية . وجلست صاحبة المنزل منكمشة وصامتة ، وملل كبير خرج من كل المنزل . وغطى البخار قرون الحيوان التى فى الجدران ، وانبعثت منها رائحة تشبه رائحة لحم طازج . ربما لأنها أرادت أن تقلل الملل الذى فى القلب أو أن رحمتها غطت ذلك الشاب الذى كان يجب عليه أن يسير فى الأمطار وفى الطين . وسواء كان بسبب ذلك أم بسبب ذاك فإن السيدة بدأت تتحدث معه . علام تحدثت ، وعلام لم تتحدث ، على الأمطار التى لم تتوقف وعلى الرياح التى تهب بلا توقف ، وعلى الطرق التى أتلفت ومازالت ، وعلى المحصول الذى سيصاب بالغضب ، وعلى ما شابه ذلك . وشكرها البائع المتجول من أعماق قلبه على أى حديث ، لأن كل حديث يعطيه تأجيلاً فى المنزل ، ولم ينبغ عليه أن يرحل فى الطرق ، وفى المطر ، وفى البرد ، وفى العاصفة . وحتى هى كانت مسرورة لأنه يوجد هنا روح حية . أخذت أدوات الحياكة ، وقالت له اجلس . فجلس أمامها وقص موضوعات عن الوزراء والوزيرات ، والسادة والسيدات ، عن كل ما عرفه ، وعن كل ما كانت فى حاجة إليه لأن تسمعه . وأثناء ذلك اقترب كل منهما من الآخر . وقال لها هل سيدتى تقطن وحيدة ، ليس لديها أى

صديق ؟ بالتأكيد يوجد هنا وزراء كثيرون محترمــون يبغــون الاقتراب من سيدة جميلة مثلك . وقالت له كان لى زوج . وتنهد البائع المتجول وقال ومات . فقالت له ، بل قُتل . وتنهد البــائع المتجول على زوجها الذى قتل وسأل كيف قُتِل . فقالت لــه إن الشرطة لا تعرف ، وأنتَ تريد أن تعرف . وماذا يعنيــك بــأى طريقة قُتل ، وإذا كان حيوان مفترس قــد أكلــه أو تــم ذبحــه بسكين . الستَ أنتَ بائع سكاكين ، وتستطيع أن تذبح بها إنساناً .

ورأى البائع المتجول أن السيدة لا تريد أن تتحــدث عــن أعمال زوجها ، وصمت . وحتى هى أيضاً التزمت الصــمت . وبعد قليل من الوقت عاد البائع المتجول وقال ، سيشــاء الإلــه وسيجدون قتلة زوجك ، لينتقموا منهم أشد انتقام . وقالــت لــن يجدوهم ، لن يجدوهم . ليس من الضرورى أن يجدوا كل قاتل . غض البائع المتجول عينيه وقال ، آسف ياسيدتى لأننى ذكرتــك بمشكلتك ، ولو عرفت بماذا أستطيع أن أسعد قلبك كنت أعطيك نصف عمرى . نظرت إليه السيدة وابتسمت ابتسامة غريبــة ، ابتسامة احتقار أو رضا ، أو مجرد ابتســامة يبتســمها إنســان ويفسرها صديقه وفق طريقته ، وإذا كان إنساناً ساذجاً سيفسرها لمصلحته . والبائع المتجول الذى كان إنساناً ساذجاً فسر الضحكة التى ضحكتها المرأة لمصلحته ، وفائدته . ووافق وتأسف علــى تلك المرأة ، والتى حسب عمرها ، ووفق قدر جمالها مهيأة لأن

يلهث وراءها الأشخاص ، ورأى نفسه فجأة واحداً منهم . وبدأ يتحدث أمامها بموضوعات تحب أن تسمعها امرأة شابة . والإله يعرف من أين جاء بائع متجول بسيط بموضوعات كهذه . ولم تنهره ولم تصده ، وعلى العكس كانت مرتاحة لسماع المزيد . وتملكته الشجاعة ، وبدأ يتحدث كلمات حب . وعلى الرغم من أنها سيدة ، وهو بائع متجول فقير فإنها وافقت على كلامه ، وأظهرت له حباً . وحتى بعد أن توقفت الأمطار ، وجفت الطرق لم يفترقا .

وبقى البائع المتجول لدى السيدة . ولكن ليس فى الحظيرة القديمة ، ولا فى حجرة الأدوات القديمة غير المستخدمة ، بل قطن فى حجرة السيدة ، وكان ينام فى سرير زوجها ، وكان أمامها كسيدها . وأعدت له كل يوم وجبة من كل ما كان فى حوزتها فى المنزل وفى الحقل ، كل طير طيب ، وكل طير ثمين . وإذا شوت له لحماً بالسمن أكله حتى الثمالة . وفى بادئ الأمر عندما كان يراها تقطع رأس الطير كان ينفزع ، وبعد ذلك كان يأكل وحتى العظام كان يلعقها ، كعادة بسطاء العالم الذين لا يريدون أن يرتكبوا مخالفة ، وبعد ذلك يرتكبون جميع الأخطاء فى العالم من أجل الشهية . ولم يكن متزوجاً ، ولم يكن لديه أبناء ، ولم يكن لديه من يشتاق إليه . وهكذا كان يقطن مع تلك السيدة . وخلع ثياب البائع المتجول ، ولبس ثياب الحرية ،

وارتبط بأهل المكان حتى بات واحداً منهم ، ولم تسبب له السيدة إرهاقاً فى المنزل أو فى الحقل ، على العكس ألقت على عاتقها كل العمل ، ودللته بأطعمة ومشروبات ، وإذا شاكسته نهاراً أظهرت له حباً فى المساء كعادة النساء اللاتى يتصرفن أحياناً هكذا ، وفى أحيان أخرى هكذا . وهكذا مر شهر ، وشهران حتى بدأ ينسى أنه بائع متجول فقير ، وهى سيدة . وحتى هى نسيت أنه يهودى ، وكل ما شابه ذلك .

وهكذا كانا يقطنان كشخص واحد فى منزل واحد وتحت سقف واحد ، وهو يأكل ويشرب ويتمتع وينام على سرير مبيأ ، ولم ينقصه شئ مطلقاً . ولكن كان مندهشاً لشئ واحد ، وهو أنيا طيلة تلك الأيام لم يرها تأكل أو تشرب . وكان يعتقد فى البداية أنه من العار عليها أن تتناول الطعام معه . وعندما تعود عليها ونسى أنها سيدة ، وهو يهودى كان مندهشاً أكثر .

وذات مرة قال لها ما هذا ياهيلنى ، منذ عدة شهور وأنا أقطن معك ، ولم أرك تأكلين أو تشربين . فهل تسببت لك فى تخمة فى أمعائك ؟ فقالت له ماذا يعنيك إذا كنت أتناول الطعام وأشرب ، أو لا أتناول الطعام ولا أشرب ، ويكفيك أنه لا ينقصك شئ ، وطعامك موجود فى أى وقت . فقال لها بالفعل إننى أتناول الطعام وأشرب ، وطعامى موجود بكثرة طيلة الأيام ، ولكننى على الرغم من هذا مشتاق لأن أعرف من أين تعيشين ، ومن

أين تأكلين . فأنت لا تأكلين معى على منضدة واحدة ، وحتى لم أرك. تأكلين وتشربين بعيدا عن المنضدة ، فربما يوجد من يعيش بلا طعام وشراب . ابتسمت هيلنى وقالت أنت تريد أن تعــرف ماذا أنا أتناول ، وماذا أنا أشرب ، اننى أشــرب دم الرجــال ، وأتناول لحم الرجال . وبينما كانت تتحدث احتضنته بكل قوتهــا وقبلته وقالت ، طيلة حياتى لم أتصور أن لحم يهودى جميل لهذه الدرجة . قبلنى ، فقبلها وفكر بينه وبين نفسه ، إنها كانت كلمات شعر تقولها عادة الوزيرات أثناء حبهن لأزواجهــن . وعــادت وقبلته وقالت له عندما رأيتك لأول مرة أمامى أردت أن أحرض الكلب عليك ، والآن أنا أريد ... [١] ككلبة مجنونة حتى أننــى أخاف ألا تخرج حيا من يدى آه على جثتى الجميلة . وهكذا كانا يقضيان أيامهم بالحب والعشق ولم يشوش عليهمــا شــئ فــى العالم .

ولكن الشئ نفسه كان يلح على قلب البائع المتجول . كانا يقطنان كشخص واحد فى بيت واحد ، وفــى حجــرة واحــدة ، وسريرها مجاور لسريره وأعطته كل ما معها ماعدا الخبز الذى لا تأكله معه على منضدة واحدة . حتى أنها لم تتذوق شيئا مــن

---

[١] تم حذف بعض الكلمات من الترجمة عمداً ؛ لأنها لاتتفق مع ديننـــا وسلوكياتنا الاجتماعية . (المترجمة) .

كل الأطعمة المطبوخة التى كانت تعدها له . ونظراً لأن هذا الأمر كان يلح على قلبه فكان يعود ويسأل . فقالت له من يكثر السؤال يزيد هاويته عمقاً . أنت سعيد بجسدى الجميل وعلى كل ما أعطيته لك و لا تسأل أسئلة ليس لها إجابات . وفكر اليهودى بينه وبين نفسه ، ربما كان أكثر صدقاً منى . وماذا يعنينى إذا كانت تأكل وتشرب معى أو تأكل وتشرب فى مكان آخر ، أليست بصحة جيدة ووجهها جميل ، ولا ينقصنى عنها شئ وأخذ على عاتقه أن يصمت . وكان يجلس ويتمتع بمنضدتها وكل ما شابه ذلك . ولم يضايقها بأسئلته ، ولم يزعجها بموضوعات لا فائدة منها .بل أضاف حباً على حبه ، ربما كان لأنه أحبها أو ربما أنه يوجد لديها لغز بلا حل .

إن من يعمل مع النساء يعرف أن كل حب نهايته الضياع وحتى الرجل يحب امرأة كحب شمشون لدليلة ، فى النهاية تسخر منه ، وتسبب له مشاكل فى النهاية حتى أنه كره حياته . على الرغم من أنها لم تتركه . ولم تقل حتى أخرج . وقطن معها شهراً تلو شهر يتشاجران ويتصالحان ، ويتشاجران ، وهو لا يدرى على أى شئ يتشاجران ، وعلى أى شئ يتصالحان . ولكنه كان يفكر بينه وبين نفسه ألسنا قريبين ، ألسنا متجاورين ، ولم يتحركا بعيداً عن بعض ، وعلى الرغم من ذلك ، فلا أعرف عنها اليوم أكثر مما عرفته عنها أمس ، ولم أعرف أمس أكثر

مما عرفت عنها يوم قدومي إليها في البداية واشترت منى سكيناً وكانا يعيشان طيلة الوقت في سلام ، ولم يكثر من السؤال ، وإذا سأل كانت تغلق فمه .. ونظراً لأن سلامهم قد تلاشى ، فقد بدأ يفكر ويضيف حتى قال لنفسه لن أتركها حتى تخبرني .

وذات ليلة قال لها ، لقد سألتك مرات كثيرة عن زوجك ، ولم تقولي لي شيئاً . فقالت له علام سألتَ ؟ فقالت له ماذا يعنيك إذا كنت قد تزوجت مرتين أو ثلاث مرات . فقال لها ، ألم يظهر هذا من كلامك . أليس هكذا ياهليني ، فقالت له انتظر حتى أعدهم جميعاً . مدت يدها اليمنى وبدأت تحصى على أصابعها ، واحد ، اثنان ، ثلاثة ، أربعة ، خمسة . ونظراً لأنها أحصت كل أصابعها التي في يدها اليمنى ، فقد مدت يدها اليسرى ، واستمرت في الإحصاء . فقال لها وأين هم ؟ فقالت له ألم أقل لك إن من يكثر من الأسئلة يعمق من هاويته . فقال لها أخبريني حقاً . وطرقت على كرشها وقالت بعضهم ربما هنا . فقال لها ما معنى هنا ؟ فنظرت إليه شذراً ، وابتسمت . ونظرت إليه وقتاً قصيراً وقالت وإذا قلت لك شيئا ستفهم . وإذا نظر الإله وشاهد أي وجه لهذه الجثة .

وبالفعل منذ أن بدأت تحصى بأصابعها ، فقد صوابه وكلما تساءل كان يتساءل بدون وعى . والآن فقد حتى القدرة على الحديث . وجلس وصمت . وقالت له هل تؤمن ياحبيبى بالإله ؟

وتنهد وقال هل من الممكن ألا أؤمن بالإله ؟ فقالت لـــه ألســت يهودياً ؟ فتنهد وقال نعم أنا يهودى . فقالت له ألــيس اليهــود لا يؤمنون بالإله ، لأنهم لو آمنوا به ما كانوا قد قتلونا . ولكــن إذا كنت تؤمن بالإله صلى عليك ؛ حتى لا تكون نهايتك مثل نهايتهم

ــ نهاية من ؟ ــ نهاية من سألت عنهم ــ أزواجك ؟ ــ أزواجى

ــ ماذا كانت نهايتهم ؟ وأجابت هيلنى وقالت له إذا لــم تفهــم ، فليس من المناسب أن أتحدث معك . وبينما كانت تتحدث نظرت إلى رقبته ولمعت عيناها الزرقاوتان كحد سكين جديد . ونظــر إليها وامتلأ رعباً . وحتى هى أيضاً نظرت إليه وقالــت لمــاذا أصبح وجهك شاحباً ؟ ويتلمس وجهه ويقــول وجهــى أصــبح شاحباً ؟ فقالت له وشعر رأسك وقف كشعر خنزيــر . فــتلمس رأسه وقال هل وقف شعرى ؟ فقالت له وشــعر ذقنــك أصــبح مكشوطاً مثل الأوز . كم هو قبيح وجه الجبناء . وبصقت فــى وجهه وذهبت لحال سبيلها . وبينما كان يسير أعــادت وجههــا صوبه وقالت له حافظ على الرجفة التى فى حنجرتك ــ إذا كان الإله ، هاهى ترتجف كما لو كانت ترى الســكين . لا تشــعرى ياحبيبتى ، فلم أعد الدعك.

بقى البائع المتجول جالساً تارة كان يتلمس وجهه ، وتــارة أخرى كان يتلمس ذقنه . وهدأ شعر رأسه ، وكــان موضــوعا كما كان فى البداية جزءاً هنا وجزءاً هنا ، وطريــق يمــر فــى

المنتصف ، وهو يشعر بالبرودة كما لو كانوا قد وضعوا عليه ثلجاً . وتسمع خطوات هيلنى من الحجرة الثانية . ولم يحبها ولم يكرهها فى ذلك الوقت .

وبدأت أعضاؤه تصمت كما لو كان قد فقد السيطرة عليها . وفى مقابل ذلك بدأت أفكاره تتزايد . وقال لنفسه سأقف وسأحمل خزانتى وسأذهب لحال سبيلى . ونظراً لأنه أراد أن يذهب ، فقد أصيبت أعضاؤه بمزيد من الكسل . ومرة ثانية يسمع صوت هيلنى . ونظراً لأن أقدامها قد صمتت ، فقد سمع صوت طرق الأدوات ورائحة طبيخ . وبدأ البائع المتجول يعود ويفكر ، يجب علىَّ أن أرحل وأذهب من هنا ، وإذا لم يكن الآن ، فسيكون فى صبيحة الغد . وكم كان سعيداً عندما سمحت له لينام ليلة فى الحظيرة القديمة . ولآن السرير المعد له يصرخ من يبعد أقدامك ويهرب منك . وفى ذلك الوقت أرخى الليل سدوله . ووافق رغماً عنه أن يقضى تلك الليلة فى هذا المنزل ، ولكن ليس فى حجرة زوجته وفى سرير أزواجها الذين قتلوا . بل فى الحظيرة القديمة أو فى حجرة أخرى حتى يتبين الخيط الأبيض من الخيط الأسود ويذهب لحال سبيله .

دخلت هيلنى وقالت يبدو لى كأننى استوعبتك وأمسكت بذراعه وجاءت به إلى غرفة الطعام ، وأجلسته بجوار المنضدة وقالت له تناول الطعام . فرفع عينيه ونظر إليها . وعادت وقالت

تناول الطعام . أخذت كسرة خبز وبلعت جزءاً منهـــا . وقالـــت هيلنى ها أنت ترى أنه يجب أن تتذوق كسرة الخبز من أجلك . حرك يديه من كسرة الخبز وهمَ بالرحيل . وقالت هيلنى انتظـــر وسأذهب معك . وارتدت جلد كبش وخرجت معه .

ولم يتحدثا فى الطريق لا بالخير ، ولا بالشر ، بل مجـــرد موضوعات كأشخاص غاضبين ويريدون من تلقـــاء أنفســـهم أن يشغلوا أنفسهم . وبينما كانا يسيران قابلا صورة حجر . ووقفت هيلنى ورسمت صورة صليب على وسطه ووقفت وصلت صلاة قصيرة . وبعد ذلك أمسكت يوسف من ذراعه وعادت بـــه إلـــى المنزل .

وفى الليل استيقظ يوسف من نومه فـــى فـــزع وصـــرخ صرخة مدوية . وكان يبدو له أنهم غرسوا سكيناً فـــى قلبـــه ، وليس فى قلبه ، بل فى وسط صورة ذلك الحجرنفسه ، بل ليس فى صورة حجر ، بل فى صورة أخرى مصنوعة من الثلج الذى يصنعه المسيحيون فى أيام بخار النهر . وعلى الرغم من أنه لم يصبه سكين وعلى الرغم من ذلك كان خائفاً من أعماق قلبـــه . وانتقل وتنهد . وغلبه النوم فنام قليلاً . وسمع صـــوت طنـــين ، ورأى أن الكلبة ذرعت السلسة من على رقبتها . وأغلق عينيه ، ولم يعتن بها . وقفزت وجاءت ، وغرست أسنانه فى حنجرته . وبدأت حنجرته تنزف دماً ، والكلبة تلعق دمه . فصرخ صرخة

مدوية وتحرك هنا وهناك . فتحركت هيلنى وصرخت لماذا تحدث ضوضاء فى المنزل ولا تعطنى فرصة للنوم . وانكمش فى داخل وسادته ولحافه ، وكان ملقى بلا رجفة حتى أشرق النهار .

وفى الصباح قالت هيلنى ليوسف لم أسمح لك بالنوم . قالت هيلنى أنت لا لا تعرف ماذا تقول . فقال لها ألم تصرخى علىَّ ، لأننى لم أسمح لك بالنوم . قالت هيلنى هل صرخت ؟ فقال يوسف وإذا كان كذلك فأنت تحدثت أثناء نومك . وشحب وجهها وسألت بأى كلمات تحدثت ؟ .

وفى الليل نقل أدوات سريره إلى الحجرة نفسها التى يضعون فيها الآنية القديمة التى لم تستخدم بعد . ورأت هيلنى ولم تقل شيئاً . وعندما حان وقت النوم قال لها ، النوم لا يحلو لى ، وأنا أتقلب على مضجعى ، وها أنا خائف حتى لا أقلق نومك ، وبناء على هذا نقلت سريرى إلى حجرة أخرى . وحركت هيلنى له رأسها بالموافقة ، وقالت أفعل كل مايحلو لك . وقال يوسف هكذا فعلت . وقالت هيلنى وإذا كان كذلك فهذا أفضل .

ومن هنا فصاعداً لم يتحدثا فى شئ . ونسى يوسف أنه ضيف ، وكان يتصرف بأسلوبه . وفى كل يوم أراد أن يترك

منزلها ، ويترك إحسانها . ومر يوم ، وأسبوع ولم يترك منزلها . وحتى هى لم تقل له اخرج .

وذات ليلة جلس ليتناول الطعام . وأحضرت هيلنى له الطعام وبدت رائحة فمها كرائحة إنسان جائع . فلوى فمه . وشعرت بالأمر وقالت له من أجل ماذا تلوى فمك ؟ أما هو فقال لم ألو فمى . وابتسمت ابتسامة غريبة وقالت لأن رائحة فمى تتصاعد أمامك . فقال لها خذى كسرة خبز وتناوليها . فقالت لا تستعجلنى ، فلن أجوع . ومرة ثانية بدت على وجهها ابتسامة غريبة أصعب من الابتسامة الأولى .

وبعد أن أكل وشرب انزوى فى حجرته وأعد سريره . وراودته فجأة فكرة أن يقرأ آيات التوحيد [١] . ونظراً لأن تمثال مخافتهم معلق على الحائط ، فوقف وخرج ليقرأ آيات التوحيد فى الخارج .

وكانت الليلة شتاء . وكانت الأرض مليئة بالثلج ، وكانت السماء جامدة وعكرة . ونظر إلى السماء ، ولم ير بصيص نور ، فنظر إلى الأرض ، وأصبح فى حيرة من أمره . ورأى نفسه فجأة كما لو كان أسيراً فى غابة بين ثلج تغطى بثلج جديد . وحتى هو تنفسه تغطى ويسير . نزع رجليه وبدأ يهرول . وقابل

---

[١] تلاوة الفصول الثلاثة من التوراة ، والتى تبدأ باسمع يا إسرائيل إن الإله إلهنا إله واحد (المترجمة) .

صورة حجر كائن فى الثلج . وصرخ يوسف يا إله السموات كم أنا ابتعدت ، وإذا عدت فى الحال سأضيع ، ونظر هنا وهناك حتى عرف الاتجاهات . ووجه قلبه صوب ذلك المنزل وذهب إلى هناك .

كان الهدوء دائما . ولم يسمع سوى صوت تردد كصوت الثلج المتساقط على تلال الثلج . ومن خلال ذلك الصوت برز صوت قدميه كأنهما غارقتان فى الثلج وتشعر بالتعب . وأصبح كتفاه ثقيلين جداً كما كان يحمل خزانته الثقيلة وبعد فترة قصيرة وصل إلى منزله .

كان البيت غارقاً فى الظلمة . ولا توجد به أى ضوء فى حجراته . وأسرع وخلع ثيابه وبدأ يتحسس الوسادات والملاحف . وهمس ونادى . هيلنى . فلم تجب ، ووقف وأشعل الشمعة . ورأى أدوات سريره ممتلأة بالحفر . ماذا حدث هنا ؟ ماذا حدث هنا ؟ وعندما خرج من مزله كانت كاملة ، ولآن هى ممتلئة حفر وليس هناك شك أن هذه الحفر قد تمت بفعل إنسان ، ولأى سبب تمت ؟ نظر ورأى قطرات دم . ونظر إلى الدم وكان مندهشاً . وأثناء ذلك سمع صوت أنين . نظر فرأى هيلنى ملقاة على الأرض والسكين فى يدها التى اشترتها منه عندما جاء إلى هنا . فأخرج السكين من يدها ، ورفعها من على الأرض ،

وأنامها على سريره . وفتحت هيلنى عينيها ، ونظـرت إليـه وبينما كانت تنظر إليه فتحت فمها حتى لمعت أسنانها .

وسأل يوسف هيلنى هل تريدين أن تقولى شيئاً . ولم تقـل شيئاً . وأنحنى أمامها . فنهضت برأسها وغرست أسـنانها فـى رقبته ، وبدأت تعض وتمص . وفى النهاية دفعته وصرخت ماذا حدث لك ، إن دمك ليس دماً ، بل ماء ثلج .

عالج البائع المتجول السيدة أربعة أيام . وربط جروحها ، وفى الليل عندما دخلت لكى تذبحه أصابت نفسها . بـل أعـدلها طبيخاً . ولكنها تقيأت أى طعام تناولته ، لأنها نسـيت نظريـة الطعام التى يتبعها البشر ، حيث أنها تعلمت أكل لحم أزواجهـا اللذين تذبحهم وتأكلهم وتشرب دمهم مثلما أرادت أن تفعل معه .

وفى اليوم الخامس فاضت روحها . وذهب هيلنى ليطلـب قسيساً فلم يجد . فأعد لها تابوتاً وكفناً ، وحفر فى الثلج ودفنها . ونظراً لأن كل الأرض كانت متجمدة لم يستطع أن يحفر لها قبراً فأخذ جثتها ووضعها فى تابوت وصـعد علـى السـقف ودفـن التابوت فى الثلج . واشتمت الطيور جثتها . فجـاءت ونقـرت التابوت وكسروه وقسموا جثة السيدة بينهم . أما البائع المتجـول فحمل خزانته وتنقل من مكان إلى مكان وأعلن عن بضاعته .

סאלימה

[א]

בת שלוש־עשרה באה סאלימה מעיראק ובת ארבע־
עשרה נישאה לאיש, לשמעון מזרחי. היא היתה אשה
כלבבו, קרובת־משפחה, ילדה בשנים ונאה. היו פניה לב־
נים כתאנה שנתקלפה, גופה משוך ודק, עיניה חומות
ואישונים שלהן כשני גלעיני חרוב. היה שׂערה זהוב. דומה
כאחת מן האשכנזיות. לא הגיעה לשלושים ושתים שלה
וכבר קפצה זיקנה עליה. גופה נצטמק ופניה נבלו. עיניה
בלבד ניצנצו בעליצות כבימי־נעוריה.

איש לא הזכיר לפניה את יָפיה שלעבר. תינוקת היתה
ונאה היתה. כיון שעברו ימי־הילדות בטל נוֹיָם ולא
נשתייר ממנו אלא הפנימי שבו: הכיעור. עכשיו הגיעה
שעתם של בניה להיות נאים.

מהמישה שילדה נתקיימו לה שלושה: יוסי בן הארבע,
עוזי בן שש וזינה בת תשע. בעלה, שמעון מזרחי, היה
אדם בעל־צורה: קצר וכתפיו רחבות ועיניו בולטות,
סנטרו חלוק לשנַים ושׂפמו נאה. כבר מתחילה בא לידי
קלות־ראש והיה מבזבז ממונו על יין, על קלפים ונשים.
על נשים ביחוד. סאלימה נדחתה מפניהן. נעשתה טפלה
להן. לא אהב אותה ולא שנא אותה, אלא הניחה בסתָמה.
היא לא ראתה לו הובה ולא התרעמה. דרכו בכך. מה
בידך לעשות? אלה הם החיים.

כל יָמיה היתה עסוקה לפרנסת ביתה. מקצת היום אצל
הגבֶרת לָהמן ורוב היום מפוזרת בין המשרדים: מכבדת
ושוטפת ורוחצת. זיוה, הבת הבכירה, ניטַפלה ביוסי
ובעוזי. אכלו ממה שעשׂתה להם אמם מערב היום ושתו
מים מן הברז שבחצר. היה כל הרחוב לפניהם, מלא
ילדים, משחקים וצחוק, והעולם מלא חמה והשמים של

הפקר. מתעייפו מרוב המעשים שטילטלו ומרוב הצחוק ישבו להם בצל. אחד מהם זוקף אצבעו כלפי מעלה ואומר:

– תראו איזה דג בשמים.

מיד כולם תולים עיניהם למעלה, מעקמים את פיהם ומלגלגים ואומרים:

– דג בשמים, דג בשמים...

– זה לא דג, – אומר אחר בקול מתון ומיושב, – זה רק צורת דג.

כך יושבים להם בכפיפה אחת פייטן, הדיוט ואיש־מדע.

בין־הערבים, בשעה שמגזימים השמים בגננים שלהם והשמש באה לשקוע, כעין ענן עולה בפאת השמים שבמעלה הרחוב. מיד מבריק ברק. הפנס גדלק ומבהיק אורו. שלושת הילדים, יוסי, עוזי וזינה עוקרים ורצים אל מעלה הרחוב וקוראים בקול:

– אמא! אמא!

[ב]

הגברת להמן היתה אשה בשנות־העמידה, בעלת־קומה ופניה זקופות ועיניה גבוהות. היא באה ממשפחה מיוח־סת. קורות המשפחה לא נודעו לה בפירוש, אלא מכלל. מסורת היתה בידה מבית־אב שלה שאבי המשפחה נשרף בימי המלך קונרד על קידוש־השם בבית־הכנסת של קהילת זינציג, שרבים מן המשפחה כתובים בספרי הזכ־רת־נשמות לקדושי קלן, וורמס, מגדבורג. מרוב עתים נתמעטה המשפחה. ממנה כלו מן העולם. ממנה יצאו

לשמד, ממנה נתבוללו בין הגויים והשאר ממנה אבדו במחנות הנאצים.
בתחילה נישאה לגרמני, ליאופולד פון היילברון. לאחר מותו נישאה לבנקיר ליאופולד להמן, נין ונכד לרב מרכוס להמן, סופר ועורך העתון "איזראליט". הוא היה שומר מצוות ונהג ביתו בכשרות. משנשתלט היטלר על המדי־נה עקר ליאופולד להמן לירושלים. לא יצאה שנה עד שנפטר לעולמו. שתי בנותיו הלכו אחר בעליהן לאנגליה. נשארה לואיזה לבדה בתוך דירתה הרחבה, בין כלי בידרמאיר הכבדים, הפסנתר, ארונות־הספרים, השטיחים, התמונות והנברשות ושאר תפיסת־הבית שכּבדה קבע דממה ושעמום.
סאלימה שירתה אותה שנים רבות, שנים ארבע וחמש. אף־על־פי שלא היתה שלמה במלאכתה ולא מהירה אף־על־פי־כן לא דוחתה אותה. אדרבא, נתנה לה את שכרה בעין יפה. בערבי ימים־טובים נתנה לה לשם מתנה, ומפעם לפעם חזרה ונתנה לה לשם טובה.
לא היתה מרבה שיחה עמה. היו דבריה חתוכים ופסו־קים, דברי נגידה ומצווה. שניה להם שתיקה ששתקה. אם עשתה סאלימה שלא כרצונה ושלא כרוחה הקדירו פניה ושתקה, והיתה אותה שתיקה שלה קשה על סאלימה מדברים.
שלא כבני־משפחתה שהיו שומרים מצוות מעטות הקפידה הגברת להמן בכל מצוות הנוהגות בישראל. היא חינכה את סאלימה בביני מליחה והדחה, בהלכות בשר וחלב שהיו רופפים בידה של סאלימה. פשוטה מזו, לא היתה יודעת כמה שנותיה וכמה שנים יושבת תחת בעלה.
– כמו חמור, – צחקה ונתמלאו פניה אור של פיוסים. – לא יודעת.
הגברת להמן התמיהה עליה שאינה מקנאה את בעלה מן הנשים ואין מתרעמת עליו.

– מה תעשה? – השיבה לה. – רחמנות. כבר יש עליו מן הקדוש־ברוך־הוא.
– לא איכפת לך? – דחקה אותה בדברים.
– מה תעשה? – שטחה שתי כפות־ידיה ועמדה לה מחייכת.
הגברת להמן לא ידעה להכריע עליה אם ילדות יש בה או חכמה יתירה.
– הרבה לך בידו של הקדוש־ברוך־הוא, – אמרה.
– לא יודעת, – השיבה.
כבוד היה לה לסאלימה כשבאה הגברת להמן אצלה באחד הימים לתוך הצריף שלה. שכנות וילדים מכל הרחוב נתכנסו לראות אותה. היא עמדה ביניהם בגַדְאה ובטחונה בעצמה, בקלסתר־פניה האלולי שמראהו כמראה אגס שהבשיל, בשערה שהוא מתוקן כמין כתר על ראשה.
– כאן אַת גרה? – החזירה עיניה על חלל הצריף, שהיה בנין צר, מחזיק מועט והגג שלו פח גַלי.
– כאן, כאן, – ענו השכנות. – כאן, גברת.
הן אמרו לשם החום שהוא קשה בימות־החמה ולשם הדלף שנופל על המשכב בימות־הגשמים.
– מסכנים, – עשו פניהן רחמים.
הוסיפו ואמרו וגיבבו והביאו. הגברת להמן שמעה ולא שמעה, משל כאילו לא היה בדבריהן כלום. סאלימה כיוכרה מסביבה. ביקשה ממנה שתשב ואמרה כמי שבא לומר דבר שאין ודאי לו.
– שמעון! – אמרה אחת מן השכנות. – בוא להנה ואמור שלום לגברת של סאלימה.
שמעון ישב כשהוא מופשט מעילו וגופיה מרושתת עליו בלבד. היו זרועותיו מגולות וקיבורות שלהן בול־טות למעלה, חזהו מלא שער שחור וטיפות־זיעה נוצצות עליו. הוא חייך חיוך שאינו משמש כלום ולא זז ממקומו. הגברת להמן הציצה בו בדרך עקמומית, מן הצד, והטתה

עצמה לדלת. בחוץ עמדה והסיחה עם הנשים, עם כל אחת לפי מה שנמשכה בדברים. שהתה כדי שיחה חטופה עם זיוה, הבת הבכורה של סאלימה, שבאה לפניה עם יוסי אחיה הקטן ופירסמה שמה, והיו עיניה רוחשות אש, פיה בהול וראשה דומה כתלולית שהעלתה התפרפרת. מיד נפנתה והלכה אל המכונית שהמתינה בשבילה, והיו כל התינוקות נכרכים אחריה ומהלכים בקול מהומה והולכים עמה.

[ג]

נזדמנה שעה שהיתה סאלימה עושה מלאכתה בחדר־האמבטיה. הגברת להמן באה לבקר מעשיה. ראתה אותה עומדת לה מסתכלת במראה ונדה ראש ואומרת:

– מכוערת...

משהרגישה סאלימה בגברת להמן נתביישה ובת־צחוק פזורה נגעה בשפתיה.

– הוא עזב את הבית, – אמרה.

– עזב את הבית? – ענתה הגברת להמן אחריה.

– הוא אצל הפילגש שלו.

הגברת להמן הציצה בה, כללה אותה כולה בלאו אחד של ביטול. מיד הפכה והלכה לה. כסבורה היתה בלבה, שעלובה היא ואין דעתה שלמה, ומושלכת באקראי בעולם, ואין יודעת מה לפניה.

– בעולם האגדה, – אמרה לעצמה ספק מחמת שיבוש־לשון ספק מחמת גוזמה, שאם גוזמה אין כאן מה כאן?

ערב ראש־השנה באה סאלימה אצל הגברת להמן, היא ושלושת ילדיה עמה, ובירכה אותה בשנה־טובה. וכבר במכות באו הילדים לבדם.

הגברת להמן הניחה לפניהם דברי־מאכל וישבה והיתה מסיחה עמם. יוסי, הקטן שבכולם, פיטפט ואמר שראה בלילה ילדה אחת שהיתה לועסת מסטיק. ביקש לראות אותה לידע מי היא, פקח את עיניו – והנה נעלמה הילדה ואיננה.

– זה חלום, – צחקה זיוה. – הוא כל לילה חולם.

– כל לילה ? – משכה אותה הגברת להמן בדברים.

– שכה אחיה.

– ואת חולמת ?

– איך לפעמים.

תיכף לזה הוסיפה ואמרה :

– לא כל־כך.

עוזי ישב כל אותה שעה ושתק. הטה פניו לצדו ואמר בקול צרוד :

– אבא חולם הרבה. הוא הכי חולם.

– מאיפה אתה יודע ? – זקפה זיוה עיניה עליו.

– הוא אפילו יודע לנחור, – השיב בפנים עיקשות.

– אז מה ? – ניערה זיוה את ראשה שהוא דומה כתלו־לית של חפרפרת וצחקה. – טפשון !

– הוא מכה את אמא, – אמר יוסי מתוך העוגה שבין שיניו ועיניו קמו ונוצצו כשני זיתים רטובים.

– אותך הוא לא מכה אז שתוק, – נזפה בו זיוה.

– האם אבא יושב בבית ? – שאלה הגברת להמן.

לא השיבו לה. חזרה ושאלה.

– לפעמים הוא בא, – המיכה זיוה קולה. – כבר נמאס לי בעינים שלי.

דחקה בעצמה ונאנחה אנחה מלבה.

– לא נכון, – החויר עוזי ואמר בלחישה צרודה. – שקר־נית !

– כן, כן, הוא מכה, – שאף יוסי בחטמו. – אני ראיתי.

– עושה מה שיש לו בראש, – השיקה זיוה גבות עיניה זו אל זו.

חידוש היה הדבר לגברת להמן. כל יסוריה פרטה לה סאלימה פרט לדבר זה. הירהרה בלבה: "עלובה סאלימה שכך נטלה בידה".

זיוה הרכינה אזנה לשמוע סוד שאמר לה יוסי.

– טוב, טוב. בבית, – סילקה אותו ממנה.

חזר ולחש לה כשהוא מצדד עינו אחת בגברת להמן ושפתיו פרוטות בבת־צחוק מפתה, משדלת.

– רחל תתן לך, – אמרה לו.

ביקש לחזור. גערה בו:

– עזוב אותי.

– מה הדבר? – שאלה הגברת להמן.

– רוצה מַסטיק. כבר רחל נתנה לו היום פעמַים.

– מי זאת רחל? – שאלה.

– שכנה שלנו. מסכנה. היא חולה. נתנו לה עשרה בקבוקים של ויטאמינים בראש ועוד היא חולה.

[ד]

לאחר הימים הנוראים, בבוקר של יום־שמש, הלכו ילדים לבית־הספר, חבורות־חבורות הלכו וזוגות־זוגות. ילד וילדה, ילד וילדה. היו פניהם מאירות, לבושם נקי, נעלי־הם מבהיקות וילקוטם על גבם.

כיתות א' נתמלאו מתלמידים ומן אמותיהם שבאו לשם היום הראשון בבית־הספר. בתוך כל האמהות שבאו באה גם סאלימה. ישבה בשורה האחרונה, תלתה עיניה במורה ושמעה השיעור ממנה. המורה סיפרה מעשה במשה הנער שתעה ביער ולא מצא הדרך לשוב לביתו. ראה שלט ועליו כתובה הדרך באותיות גדולות ולא ידע לקרוא את הכתוב.

- לא יָדַע, - ענו כל הילדים בקול אחד.
סאלימה ענתה גם היא:
- לא ידע.
- ומה צריכים ילדים לעשות כדי שידעו לקרוא? - שאלה המורה.
- ללמוד, - ענו כל הילדים בקול אחד.
סאלימה ענתה גם היא:
- ללמוד.
עד שבא איש אחד שידע לקרוא, סיפרה המורה, קרא את השלט והוציא את הנער מן היער והחזירו אל אביו ואל אמו.
- מי היה האיש? - שאלה.
שנים ושלושה ילדים אמרו:
- אליהו הנביא!
סאלימה קראה גם היא:
- אליהו הנביא!
הנשים הראו עליה בעיניהן זו לזו וחייכו. סאלימה לא ראתה ולא שמעה. היו עיניה ואזניה מדובקות במעשה שסיפרה המורה.
לשעה, משכלה השיעור נתפזרו האמהות והלכו להן. זו שיבחה את המורה וזו שיבחה את בנה וזו ליגלגה על סאלימה.
סאלימה הלכה כמכושפת.
- איזה סיפור יפה!.. - לחשה.
מבית-הספר הלכה סאלימה לעבודתה אצל הגברת להמן. עמדה לפניה וסיפרה שבח הסיפור, והיו פניה נלהבות ועיניה מלאות זיו.
כל אותה שעה שעסקה במלאכתה היתה נזכרת לסיפור ועומדת מפעם לפעם משגרת בפיה:
- משה הנער תועה ביער. יער יערי, איה בית אבי? יער יערי, איה בית אבי?..

הבשר בכיור של חלב. הגברת להמן ציוותה עליה להשליך כל הכלים לפח־האשפה.
בשבת הפכה הרוח את הפתיליה והחמין שהוחמו עליה. האש אחזה בבגדים וכמעט נשרף כל הצריף.
משמעה הגברת להמן בדבר הניפה בגבות עיניה ואמרה:
- מכאן ואילך אל תעשי חמין. תבשלי בשבת. אם הקדוש־ברוך־הוא לא מצא לך דירה לישב בה אלא את זה הצריף העלוב ודלתו השבורה וחלונותיו הפרוצים אל תשמרי שבת.
למחרת היום הלכה הגברת להמן ונטלה מן החנות בגדים לסאלימה ולילדים והלכה ונתנה־שכר ארוחת־צהרים שיאכלו הילדים בבית־הספר.
לא באו ימים מועטים עד שנפלה שפעת ביוסי. עמד יוסי מן השפעת נפלה סאלימה למשכב. שבוע ימים נתגלגלה בחליה ובאה. פניה הכחישו, הלסתות דחקו עורן שצפד עליהן, פיה נתרחב ונראו שיניה כשל בר־מינן, עיניה בלבד האירו.
ימות־הגשמים הלכו אחר סדרם. באחד הלילות העיפה סערה את גג־הפח מעל הצריף. סאלימה סיפרה הדבר וצחקה, כאילו לא פרח הגג אלא כדי להנאותה. הגברת להמן שתקה. סאלימה תלתה עיניה בה ונבהלה ממראה־פניה.
- כבר תיקנו את הגג, - גימגמה סאלימה בבהלה, - כבר תיקנו. שמו עליו אבנים. עכשיו בסדר, בסדר. בחיי התורה.
- מי היה אתך בבית? - שאלה הגברת להמן כדיין המקפיד בדין. - בעלך היה בבית?
- לא, הוא לא היה, - שיחדה אותה סאלימה בבת־צחוק של ריצוי. - הוא בא בערב. נתן לי אגרוף והלך.
- לאן?

- לאן ?.. אל שלו. לאן הוא ילך ?
- ומדוע את שותקת לו ?
- מה אעשה - אצעק ? הוא גבר. מי שנולד גבר יש לו זכות ויש לו הכל.
- לא נכון, - השתדלה עמה הגברת להמן להוציא מלבה. - כל האנשים שוים.
- זה אצלכם, - עמדה סאלימה על דעתה. - אצלנו לא, גברת.
- את, אי־אפשר לדבר עמך, - חתכה הגברת להמן הדברים. - את לא מבינה כלום.

הניחה אותה והלכה לה, והיתה מהרהרת אחר סדרי העולם ואומרת שאין עולם אחד אלא שני עולמות יש, עולם אחד מלא ושבע ועולם אחד ריק, ולא עם אחד אלא שני עמים, אחד משופע בכל טוב העולם ואחד דחוק בפת, ולא דור אחד אלא שני דורות בפרק אחד שהם משונים זה מזה.

היה חורף מר בצינתו ובגשמיו. פורענויות באו על סאלימה זו אחר זו, מהלות ונזקים. צרות מלוא עומסה. גשם, אם ירד בזעף, עשה תוכו של הצריף שלולית. בלילות היתה כורכת את הילדים בקופה של בלאות, פורשת מעל למשכבם מעיל־גשם ישן ומטריה אף־על־פי שקרועה היתה.

הבריות התחילו מרננים אחר שמעון שעזב את ה"חבר רה" שלו והלך אחר מסעודה עקנין. סאלימה לא הכירה את מסעודה ולא ידעה מי היא ואיזו היא. שמעה עליה שהיא יושבת חנונית ברחוב המדרגות. בין גשם לגשם ביום־שמש הלכה לראות אותה. מצאה לה יושבת בפתח החנות כעיסה מפוררת, גדולה ושמנה, ופניה זקנות ואחוריה כשתי כסתות. חזרה בפנים משונות, צוחקת כנעלבת.

- משוגע ! - רקה מפיה.

בערב כינן שבא שמעון ליגלגה עליו.

– לא יכולת למצוא לך, – הלבינה לו את שיניה כבר־מינן, – אלא נבלה זו!

נטרדו בקטטה. מיד קפץ מן הצריף מתוך הצעקות ומתוך הקללות ומתוך האיום שיתן לה גס.

שבועים ימים לא הראה פניו. בינתים קרבו ימי הפסח. דחקה סאלימה ובאה אל ועד הקהילה ונטלה שתי חבילות מצות. מכאן ואילך לא היה בידה לא בשר ולא ביצים ולא שאר צרכי חג.

– הבית, – אמרה, – ריק מרוקם.

הגברת להמן נתנה לה מעט כסף וציותה לה ואמרה:

– תלכי תקני אורז, גריסים ואטריות ותאכילי הילדים בחג. אם הקדוש־ברוך־הוא לא דאג לך אל תשמרי לעשות פסח.

בחול־המועד לא עשתה סאלימה מלאכה. ביקרה אצל הגברת להמן לשם החג, כשהיא לבושה שמלת־קטיפה אדומה שנימוקה מיושן ומטפחת־צבעונין על ראשה.

הגברת להמן הניחה לפניה כיבוד. לא שאלה לה על הפסח, שאלה על הילדים אם אכלו לשובע.

– כן, הילדים שבעים ושמחים.

– ואיפה בעלך? בבית?

– כן, הוא בא ל"סדר", – אמרה. – למחר עזב את הבית מפני החמץ. הלך אצל אמו.

משטעמה מן הכיבוד ונטלה עמה את חלקם של הילדים באה לילך. אגב־דרכה תיקנה את הבובה ששמטה וסמכה אותה מגבה אל דופן הכורסה.

– אני הייתי רוצה להיות בובה, – אמרה מהרהורי־לבה. – שהיא כל־כך יפה, שאין לה לב, לא צריכה להיות קטנה וגדולה, לא לדעת כלום. לא לדאוג לשום דבר. מה טוב להיות בובה!

בשבעה־עשר בתמוז עוסקת היתה סאלימה לנקות את השטיחים. תוך כדי כך זקפה עצמה ואמרה:

– גברת, אולי יש לך עגבניה?

- תענית היום, - קפלה הגברת להמן סנטרה לשנים ואמרה בקפידה.

- מתחשק לי לאכול עגבניה, - אמרה סאלימה בקול חולני.

לשעה הרגישה גברת להמן שהיא מקיאה. המתינה לה עד שחזרה מחדר־האמבטיה.

- מה יש לך ? - זקפה עיניה ובחנה אותה.

- אני הרה, - הלבינה לה את שיניה.

- הרה ! - נרתעה הגברת להמן לאחוריה. - למי ?

- מה זאת אומרת למי ? - לא סברה לה סאלימה.

- בואי תשכבי. תנוחי.

- לא צריך לנוח, - עשתה סאלימה פנים שמחות. - אני מרגישה טוב. אשכב בלילה. בלילה אני חולה, בבוקר אני שֵׁד.

משבוע לשבוע נזדככו פניה של סאלימה, כרסה נפחה ועיגולים שחורים נחו למטה מעיניה. עיניה הבהיקו כער־מון בחמה.

מפרק לפרק שאלה לה הגברת להמן על שמעון.

- איננו, - השיבה. - רוצה ליתן גט. הוא אצל מסעודה. פעם אחת באה והיא כולה מאירה, שמחה.

- בעלך חזר אליך ? - קידמה הגברת להמן פניה.

- שמעון ? - אמרה. - הוא כל הזמן אצל מסעודה. אבל תראי, גברת, יש בשורה טובה. אני הלילה ראיתי בחלום את אבי המנוח. הוא בא ובידו פרחים, פרחים גדולים, מכל הצבעים. לא רואים פה כאלה. והוא אמר לי: "בואי להנה". זאת אומרת: לגן־עדן. אבי בגן־עדן הכין לי מקום שם. שמעון לא יבוא. לא, לא.

الفصل الثالث

ترجمة قصة " ساليمـــا "סאלימה"

لـ"حاييم هزاز "

(أ)

جاءت ساليما من العراق ، وهى تبلغ الثالثة عشر ، وتزوجت شمعون مزراحى فى الرابعة عشر وكانت قريبة من قلبه ، وقريبته وجميلة وأنجبت اثنين. كان وجهها أبيض كثمرة التين المقشر، وجسدها جذاب ونحيل ، وعيناها بنيتين ، وإنسانهما مثل نواتى ينبوت الروى [1]. وكان شعرها ذهبيًا وتشبه الأشكنازيات .

ولم تبلغ الثانية والثلاثين بعد، ومع هذا هجم عليها الهَرم جسدها متجعد،وذبل وجهها ، وعيناها فقط هى التى تتلألأ فى حماس كأيام شبابها .

و لم يذكر أحد أمامها جمالها الذى ولى . لقد كانت طفلة جميلة . ونظراً لأن أيام الطفولة قد ولى جمالها ، و لم يبق منها سوى ما بداخلها : القباحة . والآن حان وقت أولادها ليكونوا جميلين .

لم يبق لها سوى ولدين من الخمسة الذين أنجبتهم : يوسى يبلغ الرابعة ، وعوزى يبلغ السادسة ، وزيفا تبلغ التاسعة . أما زوجها شمعون مزراحى فقد كانت هيئته كالتالى : قصير وكتفاه عريضان وعيناه بارزتان ، وذقنه منقسمة إلى شطرين وشاربه جميل . ومن البداية ظهر عليه الاستهتار وكان ينفق من قوته على الخمر ، وعلى القمار وعلى النساء بصفة خاصة .

---

(١) شجر مثمر من القرنيات ،دائم الورق.(المترجم).

كما رفض ساليما . وأصبحت تافهة بالنسبة له فلم يحبها و لم يكرها بل لدى السيدة لهمان ، وأغلب اليوم هائمة على وجهها بين المكاتب :

توقروتغسل وتنظف . أما زيفا الأبنة البكر فتنعتنى بيوسى وعوزى فيأكلان مما أعددته لهما كل مساء ، ويحتسيان ماء من الصنبور الكائن فى الساحة . وقد تركها ولم تفرض عليه أى واجب ، و لم تتذمر .وكان أسلوبه هو التالى . ماذا نستطيع عمله ؟ هذه هى الحياة .

وكانت مشغولة طيلة أيامها بالإنفاق على منزلها منذ بداية اليوم كل الشارع أمامهم ممتلأ بالأولاد يلعبون ويضحكون ، والشمس تغمر الدنيا ، والسماء متهتكة . وعندما يتعبون من كثرة الأعمال التى تشتتهم ومن كثرة الضحك يجلسون فى الظل . يرفع أحدهما اصبعه صوب السماء ويقول : انظر يالها من سمكة فى السماء. وفى الحال يعلقون أنظارهم صوب السماء ويلوون أفواهم ، ويسخرون ويقولون :

سمكة فى السماء ، سمكة فى السماء ..

إنها ليست سمكة . قال آخر بصوت معتدل . إنها فقط صورة سمكة.

وهكذا يجلسون فى سلة واحدة الشاعر ،والساذج ،ورجل العلم وقت الشفق.

وفى الوقت الذى تتزايد فيه ألوان الشمس، وتكون الشمس على مشارف الغروب كعين سحابة تصعد فى بوابة السماء التى أعلى الشارع . وفى التو يدوى البرق ، أُضئ المصباح ، ويتلألأ نوره . الأولاد الثلاثة ، يوسى وعوزى وزيفا يرحلون ويهرولون إلى أعلى الشارع وينادون :

أماه ! أماه !

(ب)

لقد كانت السيدة لهمان إمراة فى أوج قوتها طويلة وكان وجهها منتصبًا ، وعيناها تلمعان . و تنتمى إلى أسرة ذات حسب . وتاريخ الأسرة غير معروف لها بالتفصيل ، بل بصورة عامة .

لقد تعلمت التقاليد من منزل والدها ، وهو رب الأسرة قد حُرِق فى أيام الملك كونرد فى سبيل الله فى معبد طائفة زينسيج وهناك كثير من الأسرة مسجلون فى كتب أرواح فى سبيل كيلين أوفيرسن،ومجد برج.ومن كثرة الوقت تضاءلت الأسرة . توفى بعضها ، و تم تدمير بعضها ، واندمج بعضها بين الأغيار ، أما البقية الباقية فقد فُقدت فى معسكرات النازيين وتزوجت ألمانيًا فى البداية ، ويدعى لينوفولد فون هيلفرون . وبعد وفاته تزوجت بانكير ليأوفولد لهمان وحفيد الحبر ماركوس لهمان ، وكاتب محرر وصحيفة إيزأليت.وكان محافظًا،وقاد منزله باقتدار . وعندما سيطر هتلر على ألمانيا رحل ليأوفولد لهمان إلى القدس .ولم يمر عام حتى توفى . ورحلت ابنتاه خلف زوجهما إلى انجلترا . وبقيت لوأيزا بمفردها فى داخل حجرتها الواسعة بين أمتعة بيدر مائيرالثقيلة ، البيانو،.و دواليب الكتب ، والسجاجيد ، والصور والفرش وبقية أملاك المنزل،التى كانت على الدوام صامته ، ومملة . لقد خدمتها ساليما سنوات كثار . سنتين ، أربع ، خمس . وعلى الرغم من أنها لم تؤد عملها بشكل كامل و لم تكن سريعة ، فإنها لم ترفضها . على العكس أعطتها أجرها بسخاء . وفى أمسيات الأيام السعيدة أعطتها هدية ، وم ن مرة إلى أخرى عادت وأعطتها كإحسان لها .

ولم تتحدث معها كثيرًا . وكانت كلماتها حازمة وحا سمة،كما كانت كلماتها كلمات معارضة ونصيحة . وكلاهما تكرهان الصمت . وإذا لم تقم ساليما بالعمل كما تريد ، وبما لا يتفق مع مزاجها تكدر وجهها وصمتت ، وكان صمتها أكثر

صعوبة من الحديث على ساليما .

وعلى عكس أبناء أسرتها الذين كانوا يحافظون على وصايا قليلة ، فقد تمسكت السيدة لهمان بكل الوصايا السائدة في إسرائيل . فعلمت ساليما قوانين وضع الملح وتنظيف الأواني وبنظام (الشريعة)و اللحم واللبن التى لم تعرف ساليما عنها إلا القليل . وهل هناك سذاجة أكثر من أنها لم تكن تعرف كم عمرها وكم سنة تزوجت ـ مثل الحمار ـ ضحكت وامتلأ وجهها نوراً من المصالحة ،لا أعرف .

لقد اندهشت السيدة لهمان لأنها لم تغر على زوجها من النساء ولم تثر عليه.

ماذا تفعل ؟ أجابتها ـ رحمة عليه الرحمة من الخالق.

لا يهمك ؟أبعدتها بالكلمات .

ماذا تفعل ؟ بسطت كلتى كفى يديها وابتسمت و لم تعرف السيدة لهمان أن تحسم عما إذا كانت توجد بها طفولة أو مزيد من الحكمة .

قالت :لقد منحك الخالق سبحانه وتعالى الكثير.

أجابت :لا أدرى .

وتقديراً لساليما عندما جاءت السيدة لهمان عندها فى أحد الأيام إلى داخل كوخها ،وتجمع الجيران والأولاد من كل الشارع ؛ ليروها . وقفت بينهم متيقنةوواثقة فى نفسها ، وبملامح وجهها الإلهى والذى يبدو كأنه كمثرى ناضجة وبشعرها المصفف كأنه تاج على رأسها .

هل تسكنين هنا ؟ نظرت عدة مرات إلى الفراغ الكائن فىالكوخ ، وهو عبارة عن مبنٍ ضيق ، وبه أشياء تافهة وسقفه من الصفيح الدائرى .

أجاب الجيران هنا ، هنا . هنا يا هانم .

لقد قالوا إنه قاسٍ بسبب الحرارة فى أيام الشمس، وبسبب الرشح الذى يسقط على المضطجع أيام الأمطار ،وحركوا وجوههم فى شفقة ، مساكين . أضافوا وقالوا ، ولملموا ، واستشهدوا .

سمعت السيدة لهمان ، ولم تسمع ، مثلا لم يكن فى حديثهم مطلقًا . لفت ساليما من حولها . وطلبت منها أن تجلس وقالت كمن جاء ليقول شيئًا لا ريب فيه .

قالت واحدة من الجيران شمعون ! هلم إلى هنا والقى السلام على السيدة لهمان .

جلس شمعون ، وهو مجرد من معطفه ، و لم يرتد سوى قميص داخلى متهالك . لقد كان ذراعاه مكشوفتين ، وعضلاته بارزة إلى أعلى ، وكان صدره ممتلأ بالشعر الأسود وقطرات عرق تتلألأ عليه . ابتسم ابتسامة لم تدل على شئ ، و لم يتحرك من مكانه . حملقت السيدة لهمان فيه بأسلوب ملتوٍ من الجانب ، ومالت بنفسها صوب الباب . وقفت فى الخارج وتبادلت أطراف الحديث مع النسوة ، مع كل واحدة بناء على التواصل فى الحديث . ومكثت؛ لكى تجرى حوارًا خاطفًا مع زيفا ابنة ساليما البكر التىجاءت أمامها مع يوسى شقيقها الصغير ، وأفصحت عن ا سمها ، وكانت عيناها تجيش بعاطفة ، وكان فمها مرتعدًا ، ورأسها تشبه التل الصغير الذى تظهر عليه حفرة . وتوجهت فى التو ، وذهبت إلى سيارتها التى انتظرتها على الطريق ، ولاحقها كل الأطفال ، وهم يسيرون وصوتهم عبارة عن هرج ومرج وهم يسيرون معها .

(ج)

جاءت السيدة لهمان بالمصادفة فى الوقت الذى كانت فيه ساليما تؤدى عملها فى الحمام . جاءت السيدة لهمان ؛ لكى تتفقد عملها . فرأتها تقف ، وتنظر

فى المرآة وتحرك رأسها وتقول :

قبيحة ..

وعندما شعرت ساليما بالسيدة لهمان خجلت ، وعلت شفتيها ابتسامة متبعثرة .

قالت : لقد ترك المنزل .

ترك المنزل ؟ ردت السيدة لهمان وراءها.

إنه عند عشيقته.

نظرت السيدة لهمان ليا ، وحوتها كلها بنظرة استخفاف ، وفى التو فكرت مليًا ، وذهبت إلى حال سبيلها كما لو كانت تعتقد فى ذاتها بأنها مهانة ، وغبية ، وطُرِدت إلى العالم بمحض الصدفة ، ولا تدرى بما يوجد أمامها .

قالت لنفسها كما فى عا لم الأسطورة الشك بسبب أخطاء اللسان ، والشك بسبب المبالغة ، فإذا لم تكن المبالغة هنا ، فماذا سيكون هنا ؟ .

جاءت ساليما عند السيدة لهمان عشية رأس السنة ، جاءت ومعها أولادها الثلاثة ، وهنئتها بالعام الجديد . وفى عيد المظال جاء الأولاد بمفردهم . وقدمت لهم السيدة لهمان طعامًا وجلست وتحاورت معهم . وثرثر أصغرهم يوسى ، وقال إنه رأى ليلاً إحدى الفتيات كانت تمضع حلوى . أراد أن يراها لكى يعرف من هى ، فتح عينيه ، فإذا بالفتاة قد اختفت ، ولم يعد لها وجود .

ضحكت زيفا ، هذا حلم ، إنه يحلم كل ليلة .

كل ليلة ؟ جذبتها السيدة لهمان بحديثها .

وصمت شقيقها.

وأنت تحلمين ؟.

كيف أحيانًا .

وأضافت وقالت إثر ذلك :

ليس إلى هذه الدرجة .

جلس عوزى طيلة ذلك الوقت صامتاً . وأشاح بوجهه جانبًا وقال بصوت أجش :

والدى يحلم كثيرًا . أكبر حالم .

من أين عرفت ؟ رفعت زيفا عينيها عليه .

هو أيضا يعرف كيف يغط . أجاب بوجه متعنت .

ماذا ؟ حركت زيفا رأسها التى تشبه تلة صغيرة خالدة . أحمق صغير ! .

إنه يضرب أمه . قال يوسى وهو يأكل الفطيرة التى بين أسنانه ، وانفتحت عيناه ، ولمعتا كأنهما زيتونتان مبللتان. نهرته زيفا إنه لم يضربك ، فالتزم الصمت.

سألت السيدة لهمان هل يجلس والدك فى المنزل ؟ .

لم و لم يردوا عليها . وكررت السؤال .

أخفضت زيفا صوتها . يأتى أحيانًا . إننى أكرهه .

أقحمت نفسها ، وتنهدت من قلبها .

شحب وجه عوزى ، وقالت فى صمت مخنوق أليس صحيحًا أنها كاذبة.

وقلت نعم ، نعم ، يضرب . استنشق يوسى من أنفه .

لامست ظهرى عينيها ، يفعل ما يحلو له .

كان الأمر طريفًا بالنسبة للسيدة لهمان . وشرحت لها ساليما آلامها بهذا الأمر .

وفكرت بينها ، وبين نفسها :

" ساليما مهانة ، وهكذا غسلتها بيديها " .

لوت زيفا أذنها لتسمع سرًا قاله لها يوسى .

أبعدتها عنه : حسنًا ، حسنًا فى المنزل.

عاد وهمس لها ، عندما نظرت بعين واحدة للسيدة لهمان ، وكانت شفتاه ممتدتين وعليهما ابتسامة ساحرة ،وغاوية .

قالت له . راحيل ستعطيك.

نهرته : أراد أن يعود .

اتركني .

سألت السيدة لهمان : ما الأمر ؟ .

يريد حلوى . لقد أعطته راحيل مرتين هذا اليوم.

سألت : من راحيل ؟ .

جارتنا . المسكينة . إنها مريضة . لقد أعطوها عشر زجاجات من الفيتامين في الرأس، وما زالت مريضة .

(د)

بعد الأيام الرهيبة ، وفي صبيحة يوم مشمس ، ذهب الأولاد إلى المدرسة ، مجموعات ، مجموعات ، واثنين اثنين ، ولد وبنت ، ولد وبنت ، وكانت وجوههم مضيئة ، وكان ملبسهم نظيفًا ، وأحذيتهم لامعة ، وحقائبهم على ظهورهم .

امتلات فصول الفرقة الأولى بالتلاميذ ، وبأمهاتهم اللاتي جئن من أجل اليوم الأول في المدرسة . وكانت ساليما من بين النساء اللاتي جئن . وجلست في الصف الأخير ، وعلقت عينيها بالمعلمة، و سمعت الدرس منها . وروت المعلمة قصة عن موشيه الشاب الذي ضل الطريق في الغابة ، ولم يعثر على الطريق ؛ لكي يعود إلى منزله . فرأى لافتة مكتوبًا عليها الطريق بعلامات كبيرة ، ولم يعرف أن يقرأ ما هو مكتوب .

سألت المعلمة هل عرف الشاب القراءة ؟ .

أجاب كل الأولاد في صوت واحد . لم يعرف .

أجابت ساليما هي أيضا : لم يعرف .

وسألت المعلمة ، وماذا يجب على الأولاد عمله ، لكي يعرفوا القراءة ؟.

أجاب كل الأولاد فى صوت واحد : التعلم .

روت المعلمة : حتى جاء أحد الرجال ، وكان يعرف القراءة ، فقرأ اللافتة ، وأخرج الشاب من الغابة وأعاده إلى أبيه وإلى أمه .

وسألت : من كان هذا الرجل ؟

قال ثلاثة أو أربعة أولاد : البنى إلياهو ! .

قرأت ساليما هى أيضا : البنى إلياهو ! .

أشارت النساء إلى بعضهن إلى ساليما وابتسمن . أما ساليما فلم تر ، و لم تسمع . إذ كانت عيناها وأذناها ملتصقتين بالقصة التى روتهاالمعلمة .

ولمدة ساعة ، وبعد أن انتهى الدرس ، وتفرقت الأمهات وذهبن لحال سبيلهن . وثنت إحداهن على المدرسة ، والثانية ثنت على ابنها ، أما الثالثة سخرت من ساليما.

ذهبت ساليما وكأنها مسحورة.

وهمست ، يالها من قصة جميلة .

وذهبت ساليما من المدرسة إلى عملها عند السيدة لهمان.

وقفت أمامها ، وامتدحت القصة ، وكان وجهها متحمسًا . وكانت عيناها ممتلئتين نضارة وكانت تذكر القصة طيلة الوقت الذى كانت فيه منهمكة بعملها ، وتقف بين الحين والحين وتتفوه :

الشاب موشيه ضل الطريق فى الغابة . غابة ، غابتى ، أين بيت أبى ؟ غابة ، غابتى ، أين بيت أبى ؟ ..

قصة تأتى ، وقصة تذهب . أخطأت ساليما فى تنظيف آنية اللحم فى مغسلة اللبن . فأمرتها السيدة لهمان بأن تلقى الآنية فى سلة المهملات .

وفى يوم السبت قلبت الريح آلة الطبخ القديمة والشئ الساخن الذى عليها . وأمسكت النار بالملابس ، وحُرِقَ كل الكوخ تقريبا .

وعندما سمعت السيدة لهمان بالأمر ، رفعت غطائى عينيها وقالت : من الآن وصاعدًا ، لا تصنعى شيئًا ساخنًا .

ستطبخين يوم السبت . إذ لم يوجد لك الخالق تبارك وتعالى شقة ، للإقامة فيها ، ولا يوجد سوى هذا الكوخ التافه ، وبابه المكسور ، ونوافذفه المهشمة فلا تحافظى على يوم السبت .

وفى صبيحة اليوم التالى ذهبت السيدة لهمان ، واشترت من ا لمحل ثياباً لساليما ، وللأولاد ، وذهبت ، وأعطت ثمن وجبة الغداء ، حتى يأكل الأولاد فى المدرسة .

وبعد مرور عدة أيام ، أصيب يوسى بنزلة برد ثم شُفى منها ، وأُصيبت ساليما بالبرد ، وبعد أسبوع تدهورت حالتها من المرض وجاءت . وقد وهن وجهها ، وتقلص جلد فكيها وتجعد . وأتسع فوها ، وبدت أسنانها كالميت لا قدر الله ، وكانت عيناها فقط مضيئتين .

ومرت أيام المطر كعادتها . وفى إحدى الليالى طيَّرت عاصفة السقف الصفيح من فوق الكوخ . وروت ساليما الموضوع وضحكت ، كما لو لم يكن السقف قد اتسع ، إلا لاستمتاعها . والتزمت السيدة لهمان الصمت . ونظرت إليها ساليما ، وانزعجت من منظر وجهها .

تلعثمت ساليما فى خوف : لقد أصلحوا السقف . وضعوا عليه أحجارًا . وهى الآن فى حالة جيدة ، فى حالة جيدة . وحياة التوراة .

سألت السيدة لهمان كقاضٍ صارم فى الحكم : من كان معك فى المنزل ؟ هل كان زوجك فى المنزل ؟ .

رشقتها ساليما بابتسامة عفو ، لا لم يكن في المنزل . لقد جاء في المساء . ضربني وذهب لحال سبيله .

إلى أين ؟ .

إلى أين ؟ .. إلى حال سبيله . إلى أين ذهب ؟ .

ولماذا تلتزمين الصمت تجاهه ؟ .

ماذا أفعل ؟ هل أصرخ ؟ إنه رجل . من وُلِدَ رجلاً ، له الحق في كل شئ .

حاولت معها السيدة لهمان ؛ لكي تخرج من قلبها : ليس صحيحًا ، كل الناس سواسية .

صممت ساليما على رأيها . هذا عندكم . عندنا لا . يا سيدة .

قطعت السيدة لهمان الحديث : من المستحيل الحديث معك.

أنت لا تفهمين شيئًا .

تركتها ، وذهبت لحال سبيلها ، وكانت تفكر في أنظمة العالم وتقول لا يوجد عا لم واحد ، بل عالمان ، أحدهما زاخر ومتشبع ، والآخر خاوٍ ، ولا يوجد شعب واحد بل شعبان ، أحدهما زاخر بكل ما هو جيد في العالم ، والآخر في حاجة إلى كسرة خبز ، ولا يوجد جيل واحد ، بل جيلان يختلفان عن بعضهما .

لقد كان شتاء قارسًا في برده ،وفي أمطاره . وحلت المشاكل على ساليما إحداهما تلو الأخرى ، أمراض وخسائر . ومشاكل لا تحتمل . وإذا سقط مطر غزيرأحدث بركة في داخل الكوخ . وكانت تغطي الأولاد بسلة من الملابس البالية ، وتفرش رداء مطر قديم و شمسية ممزقة على الأسرة .

بدأ الناس يتحدثون عن شمعون الذى ترك عشيرته ، وذهب وراء مسعودا عكنين . ولم تعرف ساليما مسعودا ، ولم تعرف من هي . و سمعت عنها أنها تتواجد في محل للبقالة في شارع الدرج . وبين مطر وآخر وفي اليوم المشمس كانت

تذهب لتراها . فوجدتها تجلس فى مدخل حانوت البقالة غاضبة ومرهقة ، ومسنة وبدينة ، ووجهها عجوز وظهرها يشبه الوسادتين . عادت بوجهها الغريب ، وهى تضحك كأنها أهنيت .

قالت : مجنون ! .

وفى المساء عندما جاء شمعون سخرت منه .

إننى لم أعثر عليك ، أبيضت أسنانها . لا قدر الله . بل بهذه الحقارة ! .

دخل فى شجار . قفزفى الحال إلى داخل الكوخ ومن خلال الصرخات ، واللعنات ، والخوف ، قال إنه سيطلقها . ولم تر وجهه لمدة أسبوعين . وآنذاك أقتربت أيام عيد الفصح . جاءت ساليما إلى لجنة الطائفة وحصلت على ربطتين من الفطير الذى يتناوله اليهود فى عيد الفصح . ومن الآن فصاعدًا . لا يوجد لديها لحم أو بيض ، ولا متطلبات العيد .

قالت :البيت خاوٍ على عروشه.

أعطهتها السيدة لهمان قليلاً من المال وأمرتها قائلة :

اذهبى واشتر أرزًا ، وجريشًا ، وطعاماً من الدقيق واطعمى الأولاد فى العيد . وإذا لم يهتم بك المولى تبارك وتعالى ، لا تكونى حريصة على القيام بشعائر عيد الفصح .

و لم تقم ساليما بأى عمل فى سائر أيام العيد . وزارت السيدة لهمان بمناسبة العيد ، وهى ترتدى فستانًا من القطيفة الحمراء ، ومنديلاً ملونًا على رأسها واستقبلتها السيدة لهمان بتقديم واجب بالضيافة لم تسأ لها عن عيد الفصح ، بل سألت على الأولاد ، وإذا كانوا قد شبعوا أم لا .

نعم ، الأولاد شبعوا وسعدوا .

وأين زوجك ؟ فى المنزل ؟ .

قالت : نعم جاء ليلة " عيد الفصح " ترك المنزل غداه اليوم التالى بسبب الطعام المحظور أكله فى عيد الفصح . ذهب إلى والدته .

وبعدما أكلت واجب الضيافة ، وأخذت معها نصيب الأولاد ،وهمت بالرحيل وفى طريقها أصلحت اللعبة التى سقطت ، وعلقتها من ظهرها على جدار الآريكة .

قالت ، . وهى تفكر بينها ، وبين نفسها أريد أن أكون لعبة ، كم هى جميلة ، وليس لديها قلب ، وليست فى حاجة لأن تكون صغيرة وكبيرة ، لا تعرف شيئًا . ولا تهتم بأى شئ .

ما أجمل أن تكون لعبة ! .

وفى السابع عشر من يوليوكانت ساليما منشغلة بتنظيف السجاجيد . وآنذاك انتصبت وقالت :

أيتها السيدة : هل يوجد عندك طماطم ؟ .

ثنت السيدة لهمان ذقنها إلى قسمين وقالت فى حزم إن اليوم ، يوم صيام .

قالت ساليما بصوت مريض : أريد أن آكل طماطم .

وقبل ساعة شعرت السيدة لهمان أنها تتقيأ . وانتظرتها حتى عادت إلى المطبخ .

ماذا أصابك ؟.

مالت بعينيها ، ونظرت إليها : ماذا أصابك ؟.

ابتسمت ، وظهرت أسنانها البيضاء : إننى حامل .

انزعجت السيدة لهمان من خلفها حامل ؟ منِ منْ ؟ .

ما الذى تقولينه : مِن مَنْ ؟ لم تشرح لها ساليما .

هلمى لتنامى ، لترتاحى .

بدت ساليما بوجه سعيد . لا يجب الراحة.

إننى أشعر براحة ، سأنام ليلاً . إننى أمرض ليلاً ، وأصبح جِنًا فى الصباح .

ومن أسبوع لآخر أصبح وجه ساليما صافيًا ، وكبرت بطنها ، وظهرت دوائر سمراء أسفل عينيها . وتلألأت عيناهافى الشمس كشجرة الدُلبْ .

من حين لآخر سألت السيدة لهمان عن شمعون .

وأجابت ، غائب . يريد أن يطلقنى . إنه عند مسعودا وجاءت ذات مرة ، وكان وجهها مضيئًا ، وسعيدًا .

سارعت السيدة لهمان بسؤالها : هل عاد زوجك إليك ؟ .

قالت شمعون ؟ إنه عند مسعودا طيلة الوقت . ولكن انظرى أيتها السيدة . هناك بشرى جميلة . لقد رأيت فى الحلم أبى الراحل . لقد جاء ، وفى يده زهور ، زهور كبيرة من كل الألوان . لايوجد لها نظير هنا . وقال لى : " هلمى هنا " وهذا يعنى : إلى جنة عدن :إنه أخلى لى مكانًا فى جنة عدن . وشمعون لن يأتى لى . لا . لا .

נוודים וצפע

א

הרעב מביאם.

מאימת הרעב הם נסים צפונה, הם ועדריהם המאובקים. מתשרי עד ניסן לא ידע הנגב מטר אחד לרפות קללה. אדמת הלס נטחנה לאבק. הרעב פשט במאהלים ועשה שמות בעדרי הנוודים.

שלטונות הצבא נזדרזו לעיין במצב. חרף הלבטים שאינם צריכים פירוש החליטו השלטונות לפתוח בפני הבידואים את הדרכים המוליכות צפונה. אין להפקיר אוכלוסיה שלמה, אנשים נשים וטף, לאימי הכפן.

כהים, צנומים ושריריים חילחלו השבטים המדבריים בדרכי־העפר, וצאנם הסחופות עימם. עיקר מסלולם נתמשך בערוצים הנסתרים מעיניהם של יושבי־בית. קילוח מקוטע ועקשני נפתל צפונה, עוקף את נקודות־היישוב ובוהה בעיניים קרועות על המראות המסעירים. צאנם השחורות נפזרות על פני שטחי־שלף מצהיבים וטורפות מזונותיהן בשיניים חזקות ונוקמניות. הליכות בעליהם חשאיות ומאופקות, מובלעות מחמת העין הפקוחה. מתאמצים הם שלא להיתקל בך. מבקשים הם למעט נוכחותם.

אתה חולף על פניהם בטראקטור סואן ומשסה בהם תימרות־אבק, הם כונסים בהמתם באנינות ומניחים לך מעבר רחב, רחב מכפי צרכך. מרחוק הם מביטים בך, משימים עצמם אנדרטות קופאות. האוויר השרבי מטשטש את הווייתם ומשווה לכולם קלסתר־פנים אחיד, אדם ומקלו, אשה וטפה, זקן ועיניו האובדות בעמקי ארובותיהן. קצתם סומים־למחצה, או שמא אינם אלא משימים עצמם סומים מתוך תכלית קבצנית עמומה. שכמותך לעולם לא יירד לסופה.

לא כצאננו המטופחות צאנם העלובות: פקעות של בעלי־חיים מדובללים, מצופפים, חוסים זה בזה ומתכנסים לכלל גוש אפל ורוטט... חרישי־חרישי, שפל־ברך כרועיו האילמים.

רק הגמלים, הגמלים לבדם מפירים את ההכנעה ומעצימים אותה על דרך הניגוד. ממרומי צוואריהם הם נועצים בך עיניים יגעות, מלאות עגמומיות מלגלגת. כמו זיקנה חכמה בעיני הגמלים, ומה שם אקרא לרעד התדיר החולף בעורם.

עתים יעלה בידך להפתיעם מקרוב. בחצותך רגלי את השדות עשוי אתה להיתקל בעדר עצל מונח במקומו מוכה־צהריים. כמו לו היכו רגליו שורש באדמה הניחרת. בתוך ישן הרועה, אפל כגוש־בזלת. אתה קרב אצלו ומפיל עליו את צילך התקיף. מופתע אתה מעיניו שפקוחות הן. הוא חושף רוב שיניו בחיוך מתחסא. קצתן מבהיקות וקצתן מרקיבות. ריחו הולם בך, ואתה מעווה פנים. עיוויי־פניך פועל עליו כמו מכת־אגרוף. בתנועה רכה הוא מגביה עצמו, גופו זקוף וכתפיו שפופות. אתה נועץ בו עין כחלחלה וצוננת. הוא מרחיב חיוכו ופולט הברה גרונית. תלבשתו שעטנז, מעיל אירופאי קצר מפוספס ומרופט, וגלימה מדברית מתחתיו. הוא מלכסן גולגלתו, ואור מפוייס עובר בעיניו. אם אינך גוער בו, הריהו פושט שמאלו ושואל בעברית מהירה לסיגריה. גח המְשי לקולו כלקול האשה. אם לבך טוב עליך אתה טוען שפתיך בסיגריה וזורק אחרת אל תוך כפו המהורצת. לתמהונך הוא שולה בזרועות בעמקי גלימתו מְצת מוזהב ומעניק לך שלהבת חפוזה. החיוך אינו מש משפתיו. חיוך ממושך מדי, חיוך תפל. קרן־שמש משתברת בטבעת הזהב העבה המעטרת את אצבעו, ומרצדת בתוך עיניך המצומצמות.

לבסוף אתה נותן גבך אל הנווד ופונה לדרכך. מקץ מאה, מקץ מאתיים צעדים, הסב ראשך וראה אותו עומד כמות שעמד, מבטו מעסה את גבך. אפשר לך להישבע שעדיין הוא מחייך ועתיד הוא לחייך עוד שעה רבה. אין לך לחשוש מפני שבועת־שווא.

אל תשכח את שירתם בלילות. מעין יללה עגומה וממושכת עומדת באוויר־הלילה מן השקיעה ועד סמוך לזריחה.

הקולות מחלחלים אל משעולי הקיבוץ ומעשירים את לילותינו בכמו כבדות

סתומה. אתה עולה על משכבך ותוף רחוק קוצב לך את תרדמתך, מעין פעימות הלב העיקש. חמים הלילות ומצועפי־אד. קרעי־עבים נושקים ללבנה כמו אורחות גמלים רכים, גמלים ללא ענבלים.

אוהלי הנודים עשויים יריעות שחורות. נשים יחפות סובבות שם בלילה, וקולן אינו נשמע. כלבי־נודים רזים ומרושעים חורגים אל מחוץ למאהל ומתגרים בירח. קולם הממזרי מעביר את כלבי הקיבוץ על דעתם. בחיר כלבינו נשתגע באחד הלילות, פרץ אל סככת־האימון ועשה כלה באפרוחים. לא מרישעות ירו בו שומרי־הלילה. הנסיבות לא הותירו שום דרך אחרת. כל אדם שפוי יצדיק את המעשה.

ב

אפשר לך שתטעה לחשוב כי פלישת הנודים מעשירה את לילותינו מעולפי־השרב במימד של פיוט. אפשר שכך הם הדברים לדידן של קצת מנערותינו הפנויות. אלא שאין להעלים עין משלשלת של תקלות פרוזאיות ביותר. כגון מחלת־הפה־והטלפיים, כגון השחתת החלקות וכגון מכת הגניבות הקטנות.

מן המדבר באה המחלה, באמצעות הבהמות המופקרות מכל פיקוח וטרי־נארי. אף שהקדמנו לנקוט אמצעי־זהירות, דבק הנגף בצאננו ובבקרנו, קיצץ בתנובת החלב והמית בהמות אחדות.

אשר לחלקות הנשחתות, חייבים אנו להודות בכך, שמעולם לא הצלחנו להניח יד על אחד הנודים בשעת־מעשה. לא מצאנו אלא עקבות של אדם ובהמה בערוגות הירק, בשדות־המספוא ואף בעמקי הבוסתנים המגודרים. מה טעמן של החבלות הזדוניות בצינורות־ההשקאה, בדגלוני־הסימון של החלקות, בכלים חקלאיים שהושארו בשדה ובשאר אביזרים חפים־מפשע.

אמת, אין אנו מן המבליגים. בעיקר בצעירינו אמורים הדברים. מחמת סייגי הטעם הטוב לא אפרט כאן מעשים של שוד־מיקנה ושל יידוי אבנים בנער־נודים ושל חבטות־עד־עילפון באחד הרועים. להגנתם של עושי הנקמה האחרונה יש לציין כי אותו רועה ניחן בפרצוף ערמומי־עד־להשחית: שתום־עין, שבור־חוטם, זב־ריר, ולסתותיו — על כך נשבעו מבצעי הפעולה כאיש אחד — זיקרו מתוכן שיניים ארוכות ומעוקמות כשיני שועל. שכמותו מועד לכל תועבה.

עסקי הגניבות מדאיגים יותר מכל. הללו פושטים ידם בפירות־הבוסר

שבבוסתנים, מרככים את ראשי הברזים, מקעסים ערימות של שקים נטושים, מתגנבים אל הלולים ומזנבים בעופות. ויתר על כך — אל נא תגביה גבינך בספקנות — עד לחפצי־הערך שבדירותינו הקטנות מגיעה ידם.

האפילה משתפת עצמה בפשעיהם. חמקניים כרוח הם עוברים במחנה, ולא הועילו השומרים שהעמדנו והשומרים שהוספנו על הראשונים. עיתים אתה יוצא סמוך לחצות להגיף ברזי־השקאה בשדה מרוחק, רכוב על גבי טראקטור, ואורות פנסיך לוכדים צלליות חמקניות, אדם או חיה. שומר מהיר־חימה ניפתה באחד הלילות להפעיל את נשקו — ולא המית אלא תן תועה.

אין צריך לומר שמזכירות־הקיבוץ הטריחה פעם ופעמיים את המשטרה, אלא שכלבי־הגישוש בגדו באדוניהם והפגינו אהדה מוחשת כלפי השונא. לאחר שהוליכו את השוטרים מהלך פסיעות אחדות חוץ לגדר הקיבוץ, היו מגביהים חוטמם מן הקרקע ונועצים בחלל מבטים אויליים.

פשיטות־פתע שנערכו במאהלים הממורטטים לא העלו כל מאום, כמו לו נמלכה האדמה לכסות על הגזילה ולהעיז פניה בנגזלים. לבסוף נלקח זקן־השבט והובל אל מזכירות הקיבוץ, הוא ושני נוודים חתומי־פנים לימינו ולשמאלו, והשוטרים דוחקים בהם באמירות־זירוז נרגזות.

נהגנו כבוד בזקן ובאנשיו וקידמנו פניהם בהסבר־פנים ובקנקן של קפה מהביל, מבושל בידיה האמונות של גאולה. הזקן השיב לנו כיבודים מופלגים, הלק לנו חיוך ממושך מתחילת השיחה ועד סופה ונענה לנו בעברית מתונה חגיגית.

אמת, כמה מן הצעירים שלחו ידם ברכושנו. אין [illegible] הנערים. [illegible] להתכבד לבקש סליחתנו ולהחזיר את הרכוש. כך הם הדברים, אין עצה כנגד פחזותם של הצעירים. מאוד הוא מצטער על הטירחה שנגרמה לנו. בסמוך שלח ידו אל סיתרי גלימתו והעלה משם ברגים אחדים, קצתם נוצצים וקצתם חלודים, שתי מזמרות, להב מיותם של סכין, פטיש שבור ושלשה שטרי־כסף מעופשים. פיצוי הולם לנזקינו ולמצוקתנו.

אטקין פשט ידו במבוכה. מטעמים השמורים עימו בחר להתעלם מן העברית שבפי האורח ולהשיב לו בלשון ערבית מהוססת, זכר לתלמודו בימי המאורעות והמצור. ראשית דבריו של אטקין אמירה נכוחה ובהירה על אודות אחוות־

העמים, שהיא אבן־פינה להשקפותינו. ועל אודות מידת שכנות טובה, שעמי־המזרח משתבחים בה מאז ומקדם, ועל אחת כמה וכמה בעידן של שפיכות־דמים ושנאת־חינם.

לשיבחו של אסקין ייאמר, שלא נרתע כלל מלפרט באזני האורח רשימה קפדנית של מעשי גניבה וחבלה אשר האורח — מהמת השיכחה, בלי ספק — נמנע מלהתנצל עליהם. אם תוחזר הגזילה ויחדל הזדון, נכונים אנו בלא לב ולב לפתוח דף חדש ביחסי־השכנות. ללא ספק ייהנו ילדינו ויחכימו הרבה מביקור־נימוסין לימודי במאהל הבידואים, מסוג הביקורים המרחיבים אופקים. ואין צורך להזכיר ביקור־גומלין מובן־מאליו של ילדי השבט בביתנו הקיבוצי.

הזקן הקפיד על חיוכו שלא יתמעט ולא יתגבר, אלא יעמוד בתוקפו. והעיר בתוך עתרת של דברי־נימוס כי האדונים מן הקיבוץ לא יוכלו להביא שום הוכחות לגניבות אחרות, חוץ מאלו שבהן כבר הודה וביקש עליהן סליחתנו.

לבסוף התם דבריו בשיפעה של נוסחות־ברכה, נפרד ויצא. הוא ושני אנשיו היחפים המכורבלים בגלימותיהם הכהות.

כיוון שהמשטרה גילתה אזלת־יד וסילקה עצמה מן העניין, באו כמה מצעירינו והציעו לעלות באחד הלילות על הפראים וללמדם לקח מוחשי בלשון שתהא מובנת להם היטב־היטב.

אסקין דחה את הצעתם בשאט־נפש ובלשון בוטה; בתוך חילופי־הדברים נקטו הצעירים כלפי אסקין כמה וכמה ביטויים גסים, שלא אפרט אותם מחמת סייגי הטעם הטוב. מה ראה אסקין להיעתר להם בחצי־פה ולהבטיחם שיביא את הצעתם בפני מזכירות הקיבוץ, אפשר חשש מפני שילוח־רסן גמור.

לפנות־ערב עבר אסקין בחדרים וזימן את חברי המזכירות לישיבה דחופה בשעה שמונה ושלושים. כשבא אצל גאולה, ביקש ממנה שתביא עימה אל הישיבה קנקן קפה שחור והרבה רצון טוב. גאולה נענתה לו בחיוך חמוץ ובעיניים עששות מחמת השינה הטרופה. עד שהחליפה בגדיה ירד הערב. לח ולוהט וסתום.

ג

לח ולוהט וסתום ירד הערב ונסתבך בברושים עלופי־האבק. ממטרות נמרצות היזו מים על פני המידשאה הניחרת, והדשא השדוף ליעלע אותם ולא נודע

כי נבלעו בו. בחדר־המזכירות הנעול נצטלצל לשווא טלפון עסקני. כתלי הבתים הדיפו הבל לח. תימרת־עשן זקופה יצאה מארובת המטבח ונתלכסנה בעדינות כלפי דרום. מאצל הכיורים המשומנים עלתה צווחת צלחת מתנפצת, גוררת עימה קול־גערה ונשיפת־חימה. חתול ביתי שמן המית נחש קטן וגרר את נבלתו אל שביל־הביטון המלוהט להשתעשע בה בעצלוליות. טראקטור נוכן חירחר ופלט צחנת נפט, עד שניתק ממקומו ואץ להוריד פת־ערבית לעובדי המשמרת השנייה, הטורחים בשדות הרחוקים. גאולה נתקלה בבקבוק נטוש, מעופש בשיירי נוזל עכור. מה ראתה לבעוט בו. בזעם בעטה בו. אך הבקבוק לא נתנפץ, אלא נתגלגל בכבדות אל טבור ערוגת־הנוי עד שנבלמה תנופתו וכרסו אבדה בין השיחים. גאולה חפנה אבן ליידותה בבקבוק. מטבע הדברים, החטיאה.

גאולה נערה צמוקה וגוצנית, בת עשרים ותשע. אם גם טרם מצאה לה בעל, אין לכפור בסגולותיה התרומיות, כגון מסירות־הנפש הנמרצת שמשקיעה היא בבעיות־ההברה ובעסקי־התרבות המקומיים. פניה דקים וחיוורים. אין דומה לה בין בנותינו בבישול הקפה החריף, קפה־של־אמת. שני ערוצים מרים קבועים לה בזוויות־פיה.

בערבי הקיץ, שעה שאנו משתרעים בצוותא מרושלת על פני אחד הדשאים הלחים ומשגרים השמיימה מצהלות־שיר, מסתגרת גאולה בחדרה ואינה מצטרפת אלינו. עד שיסתיים בישולו של קנקן קפה צורב, הוא וטס של עוגיות לצידו.

דברים שהיו ביני לבין גאולה אינם נוגעים לגוף העניין ואינם צריכים הזכרה אלא ברמז. בשכבר־הימים היינו מטיילים יחדיו אל הבוסתנים בשעות־הערב. שוטחים איש בפני רעותו רעיונות חברתיים שלא דבקה בהם שיגרה, או מחליפים דעות בשאלות הספרות הצעירה. אנין ופסקני טעמה הספרותי של גאולה, ומשפטיה החריפים היו מטילים בי מבוכה והכנעה. סיפורי אינם יפים בעיניה מפני הקיטוב הקיצוני של המצבים והדמויות, כעין האור והחושך שאינם יודעים גווני־ביניים. לשווא הייתי מצטדק בפניה. עיתים הייתי מניח יד כפייסת על עורפה, עד שנינוחה ונסמכה עלי ברוך. עיתים הייתי נוטל כף־ידה ומונה אצבעותיה תוך שיבושים נלעגים. מטבע הדברים, נידון עניינו

להסתיים בלא־כלום. את סיפורי היא גוזרת בקפדנות מתוך כתבי־העת וטומנת אותם כסידרם בעימקי מגירה, שאינה מוקדשת אלא להם.

עדיין מתמיד אני במנהגי לקנות לה בימי־הולדתה ספר מספרי המשוררים הצעירים. בהיעדרה אני מתגנב אל חדרה ומניח את הספר על השולחן ללא הקדשה וללא ברכה.

פעמים מזדמנים אנו לשולחן אחד בשעת ארוחת־הערב. עיני חומקות מפני מבטה, שלא להיתקל באותה עצבות שקטה ומלוגלגת. בימי החום הלחלוחיים מַשחיתה הזיעה את קלסתרה ומבליטה את פצעי־הבגרות המאודמים הזרועים עליו. עיתים היא יוצאת בשעות של ערב לשוט בבוסתנים. לבדה היא יוצאת ולבדה היא שבה. לשבחה ייאמר שאינה משתהה שם הרבה.

ד

מתוך המשסמה חפנה גאולה אבן שניה לידותה בבקבוק המעופש. הפעם לא החטיאה, אלא שלא זכתה לשמוע את איבחת המפץ המפולל. האבן נתחככה בבקבוק, נצטלצלה ברפיון ואבדה בעימקי הסבך. אבן שלישית, כבדה מקודמותיה, נורתה מטווח קרוב הרבה יותר, קרוב במידה שאין להתפאר בה. בדרך־הטבע נתפצפץ הפעם הבקבוק בחריקה יבשה וצורמנית, מַפָּץ שאין עימו פורקן.

לח ולהט וסתום ירד הערב ולהטיו עוקצים בבשר כרסיסי־זכוכית. לצאת.

גאולה שבה על עקבותיה. חלפה על פני מרפסת־חדרה והשליכה לתוכה את סנדליה. ברגליים יחפות חצתה את שיכון־הוותיקים וברגליים יחפות יצאה אל־שביל העפר.

הרגבים מענגים את כפות־רגליה, והרוח הרפה מיטיבה עם עורה המיוזע. המשסמה מפרנסת את פסיעותיה הנמרצות. מעבר לגבעה המסולעת ממתינה לה אפלוליות הבוסתן. באצבעות תקיפות מרחיבה הנערה את פירצת הגדר ומעבירה מבעדה את גופה הקצר, המוצק. לצאת.

רוח רפה, רוח שאין לה כיוון מוגדר, משוטטת בשדות. שמש זקנה מגלגלת עצמה מערבה כמבקשת להיטמע באופקים המאובקים. טראקטור אחרון מתגלגל בדרכי־העפר בדרכו מן החלקות המרוחקות אל הנקודה. מחמת האבק קשה

להבחין בו בבירור, אלא שהדעת נוחנת שהוא־הוא הטראקטור שהוריד את ארוחת־ערב לעובדי המשמרת השנייה.

גאולה נרכנה ללקט מן העפר חלוקי־אבן. מתוך פיזור־הדעת היא מניפה ידה ומשיבה אותם בזה אחר זה אל האבק. בלא־קול מלחשות שפתיה בתי־שיר, קצתם משל המשוררים הצעירים וקצתם משל עצמה. אצל אחד מצינורות־ההשקאה היא משתהה להצמיד פיה אל הברז. הצינור מלוהט, והברז חלוד, והמים פושרים ומצחינים. אף־על־פי־כן היא מרכינה ראשה ומניחה למים לקלוח על פניה. טעם חלודה חמצמצת ממלא את גרונה. רגעים ממושכים מוגפות עיניה. לא צינה ולא רעננות. יש למהר אל הבוסתן. ספלון של קפה רותח עשוי היה אולי לחולל פורקן.

ה

טפונים וריחניים הבוסתנים. הענפים הכבדים מתלכדים לכלל כיפה אפלולית. הרגבים הגדולים משמרים מידה של לחלוחיות. גאולה תולשת שזיף וממעכת את בשרו. עסיס כהה ניגר אל הרגבים. מתוך החלטיות רוכנת הנערה על ברכיה וטובעת באדמה רישומים מעוקלים. זרד יבש אחוז באצבעותיה. מושכת היא קווים על פני הקרקע. הקווים מסתרגלים באלכסון ומתעקמים ללא־פשר בזוויות חדות. געייה מרוחקת מפעפעת אל תוך הבוסתן. כמו רחש־ענבלים נלווה לה במעומעם. הנווד נעצר מאחורי גבה של גאולה, חרישי כאד. בבוהן־רגלו הוא בוטש בעפר, וצילו נופל לפניו.

ריגשה פיוטית מעוררת את עיני הנערה. שעה ארוכה היא מוסיפה לרבוץ על ברכיה ולפתל בזרד שבידה קווים שרירותיים על פני האדמה. הנווד ממתין לה באורך־רוח. לרגעים הוא מגיף את עינו החיה ובוהה לפניו בעינו האחרת, השתומה. לבסוף הוא שולח לפניו יד רכה ומעניק לאוויר לטיפה ממושכת. צילו נענה לו ומרטט על פני העפר. גאולה נרתעת מפני הצל אל העץ הקרוב ופולטת קול נמוך. הנווד שומט כתפיו ועוטה חיוך רופס. גאולה מגביהה זרועה ודוקרת את האוויר בזרד שבין אצבעותיה. הנווד מתמיד בחיוכו. מבטו משתפל לעבר כפות־רגליה. קולו חרישי, והעברית שבפיו שופעת רוך נדיר:

"מה השעה?"

גאולה שואפת אוויר עד קצה־גבול קיבולן של ריאותיה. קלסתרה מתחדד, ועיניה נמלאות צינה. ביבושת צלולה היא משיבה לו:

"שש וחצי".

הערבי מרחיב חיוכו ומכופף גופו כמודה על חסד רב:

"תודה רבה, גברת".

בוהן רגלו היחפה נתחפרה עמוק באדמה הלחה, הרגבים זעים למרגלותיו כמו לו רחש תחתם זחל עצבני.

גאולה רוכסת בחומרה כפתור עליון של חולצתה. כתמי־זיעה גדולים משתרעים על גבי הכותונת ומסמנים את מקום בתי־שחיה. הנוד עוצם עינו השתומה ומגביה פניו. עינו הפקוחה ממצמצת. פניו כהים. חריצים טבועים בלחייו. חטמו דק ומוארך וכמר־שפמפם מציץ מתחתיו. לחייו משוקעות. סנטר נמרץ מוזקר בשיפוליהן. שפתיו דקות ומעודנות. איש זה ניחן ביופי דוחה. גומרת גאולה בליבה.

בבלי־דעת נענית הנערה בחיוך חצוי ומלוגלג לחיוכו המתמיד של הנוד. הבידואי שולה מאבנטו שתי סיגריות ממועכות, מניחן על כפו המשוטחת ומקרבן אל הנערה. גאולה גונזת חיוכה ונוטלת אחת. כדי־רגע היא מחליקה את הסיגריה באצבעותיה ומפשירה את קמטי הנייר. לבסוף היא נועצתה בזווית פיה. עד שהספיקה להבחין בתנועתו הפתאומית של האיש, ריצדה לפניה שלהבת קטנה. גאולה יונקת מן המַצת אחת ושנית, והנוד מצית את שלו וקד בנימוס.

"תודה רבה", הוא פולט במהירות.

"תודה", משיבה גאולה, — "תודה לך".

"מן הקיבוץ, את?"

גאולה מאשרת בניד־ראש.

"יפה מאוד" — נפלטת הברה מבין שיניו הצחורות, — "באמת יפה".

הנערה סוקרת את גלימתו הכהה, הכבדה.

"לא חם לך בזה?"

האיש משיב חיוך נבוך כמו לו נתפס בקלקלתו ונסוג לאחוריו בפסיעה רכה.

"לא חם. באמת לא".

הצמרות מאפילות והולכות. תן ראשון מרחרח את הלילה הקרב וחורק צעקה יגעה. הבוסתן מתמלא דשדוש רגליים קטנות. בפתאום מבחינה גאולה

בהמוני העיזים הקטנות, השחורות, המהרסות פנימה ותרות אחרי אדונן. בלא קול הן רוחפות בין העצים. גאולה מכווצת שפתיה ופולטת שריקת-תימהון חסופה.

"מה אתה עושה פה? גונב?"

הנוד נתמעט כמו לו פגעה בו אבן זדונית, ונפנה לאחוריו. ידו הלמה בחזהו עד שנתהדהד מסה עמום.

"לא, באמת לא", הסמיך שבועה נימרצת ושב לחייך. שמורת עינו השתומה, היא לבדה מפלבלת בחכיפות עצבנית.

עז שחופה אצה להתחכך ברגלו. הוא מסלקה בבעיטת-רגל וחוזר על שבועתו בהתלהבות נפרזת.

"לא לגנוב, באמת, באלוהים לא לגנוב. אסור, אסור לגנוב!"

"אסור מן התורה", משיבה גאולה בחיוך, — "אסור לגנוב. אסור להרוג. אסור לחמוד. מי זה חושד בצדיקי-הדור?"

הערבי מתכווץ מפני שיפעת המילים המהירות וכובש עיניו בקרקע. כפתו בוססת ברגבים ביתר-שאת. מבקש הוא להתפייס. עינו השתומה מצטמצמת. הרי זו קריצת-עין מפורשת. החיוך סר מעל שפתיו. קולו לחשני עתה, לחשני ומתמשך.

"בחורה יפה, באמת, יפה מאוד. אני עוד אין לי בחורה. עוד אני קטן. אין עוד בחורה. יי—א", הוא מסיים בצווחה גרונית כלפי עז סוררת המשעינה קדמניותיה על אחד הגזעים ומכרסמת בעלווה. הבהמה תולה באדוניה עין כהורהרת, מנידה זקנקנה ושבה לטרוף בכובד-ראש.

ללא התראה, בגמישות-גוף מרהיבה, מזנק הערבי ולופת את מתני הבהמה, מגביהה באוויר, זורק צווחה גרונית ומשליכה מלפניו בתנופה פרועה. לבסוף הוא רוקק ונפנה אל הנערה.

"בהמה", הוא ממלמל, — "אין שכל. אין נימוס".

הנערה מתיקה עצמה מן הגזע שעליו נשענה עד כה ורוכנת כלפי הנוד. כתפיה סמרמורת רוחשת בגבה.

"עוד סיגריה?", שואלת היא, "יש לך עוד סיגריה?".

הבידואי משיב לה מבט מלא יגון עמוק. בקול רצוץ הוא מתנצל ומסביר

לגאולה כי לא נותרו עוד סיגריות. אין. כמה חבל. ברצח, ברצון היה נותן לה. אין. נגמרו הסיגריות.

העז המוכה מקרטעת לקום ממקומה. בעיקוף זהיר היא שבה אל הגזע, עוקבת במבט מיתמם אחרי מעשיו של אדוניה. הרועה צופה בה בלי נוע. כיוון שכך היא מגביהה עצמה וחוזרת לכרסם באדישות. הערבי חופן אבן כבדה ומניף ידו בפראות. גאולה אוחזת בידו ובולמת תנופתה.

"עזוב, עזוב אותה. היא לא מבינה כלום. הרי זו בהמה. אין שכל, אין נימוס".

הנווד מציית בהכנעה גמורה ושומט מידו את האבן. מתוך פליאה הוא מבטא משפט חסוף בשפתו. גאולה מרפה מזרועו. הגבר שולה שנית את המַצִּת מאבנטו. באצבעות דקות ומהורהרות הוא משתעשע בחפץ המוזהב. באקראי ניצתת להבה זעירה. גאולה נושפת בחוזקה, והשלהבת מתרחבת מעט, מתלכסנת ודועכת. בסמוך פוצח תן ביבבה רמה ונוקבת. העיזים כולן נצטרפו אל אחותן הראשונה והן שקועות בכירסום נחפז וחרישי.

מעין יללה סתומה עולה ממאהל-נודדים בפאת דרום, והתוף העמום קוצב לה את נשימתה המושכת. הגברים הכהים משלחים השמימה שיר בן תו יחיד. הלילה מאמץ את השיר ונענה לו בהמיית-צרצרים עגומה. נגוהות אחרונים דועכים בקצה המערב. הבוסתן עומד בחשכתו. קולות זרים עולים מעברים, רישרושי הרוח ונשיפת העיזים ורחש העלווה הנשמדת. גאולה מכווצת שפתיה ושורקת לחן נמוך. הנווד מאזין לה, וגולגלתו מלוכסנת מעוצם ההשתאות. הנערה מציצה בשעונה. המחוגים נענים לה בקריצת זרחן ירקרק. הערבי נותן גבו אל גאולה, נופל על ברכיו, משיק מצחו בעפר ופותח במלמול תכוף.

"עוד אין לך בחורה", משסעת גאולה את תפילתו, — "אתה עוד קטן". קולה רם וזר. ידיה נחות על מתניה, ונשימתה עודנה קצובה. האיש קוטע מלמוליו, מֵסב פניו לעבְרה ופולט ביטוי נרגן בערבית. עדיין ניצב הוא על ארבעתיו, אלא שתנוחתו מפיקה מעין שמחה כבושה.

"עוד אתה קטן", שונה הנערה בעליצות, — "קטן, קטן מאוד. אולי בן עשרים, אולי בן שלושים. קטן. אין בחורה בשבילך. מאוד קטן".

הגבר משיב לה בשפתו אמירה ממושכת מאוד, כיבדת־ראש. הנערה פולטת צחוק עצבני.

"מה זה איתך ?", חוקרת היא מתוך הצחוק. "מה אתה רוצה בכלל ?"

אף הפעם משיב הנווד ערבית. צליל של אימה ממלא לפתע את קולו. בפסיעות רכות ומהוסות הוא מרחיק עצמו ממנה והלאה. עינו היחידה מהבהבת כגחלילית. מתוך חושיה הסמויים לומדת גאולה על רטט-הפחד המקפיא את שריריו. בעוד רגע־קט יימלט על נפשו.

הברה יחידה, פראית, מתמלטת מפי הרועה. מן־הסתם כלפי הצאן. העיזים נענות לו ומצטופפות סביבו. דישדוש רגליהן הזריזות ממלא את הבוסתן. הצרצרים מתהסים כמו לו ניתן להם אות סמוי. העיזים מצטנפות לכלל גוש אפלולי וסומר. לאיטן הן נסוגות אל עימקי הבוסתן, ואדונן המבוהל בתוך.

בגבהים השקופים אשר מעל לצמרות חולף מטוס בריטון עמום. אורותיו מהבהבים ומתחלפים במקצב מדוקדק כקצב התופים: אדום, ירוק, אדום, ירוק, אדום. על־כרחה מגביהה הנערה ראשה ותולה במטוס עין חוקרת. לבסוף היא משיבה ראשה ארצה, וכבר הצאן נבלעות בעומק הלילה, והלילה כיסה על עקבותיהן. רוח הרישית משוטטת לבדה בסבכי הבוסתן. גופה של הנערה נתמלא בחילה, אם כי הנווד לא נגע בה כלל.

האימה פגעה בה כמהלומה פתאומית. נשאה רגליה ונמלטה, וניסור הצרצרים דוהר בעקבותיה.

ו

יש להתקלח וללכת אל ישיבת המזכירות.

גאולה אינה מן המאחרות. הדייקנות טבועה בדמה. כיוון שנתבקשה להביא עימה אל הישיבה קנקן קפה, מקדימה הנערה חובה לתענוג וחולטת קפה קודם שתצא אל המקלחת. כבר החוצות מפוייסים בצינה לילית, אך החדרים עודם מלהטים, ואוורים דחוס ולח. גופה של גאולה דביק מחמת מרוצתה הטרופה. בתי־שחיה מדיפים ריח כבד. החסטים שבפניה יוקדים מעוצם הזיעה הדביקה. תנועותיה חדות ותרגזות. בחיפזון היא שופתת קומקום וקוצבת לו את רתיחותיו. קפה שלא רתח שבע פעמים, אין שמו קפה. בשפתיים הדוקות מונה גאולה את רתיחות הנוזל השחור, רתח והיסוג, רתח והיסוג, רתיחה רתיחה וביעבוע הולל בשיאו. לבסוף היא מניחה לקרום הצף על פני המשקה שיתגבן מעל לשפת הקומקום וידיף ניחוחות להסים. ברגע הנכון, על מפתן הפקיעה והגלישה, מסירה היא את הקומקום וממהרת להגיפו במכסה. מכאן ואילך הוא מצטנן

הולך. על־כרחו רתח ועל־כרחו יצטנן. עתה ניטול מלבושי־ערב ונמהר אל המקלחת. לצאת.

לאיזה תכלית מבקש אַסקין לכנס את המזכירות. הצעירים מבקשים לעלות על הבידואים ולחבוש בהם אחת ולתמיד. ובכן, מה בכך? אין אני שוחרת אלימות ואיני תומכת בפתרונות בריוניים. אלא שהפעם אכן כלו כל הקיצים. וכי מה סבור אסקין, הם יגנבו ויאנסו וישחיתו ויהפכו את אדמותינו לחרדת־אלוהים. ואנו נצא אליהם בבגדי־שבת. נתפעל ממחנותיהם האקזוטיים ובתוך ביקורנו נסיף להם אחוות־עמים? אסקין הוא אדם אינטליגנטי, ואינני מטילה ספק בטהרת מניעיו. לולא הדבר האיום שקרה לי, ייתכן שהייתי מקבלת את דעתו. אלא שאין לו מושג, אין לו אף שמץ מושג, בפסיכולוגיה של הפרימיטיב. הנווד מרהרח חולשה ממרחקים. החולשה מגבירה את חוצפתם ודוחפת אותם למעשי־פשע ממש. מעניין, מעניין מה ישיב לי אסקין, כשאספר לו על הרועה שניסה לאנוס אותי בבוסתן.

כמה מזוהמת המקלחת הציבורית. הביב סתום, הספסל שמנוני ומטונף. היכן אניח את חבילת הבגדים הנקיים. תאר לעצמך, אסקין, נערה יוצאת לה לתומה אל הבוסתן — וחיית־אדם מתנפלת עליה. אני כולי רועדת. לא בגלל המים הקרים, כי אם בגלל הגועל. באיזו בהמיות הפיק את זממו. הדביר את גופי ארצה, אחז בגרוני וכפה עצמו על בטני. נורא. צנום היה, קטן, קטן כנער, — וכמה חזק. פרא.

לא, לא אספר להם. אין לי כוח לעמוד במבטיהם הסקרניים. די בכך שסיפרתי לך, אַסקין. אתה בעצמך תספר להם. עוד הלילה יעלו הבנים על המאהל ויפצחו את עצמותיהם. אני מקרצפת את הבטן, והמגע המגעיל אינו זז ממני כמה מעופשת המקלחת הזאת. לצאת.

ז

גאולה יצאה את המקלחת, והקבס אחז בה. ביקשה להתגבר ולהתעלם מן הקבס והרחיבה צעדיה. בא קלסתרו של ההוא ונתייצב לנגד עיניה ומותת את ברכיה. השעינה עצמה על גזעו של עץ מעצי־הנוי, כפפה גופה וגרונה גשתנק.

תחילה באה אנקה המה וממושכת, ואחריה עווית עזה. לבסוף עלו והגיחו מטחי־קיא תכופים וחריפים, עד שגאו הדמעות, והבכי הציף את עיניה וקלח על

לחייה ושטף בערוצים המרים, הקבועים לה בזוויות־פיה. גררה עצמה אל בין שיחי־הנוי ונתיישבה בעומק הצללים. ספלון קפה חריף עשוי היה להיטיב עימה, אלא שאין בה כוח להגיע מכאן ועד לחדרה. נשתרעה בטבור הסבך ונתחככה בשיחים, עד שנתכסה עורה שריטות מאודמות. בכייה אזל, ורק שיניה הוסיפו לנקש אלו באלו. רחמים גדולים גאו בנערה והציפוה, עד שנשתלחה ידה אל פניה והחליקה עליהם ברוך.

אפשר שהמטוסים הרבים הללו נזדמנו לכאן לרגל תמרון של הפצצה לילית. לרגעים הם חולפים בין הכוכבים ומהבהבים חילופי־אורות תדירים, אדום, ירוק, אדום, ירוק, אדום.

ממחשכי הלילה עולים בהתמדה קולות הנוודים המזמרים. הלמות תופיהם קוצבת את הפעימה הפנימית התכופה. אחת. אחת. שתיים. אחת. אחת. שתיים.

ח

משמונה ושלושים ועד סמוך לתשע המתנו לגאולה. שלא־כדרכה, נמנעה הפעם מלבוא אל הישיבה. כיוון שכך, פתח אטקין בסקירה קצרה, שעניינה פירוט הנזק הנגרם בידי השבטים הבידואיים וסופה הסתייגות מן הדרך הבלתי־מוסרית שהצעירים מבקשים להיזקק לה. בדעתו של אטקין להניא את הצעירים מזדונם לא באמצעות הצבעת־רוב, כי אם בדרכי־שיכנוע. בדין הזכיר לנו אטקין כי ריבם של רועי־הצאן עם עובדי־האדמה ימיו כימי התרבות האנושית, ויעיד על כך מעשה קין, אשר קם על הבל אחיו. מן הראוי שאנו, בתוקף הבשורה החברתית שבידינו, נשים קץ גם לאיבה עתיקה זו.

רוח של מתיחות אפפה את החדר המלוהט מהמת תוקפנותו של רמי, שלא חדל מלפסוע בקנתרנות את דבריו של אטקין ולא נרתע מלכנותם בשם דברי נביעות התחסדות. אטקין מצידו הגביה קולו והטיח אגרוף נזעם בשולחן המרופט. לא, אין בדעתו לספוג כאן עלבונות בלי־קץ. עמדתם של הצעירים פרחחית היא, ואין הוא נרתע מלכנות את הדברים בשמם המפורש.

הוסיף על חילופי־הדברים הגסים את פלגי־הזיעה הניגרים מעורם של משתתפי הדיון ואת היעדרה של גאולה, שבגללו נשלל מאיתנו הקפה המקובל, ולא תתמה על הרוח הרעה המעיקה על החדר. חילופי־הדברים שנתרחשו ביני לבין רמי עירערו את שייר סייגי הטעם הטוב.

אף שלפי שנותי נמנה אני עם הצעירים, אין לבי נוטה אחר תוכניתם. כמוני כאסקין שולל אני בתכלית השלילה את התגובה האלימה כלפי הנודים, משני טעמים. לכשניתנה לי זכות-הדיבור פירטתי ללא היסוס את צמד נימוקי, והם שחוללו את סערת-הרוחות. אלף, השימוש בכוח-הזרוע אינו לפי כבוד הקיבוץ. בית, עד כה לא אירע שום דבר נורא באמת. קצת גניבות אינן שוד ואונס ורצח.

כאן שיסעני רמי ושאל בהתרגשות למה אני מחכה: למשטרה שנכשלה ומשכה ידה מן העניין? להתגברות החוצפה? להתרחשות דברים נוראים? — די לנו בכך שאדמותינו נעשו הפקר, ואין איש יכול לצאת יחידי אל השדות. די, די לנו בכך. יש לחסל את העניין בדרך נחרצת.

על כך השבתי אני במחאה נגד ההפרזה שבדברי רמי. לא אמת היא שאדמותינו הפכו הפקר. אל לנו לשסות עצמנו בביטויים מופרזים. עדיין אפשר לנערה כגאולה, למשל, לצאת לבדה לטיולים רומאנטיים בבוסתנים בכל ערב ולשוב בשלום, שערה לא נפלה מראשה ארצה. והדברים ידועים.

רמי מצידו שלח בי העוויה זועמת ושאל בלגלוג אם אכן גאולה, ואני עימה, ממתינים למעשה-אונס שיארע, כדי שנוכל להפוך בו, אני בסיפורי וגאולה בשיריה.

לנוכח גסות-רוח זו שלל אסקין את זכות-הדיבור מרמי וממני גם יחד ופתח בהסברה מחודשת של עמדתו. רמי והצעירים האחרים החליפו ביניהם מבטי-הסכמה. בתוך דבריו של אסקין קמו ויצאו את החדר בארשת של בוז, מניחים לאסקין להערות דבריו באוזניהם של ארבעה חברים ותיקים.

לאחר ספק בן-ריגעו יצאתי אף אני בעקבותיהם. אמת, איני שותף לדעתם. אך ממני הן נשללה זכות-הדיבור שלא כדין.

אילו היתה גאולה משתתפת בישיבה, היה אולי עולה בידה להשקיט כדרכה תמיד את הסערה ולהוליך את הדיון על מי-מנוחות. אף הקפה עשוי היה לתרום להרגעת היצרים. חבל.

ט

הקפה המהולל לא תרם להרגעת היצרים, מן הטעם הפשוט, שעודו עומד בחדרה של גאולה. מטבע הדברים, הוא מצטנן והולך.

גאולה עצמה רובצת ביחידותה בין השיחים וצופה בהבהובם של אודות המפוסים הליליים. דיקנות הרישית שורה על הנערה. עדיין אין המנוחה מגיעה

לדרגת פורקן, אך יש עימה קורטוב של פיוס. מתוך פיוס מוסיפה גאולה להחליק על לחיי עצמה ולנחם עצמה בבתי־שיר המתלטפים בשפתיה ללא קול. אותו פרא שהדבירה וכבש את גופה אינו מניח לה. באוזניו היא מרחישה את שיריה. לרגעים היא מגיפה עיניה ונוזפת בו בעצבות. כבר הצינה מחלחלת אל סבך השיחים ומיטיבה עם הנערה ועם שברי־הזכוכית, שרידיו של אותו בקבוק מעופש, שניפצה גאולה באבן לפני שעות מועטות.

האדמה אינה נכנעת לצינה, אלא מוסיפה להדיף חמימות כבושה. אדום, ירוק, אדום, ירוק, אדום, מרמזים המטוסים ברקיע. הבהוביהם אינם מרתיעים את הצפע המרחיש סמוך לגוף הנערה. חימה מפעפעת בנחש, והוא מגביה ראשו ומשרבב לשון מסרעפת. זעמו של הצפע אינו שרירותי. הנערה בחרה לה מרבץ בעמקי הסבך ובתוך כך חסמה בגופה את פי חורו. מבקש הוא לשוב לביתו ואינו יכול. עיניו מתבלטות בזגוגיות כהה. לעולם לא יוכל לעצום עיניו, מן הטעם הפשוט שלא ניחן כלל בשמורות. גופו ירקרק־אפרפר וממותת. התו הזיגזגי מעצים את מתיחות גופו ומבליט אותה על דרך הניגוד. מחמת הריגשה הפיוטית אין הנערה עשויה להבחין כלל בנחש. עיניה מוגפות ואינן נפקחות בשעה שהצפע נועץ בקרסולה היחף צמד שיניים נוגסניות, עיליות, ארסיות ותחתיות מסייעות בקשיחות. מתוך הכאב הרגעי מגביהה גאולה רגלה ושפה אותה בכף־יד חמה. מבקשת היא לשלוף את הקוץ מבשרה. קוץ הוא שננעץ בבשרה, קוץ ותו לא.

כיוון שנשתחרר מארסו, זכה הנחש לפורקן. בפיתולים עצלוליים הוא מרחיק עצמו ממקום־המעשה. מעוצם הליאות אין בכוחו להפליג הרבה. אצל שברי הבקבוק המנופץ הוא מצטנף וטומן ראשו בגוו. הרוויה נוסכת עליו תרדמה. כיצד נדע באיזה מן הרגעים נופלת עליו התרדמה. עיניו פקוחות לעולם. עיני גאולה פקוחות אף הן. כבדות מעיקה על קרסולה. כאב עמום, כאב ענוג, מחלחל בדמה ומפייס את כל גופה, כמו רחש־עינבלים סתום מתפעם באוזניה ומתרה בה לקום ולחפש בני־אדם. הכבדות גוברת עליה, ועיניה נעצמות שוב. ברכיה בוגדות בה וממאנות להתכונן. מתוך רפיון היא מתהפכת על צידה, מצטנפת ומשעינה ראשה היגע על זרועותיה. סמרמורת של עונג מרטיטה את עורה. עתה היא מאזינה לגל המתוק המחלחל בגוף ומשכר את מירוץ־הדם. בהתמסרות גמורה נענית גאולה לגל המתוק.

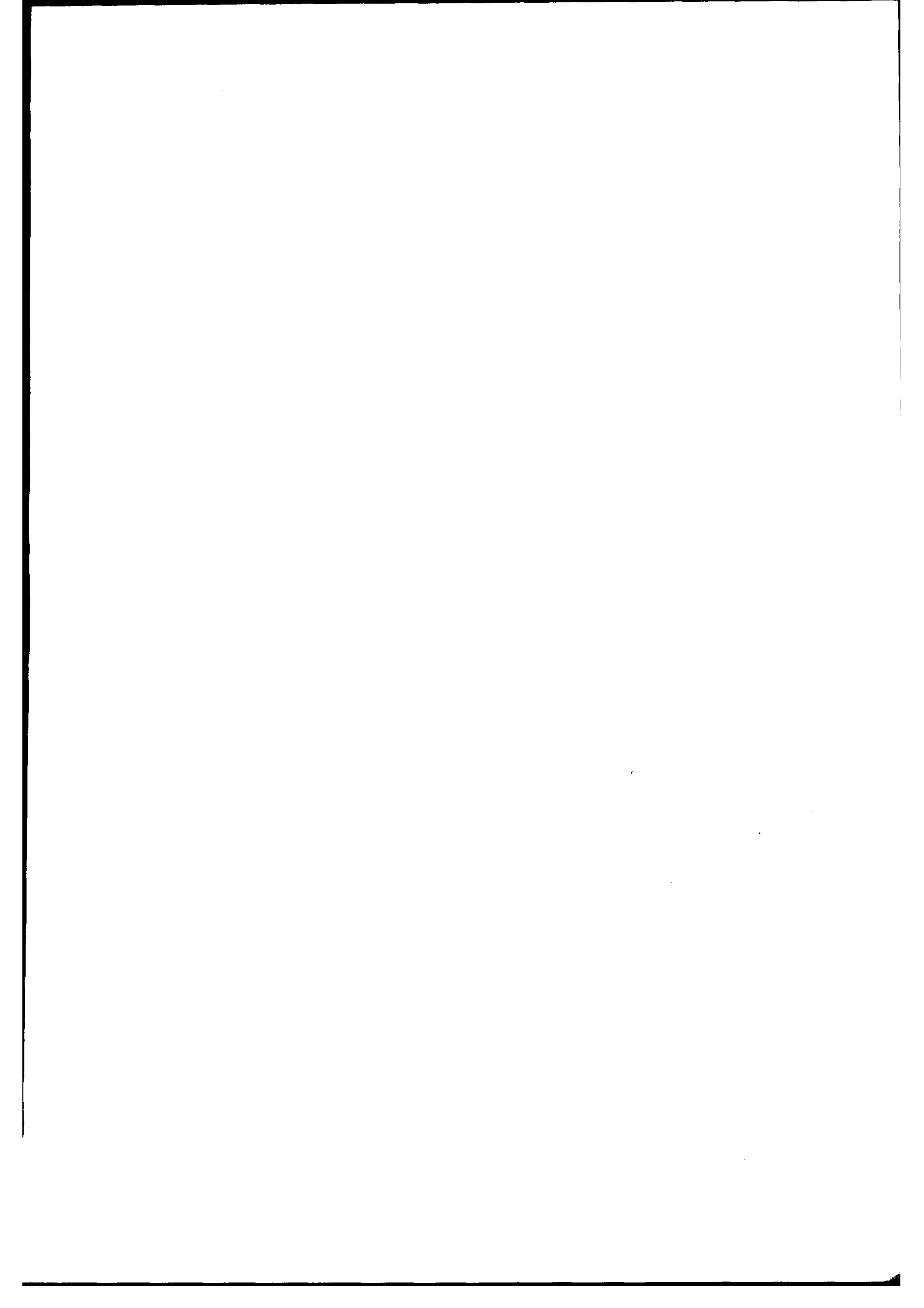
עדיין יש בגאולה שייר של צלילות־דעת, ובכוחו היא מבחינה בסיעה של נערים החולפת בסמוך בקולות צוהלים ובעסק גדול. הצעירים חוצים את הערוגות בדרכם אל השדה, לעשות שפטים בנוודים. בידינו נושאים אנו מקלות קצרים ועבים. הריגשה גואה בנו ומנשאה את חזותינו ומרחיבה את אישוניי עינינו.

הרחק בבוסתנים האפלים עומדים ברושים כהים כבדי־אבק, נעים מכאן לשם בכמו דבקות שקטה.

מחמת התענוג השוצף אין גאולה יוצאת אלינו לאחל לנו הצלחה ולחון אותנו בברכה. התענוג מציף את הנערה ונוסף עליה קרירות רוגעת. עדיין היא ממוללת באצבעותיה זרד יבש.

רכות מאוד אצבעותיה, רכות ומלאות תענוג.

1963

קן צפור

המחנה עמד בגיא. חצי גורן עגולה של אוהלים מעוגלים וצחורים, שהיו דומים מרחוק למפרשי אניות משוטטות, ושובך יונים עשוי בתבנית בית זעיר מתנוסס בתוכה כמגדל. מימינה של חצי הגורן העגולה שלושה צריפי עץ אפורים, בנויים זה על יד זה בדמות חי״ת גדולה, ומשמאלה, במרחק מעט — שני אוהלים גדולים ומרובעים, שהצהיבו במקצת. זה היה המחנה. מחנה אחד בתוך שאר המחנות של כובשי הכביש הגדול אשר בין חיפה ונצרת.

באוהלים המעוגלים ישבו העובדים. שלושה שלושה בכל אוהל ולכל אחד מהם מיטת ברזל צרה מכוסה שמיכה אפורה. בכל אוהל נמצא גם שולחן עשוי ארגזים ופח ריק משמן, שהיה משמש כסא. השולחן היה לא מהוקצע, וחצאי מלים לועזיות, שברי שמות של ערים גדולות או חברות מסחר, היו משחירים על פניו.

בקצת אוהלים היה השולחן מכוסה מפה לבנה או צבעונית, ובאמצעיתו זר של פרחי בר נתון בתוך כד חרס. באוהלים אלה ישבו הבחורות. האוהלים שלהן מצויינים היו במחנה בנקיונם ובסדרם, כנפותיהם היו מורמות למעלה כל היום,

להכניס קרני שמש ואויר צח, מהצלת קנים יבשים היתה שטוחה על הקרקע, לכסות את עפר האדמה המעלה אבק. המנורה, התלויה על עמוד התווך ומתנועעת עם כל תנועה של האוהל, היתה תמיד מצוחצחת ומבריקה והמיטות מוצעות יפה ומכוסות סדינים מבריקים כשלג.

בצריפים שכנו „המוסדות". באחד — המטבח עם חדר האוכל ומחיצת קרשים מסוידת, שלא הגיעה לתקרה, מבדלת בין שניהם. באמצע המחיצה חלון גדול, שמבעדו היו הטבחים מוסרים את האוכל לתורנים, לחלקו בין הסועדים. בצריף השני — בית החולים המפואר ופרחי שעועית ריחניים מטפסים על קירותיו. זה היה צריף שכולו שלוה ועדנה ובו מצאו העובדים לא בלבד רפואה למחלותיהם, אלא גם מנוחה מהעבודה המפרכת ומרגוע מהרעש של חיי המחנה. על־כן נכספו העובדים לימי מחלה. ובצריף השלישי — חדר הקריאה, ההיכל שבמחנה. הכל אהבו צריף זה ודאגו למראהו ונקיונו. זה נטע ערוגות פרחים לפני חלונותיו, זה קישט את כתליו בהעתקות מקטעי „יום הדין" למיכאל אנג'לו, שהביאן עמו מחו"ל; הגזבר קנה בחיפה מחצלות־צבעונין, מעשי ידי הבידואים השוכנים בבקעת החולה, לשטוח על הארץ; החובשת, שהיתה בת תל־אביב, הביאה מביתה את פסנתרה והכניסתו לחדר־הקריאה; זושא הנגר עשה, בעת מנוחתו, ארון ספרים גדול, ומי שהיה לו ספר באמתחתו, הביא אותו לחדר הקריאה ונתנו בארון הספרים. אף החגיגות וההרצאות נערכו בחדר־הקריאה.

בשני האוהלים הגדולים והמרובעים היו — האורווה ל„יוסל גולם", הוא הפרד הענקי האפור, שהיה מושך קרוניות ברזל מלאות אבנים מן המחצבה שבמורד ההר לכביש שבגיא,

ובשני — בית המלאכה, נגריה ונפחיה.
ואם נזכיר עוד שני בנינים קטנים, קטעי צריפים, שהסתירום מעין הרואה בתוך חורשת הזיתים המרוחקה — באחד היה „בית הכבוד" ובשני המקלחת והמכבסה — תתפרש לעינינו תמונה שלימה של כל המחנה.
מעבר מזה זרם נחל קישון — במקום זה אגם פעוט ומעופש, עטור שיחי הרדוף פורחים משני גדותיו — ומעבר מזה התנשא הכרמל הירוק. שאנן ומלכותי רבץ שם, כאריה כביר מתנמנם, ובתנומתו חצבו בני המחנות אבנים מצלעותיו שמהן עשו את הכביש הלבן.
לפנים היה כאן משעול צר מלא בורות ושיחין, שלא יסכון אפילו למסע גמלים. בימות החמה היה הנוסע טובע באבק, וביִמות הגשמים שוקע בביצה. עד שבאו מחנות העובדים הצעירים והרסו את המשעול רב־החתחתים, וחפרו כעין מיטה, שהשכיבו בה את הכביש הגדול המלבין והולך למן חיפה עד נצרת, ומשם למטה עד עפולה היא יזרעאל.
העבודה בכביש נחלקה מדרגות מדרגות. עבודה עבודה ומדרגתה. שלא ברצונם, כמעט שלא בהכרה ברורה, היו מפלים בין החוצב לבין הסולל, בין החופר והמחצץ. ההפליה הורגשה בכל צעד ולא היו משתדלים כלל להסתירה. אם אירע דרך משל, שאחד החוצבים התגנב למחסן בחצות לילה ואכל את מחצית הלפת שהוכנה ליום מחר, היו הטבחים מבשלים לפת אחרת ולא השמיעו אפילו הגה של תלונה. חוצב הוא! אבל אם אירע שמחצץ, סולל או אפילו חופר, אכל מתוך סיר הלפת כדי צלחת אחת, לא היה הדבר נגמר בלי נזיפה הגונה ל„גנב" באספת החברים. „זה חוסר אחריות ציבורית! זה סקנדל! אסור שיהיו מעשים כאלה

חוזרים במחנה!"...

אכן, היתה הבדלה במחנה בין עורד לעובד, אלא שלא לפי הרווחים הפלו — שהרי ברווחים עלו החופרים על החוצבים והסוללים עלו על שניהם — אף לא לפי הקושי שבעבודה, אלא לפי סוד, הגלוי רק למי שעבד במחנות הכבישים בימים ההם.

„הביטו נא על החופרים, שפשטו כתונותיהם ומעמידים פנים, כאילו עבדו עבודה קשה", לעגו החוצבים כשעברו בבוקר על פני החופרים בתעלות. „בואו למחצבה ונראה לכם מה זו עבודה! המכוש אינו פטיש והאת אינו אזמיל, יה־חביבי!"...

„הי, מה אתם עושים שם?" קראו החופרים אל הסוללים בלגלוג, „משחקים בשחמט? ראו נא, כמה זמן הם חושבים עד שמניחים אבן ליד אבן! יאללה, מהר! אתם מעכבים את החפירה, ימח שמכם!"

וסולל למוביל האבנים: „אמור לי בחור; כמה פעמים ביום מנענע יוסל גולם בזנבו? מוטב שתספור ונוכל לנצל את כל התנועות למשהו... אסור שיהא כל הכוח הזה יוצא לבטלה. מנה את התנועות, בחור, ולא תמות משעמום..."

אלו ואלו היו מתלוצצים על המחצצים: „חצץ! גם זו עבודה. רוכבים כל היום על גל אבנים כילדים על נדנדה... אין פלא, שישעיה לוקח עמו ספר לעבודה... חצץ!".

היו גם עבודות אחרות, כגון פיזור, לקט וכיוצא בהן, שלא היו מדברים עליהן אפילו מתוך לעג. אף־על־פי שהמלקטים הרוויחו יותר מן החוצבים. אבל, כבר אמרתי, שלא היתה החלוקה לפי הרווחים.

ועבודת החיצוב נמצאה בדרגה העליונה של סולם ההערכה.

על שום מה? גם זה סוד, הגלוי לעובדי הכביש בלבד.
למן המחצץ „הרוכב על הגל" ועד הסולל „המשחק שחמט",
הכל נהגו כבוד והערצה בחוצבים. הם היו האריות שבחבורה.
לא היתה ענוה יתירה לא בהילוכם ולא בכל התנהגותם
במחנה. בחדר האוכל תפסו את השולחן המרכזי הסמוך
להלון המטבח והתורנים המטירו עליהם מנות כפולות. בשעת
ריקוד היו עושים מעגל בתוך מעגל ומעייפים עד מהרה את
שאר המרקדים, כי ריקודם היה בעוז ובחפזון. בשעת שירה
היו משתקים את שאר המזמרים בקולותיהם הסואנים.
הבחורות ב„קומונה" היו נותנות להם בערבי שבתות את
החולצות היפות ביותר, וכשיצאו החוצבים בבוקר למחצבה,
כשהם עמוסים פטישים ואזמילים חדים, היתה יציאתם מתוך
התבשאות ובשירה צוהלת, כאילו אין כל העבודה נעשית
אלא בשלהם.
החיצוב היה משאת נפשו של כל בחור במחנה. כל אחד
ואחד השתוקק לעבוד במחצבה, אם לא בקביעות, הרי למצער
יום אחד. אבל מי שלא עבד במחצבה מלכתחילה, לא קל
היה לו לחדור לעבודה זו. אילולא שיראו כי סופם יהיה
כסופו של אברהם „החלוץ" היו כולם דורשים ממסדר
העבודה, שישלחם למחצבה. מעשה באברהם החלוץ, שרצה
לטעום טעם מחצבה. מה עשה? קם באספת סידור העבודה
ודרש שיסדרו אותו לשם. לחוצבים עצמם לא אמר דבר.
חלוץ ירוק! רוצה לעבוד במחצבה ואינו בא לדבר תחילה
עם החוצבים. מה עשו החוצבים? כשבא אברהם בבוקר
למחצבה והוא כשיכור מהתלהבות, הושיבו אותו ליד נקב
שמילאו אותו אבק־אבן ומים, נעצו אזמיל פגום בתוכו וציוו
עליו להחזיק את האזמיל בידיו ואחד החוצבים עמד והיכה

בו בפטיש גדול. מימי הסיד שבנקב ניתזו על פניו של אברהם וכיסו אותו ואת בגדיו, עד שנראה כגולם עשוי הומר. אז שלחוהו אל המחנה להביא כד מים. הלך וכעבור שעה חזר כשהוא נושא את כד המים על ראשו.

„הנה המים! מי חפץ לשתות?" קרא לפי תומו.

„אין איש חפץ לשתות! רחוץ את פניך שלא יבהלו ממך בני אדם וחזור אל החצץ, חלוץ שכמותך!"...

במחנה היו כל החוצבים שווים. כל מי שיצא לעבוד במחצבה, נקרא חוצב. לא כן במחצבה עצמה. כאן שוב היו דרגות דרגות. אלה שהיו מסירים את העפר מן ההר, לגלות את שכבת הסלע, „המנקרים" בלשון המחצבה, לא היו נחשבים במאומה. אפילו בחורות עושות את העבודה הזאת. גם נטע „בעל כוח", שהיה מנפץ את האבנים הגדולות לאבני גבש, לא נחשב חוצב אמיתי; אף־על־פי שעבודתו היתה הקשה בכל עבודות הכביש, כי עבד ב„ברטה העבה", הוא הפטיש הכבד ביותר. „מה, זה חיצוב? רק כוח דרוש לעבודה זו, לא יותר." נטע מצדו טען, שגם עבודתו זקוקה לתבונה ולא רק לכוח, שכן צריך למצוא בכל אבן את „הנקודה" ולהכות בפטיש על הנקודה דוקא. „אם לא תדע למצוא את הנקודה שבאבן, אפילו כוחך ככוחו של יוסל גולם, לא תצליח לנפצה, יה חביבי!"... אולם טענתו זו לא הועילה לו לנטע אלא שיהיו החוצבים מכנים אותו נטע „בעל הנקודה" במקום נטע „בעל כוח", ולדרגת חוצב לא העלוהו.

החוצבים האמיתים היו המנקבים. הם יצרו את קצב העבודה במחצבה, שהתפשט והלך בכל הגיא ובמרומי הר הכרמל כשיר נפלא. הם שעשו את המחצבה לכבוד ולתהלה.

אולם במנקבים עדיין לא תמה פרשת הדרגות. למעלה מהם

היתה עוד דרגה אחת שאיש לא יכול להגיע אליה, והיא דרגתם של מישקא חסיד — שנקרא כך על שום ששמחה ועצב שימשו בעיניו בערבוביה כבעיניו של חסיד ועל שום שהיה רגיל לנהום תמיד תחת חוטמו נגונים הסידיים — וסעד הערבי, בחור ישר־קומה כברוש, שעיניו השחורות התנוצצו כשני גחלים ושיניו החזקות הלבינו בתוך פניו כמו שמלבינה המחצבה בתוך הכרמל הירוק. מישקא וסעד היו המומחים במחצבה ועל פיהם נעשתה כל העבודה.

ב

כשסעד אבן סלים, מכפר אחד בסביבת נצרת, הובא אל המחנה ללמד את הבחורים את מלאכת החיצוב, נתחבר אליו מישקא מיד, ונעשה ידיד לו. הוא שהכניסו לאוהלו, הוא שלימדו לדבר עברית והוא שהדריך אותו בדרכי־החיים של המחנה, שהיו זרים לו. וסעד, שהיה חוצב בן חוצבים, שכל אבן ואבן בהרי הארץ היתה ידועה לו על עורקיה ותכונותיה, לימד את מישקא את מלאכת החיצוב. לימדו להבין בטיב האבנים ולכנותן בשמותיהן הערביים, הדריכו בדרכי השימוש בכל מיני חמרי נפץ — דינאמיט, אשלג ואבק שרפה — והאיר את עיניו בכל העבודות המרובות שהחיצוב כרוך בהן, עד שנעשה מישקא חוצב בחוצבים, כמעט כסעד עצמו.

תפקידו של סעד נגמר במחנה. הגיע זמנו לשוב לכפרו. אלא שבינתיים קנה סעד אהבה לכל אנשי־המחנה ונעשה כאחד מהם. לא רצה לעזוב, לא השתוקק כלל לשוב לכפרו. באסיפת סידור העבודה קם מישקא והציע, שישאירוהו במחנה. העבודה במחצבה רבה מאד; צריך לספק אבנים גם למחנה הסמוך, שאין לו מחצבה משלו, קשה העבודה מכפי כוחו

ולא יוכל לשאת לבדו את כל נטל האחריות.

תואנה היתה זאת. אלא שהתואנה היתה למותר. הכל חיבבו את סעד, שהטיל גוון מיוחד בתוך המחנה בשיריו ובריקודיו הערביים ובכל הופעתו. חיבבו אותו ולא חפצו לשלחו כלל. אלא שתחילה לא עלה על דעתם שירצה להשאר. סבורים היו שהחיים במחנה קשים עליו, מהיותם זרים לו. משמשמעו שהוא רוצה להשאר, החליטו להשאירו בלא דין ודברים.

נשאר סעד במחנה. ידידותו עם מישקא עמקה והלכה. מעתה אי אפשר היה לראותם עוד זה בלא זה. תמיד־תמיד נראו יחדיו, בחדר האוכל, בחדר הקריאה, וכשחלה מישקא בקדחת, שיחק לו מזלו לסעד, שבאותו יום נפצעה רגלו ואף הוא נלקח לבית החולים. תמיד היו שניהם יחדיו וקשה היה שלא לגחך כשנראו בכך. סעד הזקוף וגבה־הקומה, שפניו כהים כפני בדוי, ולובש מכנסיים וקפיה ערביים, ומישקא־חסיד כפוף הקומה, שקרני השמש עשו תעתועים בעור פניו הבהיר, ולובש מכנסיים קצרים, המקטינים את קומתו עוד יותר. כמה מצחיקים היו שנים אלה כשנראו יחדיו! אולם שנים אלה היו מנהלי־המחצבה ובזה כבודם בעיני כל אנשי המחנה.

מדי בוקר השכימו בעוד חושך, יחד עם התורנים, ויצאו למחצבה להכין את סדר העבודה לכל היום. וכשבאו שאר כל החוצבים היו הללו מסדרים אותם, איש איש במקומו ובעבודתו. בפטיש המחודד משני קצותיו היו מסמנים סימנים למנקבים על פני הסלע, שידעו היכן לקדח.

„כאן תעשו נקב בן־זרת וחצי, כאן — בן זרתיים, וכאן בן שלוש זרתות!"

„את השיחים האלה למעלה צריך לקצץ ולהסיר את האדמה מעל הסלע ברוחב שני מטרים, אתם שומעים?"

„מוטב שתשתמשו בבלמינה בניקוב הזה!"
„לא כדאי לנקב בסלע הזה, נטע יכול לנפץ אותו בברטה העבה."
„את הסלע הזה אפשר לעקור בכשיל."
בשקט ובישוב הדעת נתנו הוראותיהם ולא היו מסתפקים בהוראות בלבד, אלא היו עוזבים עם העובדים בעבודותיהם ועובדים מן הבוקר עד הערב בכל העבודות המרובות, שנתברכה בהן המחצבה. על־כן נשמעו להם החוצבים באהבה ובלא טענות ומענות.
ובערב, לאחר שהחוצבים עזבו את המחצבה, היו מישקא וסעד נשארים שם למלא בחמרי נפץ את הנקבים, שנקדחו במשך היום בשכבות הסלעים ולפוצצם. זו היתה עבודתם. ערב ערב, כששאר החוצבים כבר התענגו בחדר האוכל על המנות הכפולות שהעניקו להם התורנים, עסקו מישקא וסעד בפיצוץ במחצבה. היו ממלאים כדי שליש כל נקב ונקב בדינאמיט, אשלג או אבק־שרפה, הכל לפי ראות עיניהם, נותנים בתוך הנקב פתיל ארוך, שתוכו אבק־שרפה וקליפתו גומי ובד, באופן שקצהו האחד מגיע עד חומר הנפץ וקצהו האחר יוצא החוצה, אחר־כך היו סותמים את פי הנקב באדמה תחוחה ולחה במקצת ומהדקים אותה הדק היטב במקל ובפטיש עשוי עץ, עד שנעשתה קשה כאבן. כשהיו הנקבים מלאים וסתומים היטב חתכו חתך מאורך בקצה הפתיל היוצא מן הנקב, שפכו מעט אבק שרפה במקום החתך והדליקו אותו בנגיעה קלה בסיגריה לוחשת. אחר־כך ברחו, זה לצד זה וזה לצד זה, והיו עושים כפות ידיהם כמין שופר ומריעים בקול גדול: בא־רוד! בא־רוד! קראו כך לא לשם הזהרה, כי בשעות הערב לא היתה נפש חיה מצויה בקרבת המחצבה,

אלא לשם הטכס; שלא יתכן פיצוץ במחצבה שאין קריאת
בא־רוד קודמת לו. ובעוד קולות בא־רוד עולים ומכים גלים
באויר, נשמע קול הנפץ הרועם, שהיה מזעזע את הכרמל
הנרדם ומחריד את כל הגיא. קולות הנפץ חזרו בזה אחר זה
וענן שחור של אבק ועשן ושברי סלע עלה לחלל המעריב
והולך. נדמה שהכרמל הפך הר געש מתפרץ.
מישקא וסעד היו שוכבים בין שיחי החרוב שמשני עברי
המחצבה, עד שנדמו היריות. שוכבים היו במחבואם ומקשיבים
לקולות הנפץ והיו סופרים את היריות בלבם: „אחת, שתים,
חמש, עשר,"... לפעמים הגיעו עד עשרים. ידעו כמה יריות
צריכות להשמע, כי ספרו את הנקבים קודם שמילאום נחזרו
וספרום קודם שהדליקו את הפתילים. בזהירות רבה היו
מישקא וסעד עושים עבודתם.
„היום יש לנו שנים־עשר פיצוצים. אתה תדליק חמישה אלה
ואת הסלע ההוא שם למעלה ואני — השאר." רק אחר הסכם
ברור כזה עמדו להדליק את הפתילים. בזהירות ובשלוות רוח
עשו מישקא וסעד את עובדתם. לכן לא קרם אסון מעולם
ולא התרחש להם נס מעולם, כדרך הנסים שהיו מתרחשים
למדליקים במחנות אחרים, כגון שהיריה הראשונה התפוצצה
עוד קודם שהספיקו להמלט ולמצוא מחסה ואף־על־פי־כן לא
נהרגו... או ששבו למחצבה לפני שהתפוצצה היריה האחרונה,
שנתאחרה משום עומק הנקב, ונפטרו רק בפצעים קלים...
נסים כאלה לא התרחשו למישקא וסעד. עבודתם היתה זהירה
ומחושבת, ללא חפזון וללא רוגז.

ג

יום אחד, והוא האחד במאי, יום שבתון לעובדים, השכימו מישקא וסעד בבוקר ויצאו למחצבה חרש, שלא ירגישו בהם הבריות, למלא את הנקבים שנקדחו שם בסלע ביום אתמול ולפוצצם בעת הצהריים, כשבני כל המחנות יתאספו בגיא לחוג את החג בנאומים ובהצגה. בזה אמרו לפתוח את החג — בקול נפץ גדול מן המחצבה. הרעיון היה רעיונו של מישקא. אחר שהחליטו באספת החברים לערוך באותה שנה את חגיגת האחד במאי במחנה הזה, עמד מישקא ואסף בצנעה את כל החוצבים לאהלו והציע לפניהם את הדבר. „יבואו אורחים הרבה מן העיר, יבואו חברים מן הועד הפועל, הבה נראה להם מה זו מחצבה! חברה, נעשה התפוצצות, שלא היתה כמוה! אבל הזהרו — אף לא מלה על כך במחנה! אתם שומעים?" הוטב הדבר בעיני החוצבים ובערב החג עבדו כל היום בחריצות גדולה. עבדו בצהריים ועבדו אחר שקיעת החמה, עד שקדחו למעלה משלושים נקב בשתי שכבות הסלע הרחבות ולמחרת הבוקר, בעוד רוב האנשים ישנים, יצאו מישקא וסעד עם שני פחים מלאים דינאמיט ואבק שרפה למלא את הנקבים ולפוצץ את הסלעים.

מילאו את כל הנקבים חמרי נפץ, סתמום בעפר היטב והכינו הכל להדלקה ואחר־כך סידרו ביניהם את סדר ההדלקה: מישקא ידליק את כל הפתילים שבשכבת הסלע העליונה וימלט לצד ימין וסעד ידליק את הפתילים שבשכבת הסלע התחתונה וימלט לצד שמאל. כשהכל היה מוכן ומסודר, ישבו להם על שורשו של סלע להתבונן במחנה מרחוק ולראות, אם אין הסימן נראה מעל גג בית החולים. שכן

היה גמור ביניהם, כי לפני פתיחת החגיגה יטפס אחד החוצבים ויעלה על גג בית החולים וינפנף אליהם במטלית לבנה לאות שהגיע זמן ההדלקה. ישבו וחיכו שעה ארוכה, הציתו סיגריות, ועד שלא נראה הסימן מצא סעד שעת כושר לחקור ולדרוש בדבר הַחג הזה, שהיה משונה מאד בעיניו.

„יה מוסה! ואללה אני לא מבין איזה מין חג הוא זה האחד במאי. לא יאהודי, לא מוסלמי, לא נאסראני, אה! הגד לי בחיאתך, מה זה האחד במאי?"

„האחד במאי זהו היום הראשון בחודש מאי", רצה מישקא לפטרו בקצרה, אבל סעד לא הסתפק בתשובה מעליבה זו.

„זה אני יודע, מה אתה חושב, אני חמור? אבל אני לא מבין למה לא עושים חג לא בשני ולא בשלישי ולא בעשירי אלא באחד? היש נאבי מת באחד במאי?"

„אל תהיה כורדי סעד! זה לא חג של נאבי או של דת."

„אבל איזה חג זה?"

„זהו חג של העובדים. כל העובדים בכל ארצות תבל שובתים וחוגגים ביום הזה. לך לחיפה ותראה שהחנויות פתוחות, כי זהו חג רק בשביל העובדים."

„מדוע רק בשביל העובדים?"

„מפני שזה חג העבודה, אתה מבין?"

סעד לא הבין. רצה להוסיף לשאול בירורים, אך באותו רגע נראה הדגל הלבן מתנופף על גג בית החולים. קפץ מישקא ממקומו.

„די! צריך למהר, סעד, שלא תשמענה היריות באמצע נאומו של האורח. נו, אחת ושתים, סעד!"

הסיגריות היו מוצתות בפיהם, בלי כל שהיות עמדו להדליק את הפתילים, ברגש עמדו לעשות את המלאכה. הפעם לא

היתה זו מלאכה בלבד, אלא כעין הדלקה של מצוה. סעד הלך והדליק מימין לשמאל על פני השכבה התחתונה ומישקא — משמאל לימין על פני השכבה העליונה. נגיעה קלה בסיגריה בקצה הפתיל, נתיזת ניצוצות אש כחולים מן הפתילים בלווית קול לחש כקול נחש בדשא. עוד נגיעה בסיגריה, עוד ניצוצות, בן רגע היו כל הפתילים דלוקים ומעלים עשן לבן ודק. נמלט סעד לצד שמאל וצעקות „בארוד" ממושכות וסואנות בפיו, וכבר שכב במחבואו תחת שיח החרוב מחכה לקול הנפץ, אבל מישקא נשאר במחצבה.

בשעה שהדליק את הפתיל האחרון ראה מישקא פתאום חור קטן וצר חצוב בתוך הסלע העליון, העומד להתפוצץ, ומתוך החור הציץ ראש של גוזל רך ופעוט, מכוסה נוצות דקות וירוקות. קן ציפור היה שם. נסתכל מישקא בגוזל רגע קט וחייך בהנאה. המראה היה רך ועגוג כל־כך. פתאום נחרד. הוא זכר, שעם התפוצצות הדינאמיט יתנפץ לרסיסים כל הסלע עם הקן שבו ואותו גוזל יקרע לגזרים. לא! הוא לא יוכל להניח שאותו גוזל רך יקרע לגזרים על ידי הדינאמיט. הוא מוכרח להצילו. הראש הפעוט צייץ אליו מתוך הקן ועיניו הזעירות הביטו בפחד ענוג כל כך. צריך להצילו ויהי מה. ניסה להכניס את בוהנו ואת אצבעו לתוך הקן ולא הצליח. הבוהן היתה עבה ביותר ופי הקן צר ביותר. לעזאזל! הרגעים חולפים, עליו למהר! עוד מעט וכל הסלע יעלה בעשן. הוא הכניס את אצבעות שתי ידיו לתוך הקן. עתה הצליח. הוציא את הגוזל בראשו. הגוזל צייץ בבהלה. מישקא כלא אותו בכף ידו וברח. לא הספיק לברוח צעדים אחדים עד שהיריות הראשונות התפוצצו בזו אחר זו ושברי אבן גדולים וקטנים

נזרקו בו בכוח; נזרקו בראשו, בפניו, נזרקו בכל גופו.
מישקא נפל תחתיו...

כשנתעורר מישקא מעלפונו מצא את עצמו שוכב בבית החולים. כל גופו היה חבוש תחבושת וכאב כפצע אחד גדול. מתוך עינו האחת, שלא היתה חבושה ובערה כאילו פיזרו עליה רמץ, ראה את סעד כשהוא יושב על מיטתו ומסתכל בו בצער רב, את החובשת שעמדה למראשותיו וסמי רפואה בידיה ובחורים אחדים מבין החוצבים, שעמדו מן הצד ודאגה עמוקה על פניהם. שלח מישקא מבט רך ומחייך משהו לכל אחד ואחד מהם, וכשנחה לבסוף עינו הכאובה על סעד, התפרץ סעד בקול בוכים:
„מוסה יה מוסה! מה זה היה לך, מוסה? למה לא ברחת, מוסה?"
„צפור קטנה," מלמל מישקא ברפיון, כמעט שלא נשמע קולו.
„צפור קטנה..."
פנו הבחורים אל החלון, כי סבורים היו שראה צפור מתלבטת בחלון, החובשת חשבה כי הוזה הוא, אבל סעד ראה אותה שעה בעליל כל מה שאירע שם במחצבה: בשעה שהרים את מישקא מן הארץ כדי להוליכו לבית־החולים מצא גוזל רך, ירוק נוצות, מוטל על כף ידו הפתוחה ומצייץ ציוץ של בהלה... פני סעד הפכו אפור כפני סלע עתיק. הרגיש פתאום תשוקה עזה לנשק לו למישקא על עינו האחת הכאובה. לא הספיק לעשות כן עד שנעצמה אותה עין. נסגרה ולא נפתחה עוד. החובשת ניסתה בזריקה לתוך זרועו, אך ללא הועיל. כעבור רגע נפח מישקא את רוחו. מיד כיסתה החובשת את פניו והוציאה את כולם מן הצריף.

בצאתו מן המרחץ בלה סעד כילד קטן:

„מוסה היה חסיד באמת! כראות ראשי הוא היה תמיד!

הוא היה כמו נאבי... אללה, זה מוסה!"

מכאן ואילך נזהר סעד שלא להדליק את הפתילים במחצבה

קודם שבדק תחילה ובדק את הסלע מכל עבריו לראות, אם

אין קן צפור סמוך מלמעלה. וכשנשאלוהו הבחורים בשנה שלאחר

מכן, ביום המחה במאי: „סעד, מה זה אחד במאי של נוצרים"

סעד את עיניו כלפי מעלה והשיב ברוב צער:

„האחד במאי הוא היום שבו מת נאבי מוסה"...

צחקו הבחורים וחשבו כי מתוך בורות ידבר.

גרשון שופמן

מות

ברוב יצירתיו ניסה המשורר לחדור אל המות ועלף
את זה בגונים ענוגים ، באדמומית שלכת ברחיפות
שמימיות ،בחלומות ، בערפלי אהבים וכלות הנפש
.אבל הנה בא המות אליו ،אליו עצמו ،בא במפתיע
תוך כדי שבתו אל שולחן עבודתו –המות ממש.
כמה אינו דומה זה אל כל מה שצייר ופייט במשך כל
ימי חייו.לגמרי אחרת ،אחרת לגמרי!.
בילדותו ،בחצר בית- הספר ، נאבק לפעמים ،לעיני
שאר התלמידים ،עם נוער חזק ממני .נאבק כעומד על
נפשו ، בתמצית כל הכוחות . עד שהתקרב הרגע
המכריע ،הנורא:עוד מעט יכנע ויפול!
ברם משנהיה הדבר ،בשכבו אין – אונים תחת כובד
המנצח ،בעצם אסון התבוסה-היתה הרווחה :מנוחה
،מנוחה ،מנוחה...
בחיוך קפא הפרצוף הנאצל .

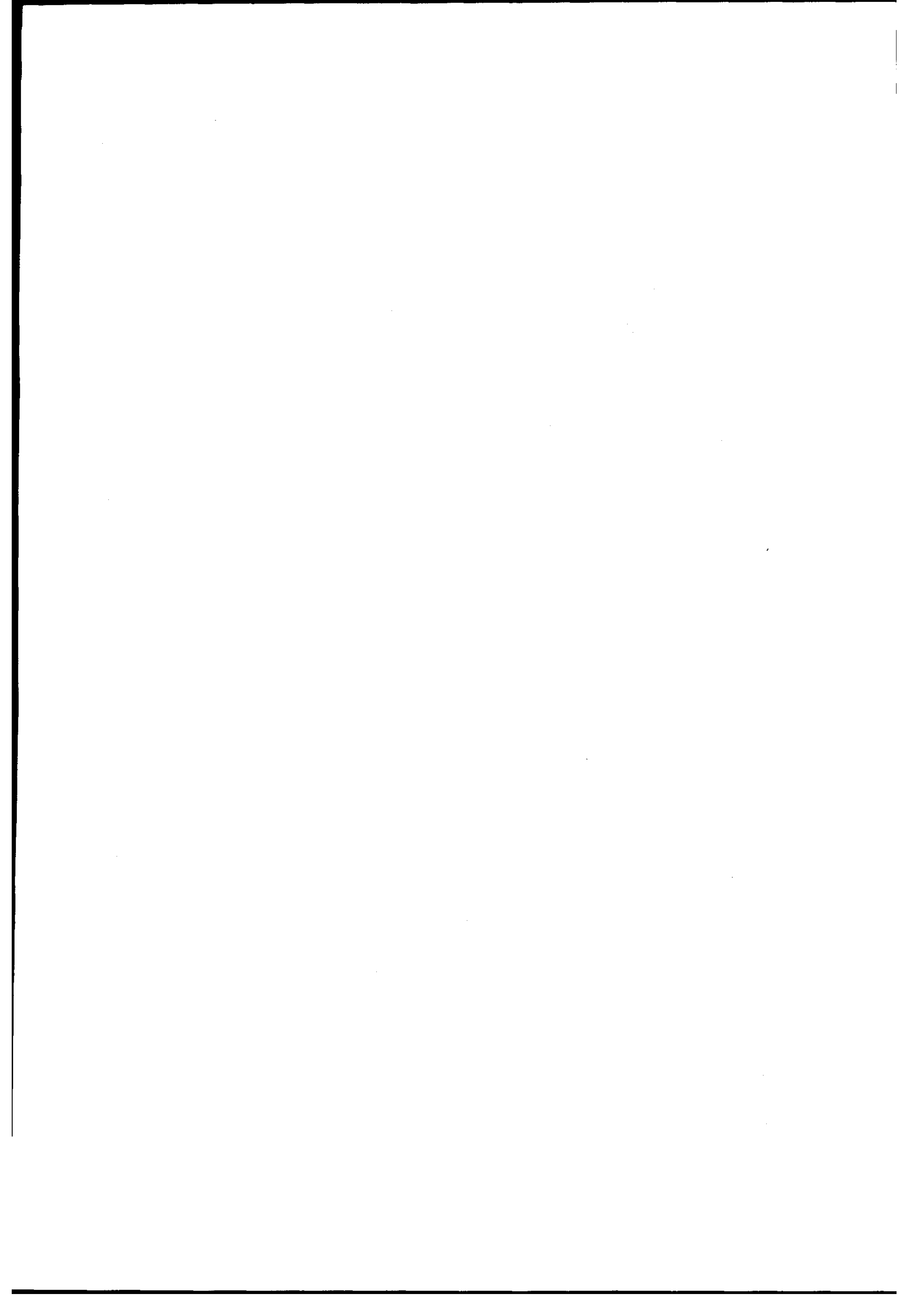
الفصل الرابع

ليئه جولدبرج

صاحبة القصر

ترجمة وتعليق. د| جمال عبد السميع الشاذلى
أستاذ اللغة العبرية وآدابها المساعد
كلية الآداب - جامعة القاهرة
مراجعة وتقديم ا٠د| زين العابد ين محمود أبو خضرة
أستاذ اللغة العبرية وآدابها
كلية الآداب- جامعة القاهرة

تقديم المراجع

كان الأدب ولايزال أحد أهم أسلحة الحركة الصهيونية في الترويج لنفسها في أطرها النظرية والعملية على حد سواء،فقد عمل أدباء العبرية على امتداد مراحل التاريخ الأدبي على استثارة الوجدان وإلهاب الحماسة لدى الجماعات اليهودية ،ومن يساندها في أنحاء المعمورة ؛لاحتلال فلسطين في البدايات المبكرة أو لترسيخ هذا الاحتلال في العقود التالية.

ولم يكن الباحثون في الشئون الإسرائيلية من العرب في معزل عن قضايا أمتهم ووطنهم في أية فترة من فترات الزمن،ولم يقفوا مكتوفي الأيدي إزاء مايحاك ضد الأمة في ماضيها وحاضرها ومستقبلها ،بل انكبوا على ما وصل إلى أياديهم مكتوباً وشفهياً؛ ليدلوا بآرائهم محللين ومفندين ومؤكدين على الحقائق وباحثين عنها ،فأبلوا في ذلك بلاء حسناً.وحفلت دراساتهم وأبحاثهم بالكثير من أوجه الكمال والرقي العلمي والمنهجي،وكانت أقلامهم سلاحاً ماضياً في التصدي لمحاولات طمس الحقائق وإهدار حقوق الأمة،وهو سلاح لايقل في أهميته عن السلاح الذى يستخدم في ساحة الوغي.

وإذا كانت الحرب قد خبأ نورها وبات السلام منى النفس البشرية وآمالها الكبار،فإن معرفة المجتمع الإسرائيلي في زمن السلم أوجب بنا وألزم،فقد شبت أجيالهم عبر قرون كثار على أفكار معينة ،ودرجت على سلوكيات معينة ورثوها عمن قبلهم،وورثوها لمن بعدهم بحيث استحال على الباحثين العرب أمر الوقوف صامتين سواء قُرعت طبول

الحرب أو ارتفعت أغصان السلام ،مدركين أهمية أن يتحسسوا مكانهم مما حولهم وممن حملهم ،وأن يعيشوا حياتهم بوعى كامل مستلهمين ماضيهم بتجاربه حتى ولو كانت مريرة ومستشعرين مستقبلهم بآماله وأمانيه.

ويأتى الكتاب الذى بين أيدينا على السياق ذاته ؛حيث يعرض للهجرة اليهودية بين الإجبار والاختيار أو قل الهجرة والتهجير .ولامراء فى أن البون شاسع بين الدلالتين،فالأولى تتم عن وازع ذاتى أدى إلى قرار ،بينما تشير الثانية إلى قرار خارجى ضاغط على ذات أخرى فحملها على الهجرة.

ولا مندوحة فى أن الحركة الصهيونية قد أولت جُل اهتمامها لعملية تهجير الجموع اليهودية إلى فلسطين ؛بغرض استيطانها وفرض الأمر الواقع.فقضية الهجرة والتهجير تشكل حلقة مهمة من حلقات الصراع ،إن لم تكن أهم هذه الحلقات على الإطلاق ،فالهجرة والاستيطان باختصار هما الصهيونية فى حالة النشاط،ولذا ركز الزعماء الصهيونيون مشروعاتهم كافة على ترسيخ التهجير وتشجيعه ودفعه قدماً إلى الأمام عملاً على تحقيق الهدف الأكبر وهو احتلال فلسطين.ذلك أن الاستيطان يحتاج دوماً إلى أراضٍ جديدة ذات مواصفات خاصة ربما لاتتوفر فى حوزتهم مما يستلزم طرد المواطنين العرب وإحلال آخرين محلهم.ومن ثم فرض سياسة الأمر الواقع على المجتمع الدولى.ولذا بذلت الحكومات الإسرائيلية المتعاقبة جُل جهودها ؛لإنجاز أكبر قدر من النجاح فى الهجرة والتهجير وصولاً إلى المخطط الصهيونى الرئيس.ولعل مقولة جوزيف فايتس

_الرئيس السابق لدائرة الاستيطان فى الوكالة اليهودية_واحدة من أهم الأدلة على ذلك،حيث يقول "ينبغى أن يكون واضحاً فيما بيننا أن فلسطين لايمكن أن تتسع لكلا الشعبين ،إننا لن نحقق هدفنا فى الاستقلال إذا بقى العرب فى هذا البلد الصغير ،والحل يكمن فى إفراغ فلسطين من العرب..".

وحسناً فعل باحثنا الدكتور/ جمال الشاذلى حين عرض لأساليب الهجرة ودوافعها الدينية ،والدنيوية مؤكداً على نتائج كل منها وخطواتها التنفيذية ،مستنداً فى ذلك كله على مصادر ومراجع أصيلة استمد منها دلائله،وشواهده.وحسناً فعل أيضاً حين عرض فى عجالة لانعكاسات الهجرة فى النثر العبرى الحديث بعامة،انطلاقاً منه إلى العمل الرئيس فى الكتاب وهو مسرحية"صاحبة القصر"للكاتبة الإسرائيلية "ليئة جولدبرج".

وتعد مسرحية "صاحبة القصر" واحدة من أهم المسرحيات التى عرضت لأحداث النازى ،ولذا حظيت باهتمام النقاد والقراء الإسرائيليين على حد سواء،حيث اعتبرها البعض من أهم المسرحيات التى عرضت على المسرح الإسرائيلى بصفة عامة ،وعلى مسرح الكمرى بصفة خاصة.وقد اهتم المؤلف الدكتور/جمال الشاذلى بتحليل المسرحية شكلاً ،ومضموناً ،فقدم الكثير من النقاط المهمة التى تندرج فى إطار يقظة الباحث العربى واهتمامه بالإفصاح عن الحقائق ،ثم ألحق المؤلف بهذا كله ترجمة كاملة للمسرحية إلى العربية.

والحق أن الدكتور/جمال الشاذلى –أستاذ اللغة العبريـــة الحديثـــة وآدابها المساعد بكلية الآداب–جامعة القاهرة مـــشهود لـــه بالكفـــاءة ،والخبرة فى الدراسات الأدبية وأوضاع المجتمع الإسرائيلى ،وأوجـــه الصراع العربى الإسرائيلى .ولذا فإن الكتاب الذى بين أيدينا يـــستحق القراءة الدقيقة المتأنية الواعية ،كما يستحق مؤلفه الشكر على ما قـــدم وأعطى من وقته وفكره وأسأل الله أن يفيد منه القراء والباحثون..

والله من وراء القصد.

أ.د/زين العابدين محمود أبو خضرة

أستاذ اللغة العبرية وآدابها بكلية الآداب–جامعة القاهرة

ووكيل كلية الآداب لشئون المجتمع وخدمة البيئة

ومدير مركز الدراسات الشرقية

مقدمة المترجم

أولاً:ليئه جولدبرج حياتها ونتاجها الأدبى :

تعتبر جولدبرج من أبرز الأديبات اللاتى ظهرن على ساحة الأدب العبرى الحديث .

ولدت ليئة جولدبرج عام ١٩١١م فى ليتوانيا ، وتعلمت العبرية عندما بلغت الثامنة، وبدأت نتاجها الأدبى فى فترة مبكرة للغاية ، إذ نظمت شعراً باللغة الروسية عام ١٩١٦م ،ثم التحقت بعد ذلك بالمدرسة الثانوية العبرية فى ليتوانيا عام ١٩١٩م، وركزت فى تقديم إنتاجها الأدبى فى اللغة العبرية. والتحقت بعد ذلك بجامعة كوفنو، فدرست اللغات السامية والتاريخ والفلسفة، والأدب الروسى ، ثم سافرت إلى ألمانيا عام ١٩٣٠م،وحصلت على الدكتوراه فى الفلسفة عام ١٩٣٣م، وعادت إلى ليتوانيا، وعملت مدرسة للأدب العبرى فى المدرسة الثانوية العبرية لمدة عامين، ثم هاجرت بعد ذلك إلى فلسطين ، وعملت محررة فى مجلة " دافار للأطفال""דבר לילדים"، وبدأت من خلال هذه المجلة فى نشر أشعارها، وأصدرت – بعد ذلك- ديوانها الشعرى " "חותמי עשן""بصمات دخان"، ونظمت خلال هذه الفترة عدة قصائد شعرية للأطفال، كما كتبت – خلال الفترة نفسها – عدة قصص .

وتوالت بعد ذلك دواوينهـــا الــشعرية، ومـــن أهمهـــا "שיר בכפרים" "قصيدة فى القرى"، "מביתי הישן " من منزلى المتهالك " ، " עם הלילה הזה" " مع هذه الليلة ".

أما نتاجها النثرى فيتمثل فى عدة مجموعات قصصية ، ومـــن أهمها "והוא האור" "وهو النور " ،و " צריף קטן " " كوخ صغير " ، ידידי מרחוב ארנון" "أصدقائى من شارع أرنون ".

ولم تكتف " ليئه جولدبرج " بهذا ، بل كتبت عدة كتب نقدية ، من أهمها ، "פגישה עם משוררים" " لقاء مع شاعر "،و " חמשה פרקים ביסודות השירה" " " خمسة فصول فى أســس الــشعر " و "אמנות הספורת" " " فن القصة ".

كما لعبت " ليئة جولدبرج " دوراً مهما فى ترجمة العديد مـــن الكتب إلى اللغة العبرية ، ومن بين هـــذه الكتـــب מכתבים מבית הכלא "" "خطابات من السجن " لمؤلفه روزا لوكسمبرج، و" ילדות " " طفولة " لمكسيم جوركى ، و" נתיב היסורים " "طريق الآلام " لتولستوى، و"מלחמה ושלום"" " الحرب والـــسلام " لتولـــستوى" ، و " בית ספר לנשים " "مدرسة للنساء " لموليير .

أما الجوائز الأدبية التى حصلت عليها ، فقد حـــصلت علـــى العديـــد منهـــا، ومـــن بـــين هـــذه الجـــوائز جـــائزة "أفراهـــام شلونـــسكى""אברהם שלונסקי" عـــام ١٩٥٦م،وجـــائزة بلديـــة "حولون""חולון" عام ١٩٦٠م،وجائزة جامعة نيويورك فـــى الأدب عام ١٩٦٩م.

وقد تقلدت "ليئه جولدبرج "عدة مناصب علمية ، إذ رأست قسم الأدب المقارن فى الجامعة العبرية بالقدس عـــام ١٩٦٢م ، وقـــد توفيت ليئه جولدبرج ، عام ١٩٧٠م.

ثانياً:عرض موجز للمسرحية:

تدور أحداث مسرحية "صاحبة القصر" حول قيـــام الـــصهاينة باستغلال أحداث النازى(١٩٣٣-١٩٤٥)،ومابعدها لتهجير اليهـــود إلى فلسطين،ثم إسرائيل. وهذه المسرحية شاهد عيان على ذلك ،إذ تعرض المسرحية قيام الصهاينة بإرسال أمين مكتبة ؛للبحث عـــن الكتب اليهودية التى فُقدت إبان أحداث النازى،كما قامت-كـــذلك- بإرسال مبعوث للهجرة الشبابية؛للبحث عن الأطفال اليهود الذين قام آباؤهم بتسليمهم إلى الأديرة المسيحية ،ويعثران خلال بحثهما فـــى أحد القصور عن فتاة يهودية أخفاها حارس القصر فى مكان سرى وبعد أن عثرا عليها يحاولان إقناعها بشتى الطرق ؛لكى تهاجر إلى فلسطين. ولم تجد الفتاة أمامها خيارًا آخر سوى الهجرة ؛لأنه لـــم يكن هناك مكان آخر لتهاجر إليه فقد وجدت أمامها خيارين حلوهما مر ،وهو إما أن ترفض الهجرة وتبقى فى القـــصر مـــع حارســـه المسيحى ،أو تهاجر إلى فلسطين .وقام كـــل مـــن أمـــين المكتبـــة ،ومبعوثة الهجرة الشبابية اليهوديين بإقناعها بالهجرة ،بعد أن رسما لها أحلامًا وردية عن الواقع فى فلسطين ،وهى أحلام تتحطم على صخرة الواقع بعد الهجرة.وهذه المسرحية خيـــر دليـــل علـــى أن

الصهاينة استغلوا أحداث النازى ؛لتهجيرهم لليهود إلى فلسطين ،ثم إسرائيل.

وتأتى ترجمة هذه المسرحية استكمالا لدراسة قمنا بها تحت عنوان "الهجرة اليهودية بين الإجبار والاختيار،دراسة لانعكاسات أحداث النازى فى مسرحية"صاحبة القصر"لليئه جولدبرج".ونُشرت فى مجلة الدراسات الشرقية،العدد الحادى والعشرون (الجزء الأول)،يوليو ١٩٩٨.

وقد قمنا بترجمة هذه المسرحية لعدد من الاعتبارات من أهمها:

١-المكانة الأدبية التى تتبواها "ليئه جولدبرج"على الساحة الأدبية العبرية،إذ تعد من أبرز الأديبات اللاتى ظهرن على ساحة الأدب العبرى الحديث.

٢-أهمية الموضوع الذى تعرض له المسرحية.أضف إلى ذلك أنها تعد من أهم المسرحيات التى عرضت على مسرح الكمرى[1] الإسرائيلى.

٣- عدم اهتمام الباحثين العرب بالنتاج الأدبى "لليئه جولدبرج" بصفة عامة ومسرحية "صاحبة القصر" بصفة خاصة.ولانكاد نجد_على حد علمنا- سوى دراستين للدكتور زين العابدين أبو خضرة عن نتاج ليئه جولدبرج وهما:

---

(١)أسس يوسف ميلو مسرح الكمرى عام ١٩٤٤م؛لتلبية متطلبات الجيل الجديد وهو جيل الصابرا ،ويعد تأسيس هذا المسرح فصلا جديدا من تاريخ المسرح العبرى فى فلسطين.(المترجم).

١-الرؤية النقدية لليئة جولدبرج.مجلة الدراسات الشرقية ،العدد الرابع، يوليو،١٩٨٦.

٢-شعر ليئة جولدبرج بين النظرية والتطبيق.مجلة الدراسات الشرقية،العدد الخامس،يوليو،١٩٨٧.

ولايسعنى فى نهاية هذه المقدمة إلا أن أتوجه بخالص شكرى وتقديرى إلى أستاذى الفاضل الأستاذ الدكتور/ زين العابدين أبو خضرة ،أستاذ اللغة العبرية وآدابها بكلية الآداب -جامعة القاهرة ووكيل كلية الآداب -جامعة القاهرة لشؤون المجتمع وخدمة البيئة،ومدير مركز الدراسات الشرقية على المشقة التى تجشمها فى مراجعة هذه الترجمة على الرغم من أعبائه الكثيرة.

وعلى الله قصد السبيل

المترجم

ترجمة مسرحية"صاحبة القصر"لليئه جولدبرج"

الفصل الأول

قاعة المكتبة فى القصر . دواليب الكتب على امتداد الحائط.. صــور قديمة وسجاجيد على الحائط. شباك واحد ذوستائر ثقيلــة (مفتوحــة الآن). منضدتان صغيرتان وكرسيان مجوفان. وأريكة على إحــدى المنضدتين . غلاية كهربائية وآنية للشاى أُعدت لشخصين.يوجد هاتف على المنضدةالثانية(بجوار الأريكة). بينما يقع سلم أمناء المكتبة بجوار دولاب كتب. على الناحية اليمنى توجد ساعة قديمة تدق بصوت يشبه صوت الوقواق. أبواب على اليمين وعلى اليسار . ظلام فى الخارج ، مطر وعاصفة ، ورعد وبرق متكرر.يقف فى الحجرة كل من زانــد زابرودسكى ودورا . وتحمل دورا على ذراعها رداء مطربينما تمسك حقيبة فى يدها.

زانــد : (يشيرإلىالنافذة) أشعر بضيق شديد ياسيد زابرودسكى، لكن لن يكون أمامنا خيار آخر، مضطرون لاستخدام كــرم ضيافتك الليلة.

زابرودسكى : (وقع فى فخ) أنا مجرد حــارس لهــذا المكــان . وليست عندى تعليمات لمبيت أجانب هنا.

زانــد : لكن ماذا نفعل ؟.

زابرودسكى : إننى أنصحك ياسيدى بأن تتصل هاتفياً بالمدينة، فربما توافق المؤسسات التى أرسلتك على التفكير فى الموضـــوع ويجدون لذلك مخرجاً...

دورا : فى هذا الوقت !.

زانـــد : حاولت بالفعل أن أتصل قبل ذلك . الهاتف مقطوع . يبدو أنه قد حدث عطل بسبب العاصفة . إننى أتوسل إليك .

زابرودسكى : ليست لدىَّ تعليمات .

زانـــد : (بصوت قوى) لقد نصت التعليمات الحكومية التى ســلمتها لك بالتفصيل على أنه يجب عليك أن تجعل المكتبة تحت تصرفى، وأن تهتم براحتى. إننى أعتقد أن هذه المادة تتضمن أيضاً إمكانيـــة النوم وقت الضرورة . انظر من فضلك ماذا نفعل فـــى الخـــارج! بينماهذا القصر مترامى الأطراف.

زابرودسكى : إن هذا القصر متحف الآن . ولاينام أحد فى المتحـــف. وبالإضافة إلى ذلك جئت بضيفة لم يرد بشأنها شئ فى التعليمات.

دورا : (تأثرت قليلاً) (تقول فى تردد) نحاول يازاند أن نسافر !.

زانـــــد: هل جننت ! انظرى ! إننا نبعد عن المدينة القريبـــة ســـتين كيلو متراً ، وأنت تعلمين حالة السيارة ... (قال هذا بصوت عالٍ رهيب).

زابرودسكى : (يرى أنه لايوجد أمامه خيار آخر) إننى أفهم ياســـيدى أنه من الصعب أن نخرج الآن إلى الطريق . لكن القصر أصـــبح

متحفاً ... ولايوجد هنا أماكن للنوم ... وعندما نجد إنساناً ليس لـه أية سلطة سوى أنه حارس ... يخشى أن يتجاوز القانون... (رعد).

زانـد : لكن القانون فى ليلة كهذه لايجبرنا حتى ولو على طرد كلب إلى الخارج !.

زابرودسكى : لاتقل ياسيدى أن القانون فى أيامنا يرسل إنـساناً لنـار المذبح دون أى خوف.

زانـد : وأنت تمثل القانون هنا ؟.

زابرودسكى : حاشا لله . أنا ضحية.

زانـد : لكن الأمر ليس خطيرًا إلى هذه الدرجة التى يأتى أحد لكى يعتقلك على أنك لم تطرد أشخاصاً فى ليلة عاصفة. هل تريـد أن التقى غداً بمجرد عودتى إلـى المدينـة بـالوزارة وأشـرح لهـم الموضوع ... وفى الأحوال كافة... لن نخـرج مـن هنـا هـذه الليلة...؟.

زابرودسكى: (يرى أنه لايوجد أمامه خيار آخر) وإذا كـان الأمـر كذلك فلست فى حاجة إلى موافقتى – لكن لايعتقد أنها قـسوة – لايوجد فى هذا القصر أيه استعدادات للبشر، فلا توجد أسرة للنـوم ولوازم الأسرة وغير ذلك ... وأنا... كنت أعتقد أن أى فندق على قارعة الطريق يكون أكثر راحه للسيدة .

دورا : (تضع الحقيبة وتضع المعطف على متكأ الكرسى) إننى فـى الحقيقة كنت أُفضل فندقاً فى قرية ...

زابرودسكى : لقد قلت هذا من أجل ذلك.

دورا : إن القصور القديمة جميلة جداً، ولكنها لاتصلح للإقامة .

زابرودسكى : (نظر إليها نظرة طويلة) هكذا (يصغى لـصوت الرعد) اجلسى ياسيدتى (دورا جالسة وزاند واقف).

زانــد : (موجها كلامه لدورا) فى الحقيقة إننى اشعر بالضيق جداً ... لقد أردت فقط أن أطلعك على هذا القصر ... وأخشى الآن أن يصبح هذا مشقة عليك . ونحن نشق على السيد زابرودسكى فـى الأساس .

زابرودسكى : لا لم يحدث شئ. سأهتم فى التو بكل ماتطلبونه ... هل تريدان أن تستريحا فى التو؟.

دورا : سننام فى التاسعة مساءً !.

زابرودسكى : نعم . نعم ... مازال هناك وقت . وتستطيعان أن تجلسا هنا لمدة ساعة من فضلك (موجها حديثه إلى زاند) لمــاذا تقـف ياسيدى ؟ اجلس من فضلك أنتما ضيفاىّ الآن. (يجلس زانـد).

دورا : لايطلقون عليهما الضيوف ، هذا عمل سيئ ، أعلم هذا.

زابرودسكى : سأخرج وأترككما كى ترتاحا. وعندما تريدان أن تناما ناديا علىّ من فضلكما. إننى فى حجرتى أسفل (موجهاً كلامه إلى زاند) أنت تعلم ياسيدى مكانها.

زانـد : شكراً جزيلاً . معذرة ياسيد زابرودسكى لـضغطنا عليـك ، لكن فى الحقيقة لا يوجد أمامنا خيار آخر.

زابرودسكى : لم يحدث شئ، لم يحدث ...(يتجــه خارجــاً. ويقــف بجوار الباب) ولكن ربما مع كل هذا - أنتما مجهدان .

زانــــد :لا، لا ! وإذا لم تكن أنت متعباً ياسيد زابرودسكى، وإذا كنت مرتاحاً للجلوس مع أشخاص غرباء ذات مساء ، نـسعد جـداً إذا مكثت معنا هنا .

زابرودسكى : شكراً جزيلاً، (يقترب منهما قليلاً، لكنه لم يجلس).

زانــد : (موجها حديثة إلى دورا) هكذا تحركنـا الحيـاة. مـاذا ؟ حروب ، عواصف .. ودائما تعانى من أجل شئ ما دون رغبتك . بلا قصد. موجها كلامه إلى زابرودسكى لماذا لـم تجلـس ياسـيدى ؟ (زابرودسكى يقف).

زانـــد : (موجها حديثه إلى دورا) إن الإنسان يجد نفسه غارقاً فى عالم لايناسبه ويجد نفسه أسيراً فيه . (يفكر فى الحجرة) لكن ياله من أسرعظيم! لقد كنت على حق عندما مكثت هنـا فـى المكتبـة شهوراً كثيرة ... مع هذه الكتب ، مع الصور...

دورا : (موجهه حديثها إلى زابرودسكى) لاتنزعج ياسـيدى ، إنـه عندما يرى كتباً لايستطيع أن يبتعد عنها . لكننا لن نزعجك أكثر من اللازم. سأهتم بك. سنخرج غداً مع بزوغ نور الصباح. يجب علىّ أن أبكر لكى أعود إلى المدينة .

زابرودسكى : (فى بشاشة الآن) لا، على العكس ، على العكـس... آمل أن ترتاحا... يجب ألا تتهموننى بالغلظة - فمنذ عدة سنوات، وأنا لم استقبل ضيوفاً. إن الإنسان الذى يعيش بمفرده فى الغابـة، ستكون نهايته أن يكون متوحشاً ويفقد أسلوب اللباقة .

زانـــد : لا، لايجب عليك أن تعتذر ... لكن لماذا تقف ؟.

زابرودسكى : (وهو واقف) ربما أنتما جائعان وعطشانان - هل تريدان أن تحتسيا شاياً؟.

زانـــــد : شكراً جزيلاً ، لكن ...

زابرودسكى : لا، لا، ليست هذه مشقة ....

دورا : شاى ، الآن فى البرد وفى العاصفة ..أعترف أن هـذا أمـر مدهش !.

(توافق وتنحنى على الغلاية) إننى مثل المـرأة (تـدفع غطـاء الغلاية)نعم لكن المياه ...

زابرودسكى : سأحضرها فى التو ...

دورا : من فضلك ياسيدى ، إذا كنت تريد أن تشعر بالسعادة ، اتركنى لكى أحضر المياه ، ألا يوجد هناك فى نهاية الردهة خلف الحجرة الصغيرة (تشير بإصبعها إلى الباب) يوجد سرداب به مياه ..

زابرودسكى: (فى غضب، ويريد أن يوبخها) إننى أرى أن السيدة « قد تجولت فى جميع جوانب القصر ....

دورا : (تشعر بنغمته) لقد تجولت قليلاً فى الحجرات أثناء عمـل السيد زاند فى المكتبة ولم أدر أن هذا ممنوع ...

زابرودسكى : لا، استغفر الله، لم أقل إن هذا ممنوع ...

دورا : لو تكرمت .. (تأخذ الغلاية وتتجه صوب الباب).

زابرودسكى: (موجها كلامه إلى دورا) وعلـى الـرغم مـن هـذا ياسيدتى، ربما ... (تخرج).

زانـــد: (بعد خروج دورا) لاتقلق عليها ياسيدى، ستجد طريقهـا، إن عملها أن تتجول فى أماكن غريبة ... اجلس من فضلك !.
(صمت قليل . يجلس زابرودسكى . لايعرف كيف يفتح حـواراً. حملق فى الكتب) يالها من مكتبة فخيمة !.

زابرودسكى : إننى سعيد جداً ياسيدى بأننى وجدت هنا بعض الكتـب ... هل انتهيت من مطالعتها جميعاً ؟.

زانـــد : قال وهوينهض من مكانه لا، مازال هناك رفان (نهض) – هاهما – آه عندما أصل إلى مثل هذه الأماكن وأرى مكتبة كهذه، مكتبات فخيمة ، لقد تعامل النازيون مع الكتب التى هنا على مـدى أجيال كما لو كانوا يتعاملون مع كتبهم .

زابرودسكى : نعم ، كما قلت ، كما لو كانوا يتعاملون مع كتبهم ...

زانـــد : (يقترب مـن رف الكتـب) هـاهو الإصـدار الأول لفالطر... من أجل ماذا مزقوا الغلاف ؟.

زابرودسكى : لقد صنعوا لنسائهم حافظات من الأغلفة الجلدية ...

زانـــد : لاأستطيع أن أمر على هذه الموضوعات بهدوء ... يـدى تتشنج.

زابرودسكى : نعم ، بالتأكيد ، إن هذا يثيرك ، ألست أمين مكتبة !.

زانـــد : لست أمين مكتبة فى الحقيقة !.

زابرودسكى : كيف هذا ... ماذا يعنى هذا ؟.

زانـــد : كنت أمين مكتبة قبل عدة سنوات ..

زابرودسكى : ولكن بتعليمات الحكومة التى أرسلتك إلى هنا ...

زانـــــد : نعم ، إننى مهتم الآن بأمانة المكتبة مرة ثانية (يضحك) لم أدخل هنا حاشا لله بلاسبب ! (يرى أن زابرودسكى غير هادئ) انظر ياسيدى، فى بلادنا لن تجد تقريبا شخصاً واحداً، عمل طيلـة هذه السنوات فى مهنة واحدة فقط. لقد بدلت مهناً كثيرة جداً... لقد كنت أمين مكتبة قبل ذلك - وبعد ذلك كانت هناك حاجة فى بلادنا لعمال لزراعة الأرض ذهبت لكى أعمل فى الأرض، وكبر الأبناء بعد ذلك، وكان من الضرورى أن أعلمهم - فأصبحت مدرساً، ثـم عدت للأرض مرة ثانية ، واندلعت الحرب بعـد ذلـك - فقمـت وحاربت ، وانتهت الحرب وعدت للزراعة (يظهر له يده) انظر هنا ليدايّ.

زابرودسكى : (يبتسم) الأيدى هى أيدى عيسى . (ينظر زاند إليه) مكتوب هكذا فى الكتاب المقدس، إذا لم أكن مخطئنا.

زانـــــد : نعم ، هكذا مكتوب.

زابرودسكى : وعدت الآن للعمل فى أمانة المكتبة ؟.

زانـــــد : لقد أصبت فى الحرب منذ فترة قـصيرة إصـابة خفيفـة ،وعدت بعد نهاية الحرب إلى المنزل ، إلى الحقل ...

زابرودسكى : ربما مع كل هذا ، من المناسب أن أخـرج لكـى أدل السيدة على مكان المياه!.

زانـــــد : ولماذا هذا ؟ ستجدها !.

زابرودسكى : هل أنت متأكد ؟.

زانـــــد : لقد قلت لك إنها متعودة على البيوت الغريبة - عملها كهذا.

زابرودسكى : هكذا ... آه عفواً لقطعى لحديثك .... لقد قلت إنك أصبت فى الحرب قبل عودتك للوطن ...

زانـــــد : نعم ، لقد فُتح هذا الجرح . لم أنجح فى العمل الجسمانى فترة ما، وليس لدىّ صبر للعودة للمصحة العلاجية ، وأثناء ذلك اتضح أن النازيين بعثروا فى بلادكم الكتب التى سُرقت من المكتبات اليهودية فى ألمانيا. لقد أرسلت إلى هنا لكى أبحث عنها، وأنقلها إلى المكتبة القومية فى القدس... أليس هذا متنفساً طيباً بالنسبة لى ... كما أنها ليست بطالة تامة .

زابرودسكى : وهكذا تسافر من قصر إلى قصر ؟.

زانـــــد : من مكتبة إلى مكتبة ، ومن قصر إلى قصر ، وانظر الآن المكان بعيد جداً عن الاستيطان ، فإن المفاجآت كثيرة . وهذا يثيرنى ألست أنا صياداً بطبيعتى ياسيد زابرودسكى، صياداً للكتب.

زابرودسكى : (ينظر إلى الباب الذى تخرج منه دورا) والسيدة ؟.

زانـــــد : إنها تبحث هنا عن أطفال يهود نجوا من الحرب.

زابرودسكى : مهم جداً وأين تبحث عنهم ؟.

زانـــــد : فى كل مكان - فى بيوت الفلاحين الذين أخفوهم أثناء المطاردات، فى القرى النائية، فى الأديرة ....

زابرودسكى : مهم جداً ...وأنت ياسيدى،هل تساعدها فى عملية البحث ؟.

زانـــــد : أنا ؟ لا، لقد التقيت معها بمحض الصدفة فى العاصمة. نحن أصدقاء منذ شبابنا. لقد كانت متعبة جداً من عملها، اقترحت عليها أن تتنفس الصعداء وتسافر معى إلى هنا، لكى نرى قصراً جميلاً.

زابرودسكى : (فى ابتسامة) إنك تروى هذا ياسيدى ، كما لو كانت هى التى تعمل فقط وأنت مرتاح !.

زانـــــد : عملى أسهل بكثير. إن الكتب تذهب ورائى بكل سرور.

زابرودسكى : آه ! هذا يعنى أن الأولاد لايذهبون وراءالسيدة بكل سرور؟.

زانـــــد : لم أقصد هذا، لكن هناك حالات مختلفة، وهناك من تعودوا على أسلوب حياة فرضتها عليهم الحرب...

زابرودسكى : ويرفضون الذهاب وراء السيدة - إلى بلادكم ؟.

زانـــد : هناك حالات كهذه فيما يبدو ... لكننى أعتقد أنهم يذهبون جميعاً وراءها فى نهاية الأمر. لها حليف لايستطيعون مواجهته .

زابرودسكى : هكذا ؟ ومن هو ؟.

زانـــــد: الرغبة فى حياة صحية ، تلك الرغبة التى تتمكن من قلب الأولاد. الرغبة فى الحياة التى تتمكن من قلب الشباب ، حتى بعد أن دمرت الحرب نصف حياتهم.

زابرودسكى : مهم جداً ... (ينظر إلى الباب).

زانـــــد: التقيت معها هنا، وهى متعبة وقد خارت قواها . لقد حدث لها حادث مؤسف جداً فى الأسبوع الماضى. آه إنه عمل رهيب !

لقد اعتنيت بنفسى إبان الحرب بشباب كهذا... (يبدى رأيه مع أن زابرودسكى لم يصغ له) لكننى انهكتك بحديثى... .

زابرودسكى : (وهــو مشتت الفكر ، وينظر إلى الباب) لا، علــى العكس ، على العكس (تدخل دورا).

دورا : هاهى المياه ... عفوا ... لقد ذهبت فى البدايــة إلــى وجهــة أخرى . ولم أجد النور .

زابرودسكى: (ينهض) نعم ، نعم ، إننى مذنب ياسيدتى . كان يجب علىَّ أن أرحل، إننى أعرف طرق هذا المنزل حتى فى الظلام .

دورا : (تضع الغلاية) لكن الأدوات التــى هنــا لشخــصين فقــط . (تجلس).

زابرودسكى : ألستما اثنين ياسيدتى. (يجلس).

زانـــــد : لا، لا، ياسيد زابرودسكى ، لن نشرب بدونك.

زابرودسكى : فى الحقيقة ، أنا .. .

زانـــــد : لا، حاشا لله ، إننا نطلب منك ذلك .

زابرودسكى : إذا كانت رغبتكما فعلاً ... إننى لم استقبل ضيوفاً حقاً. إننى إنسان عجوز منطوٍ، بعيد عن أى تجمع سكانى ، أقطن فــى هذا المنزل الذى يربض كما يقولون فى الغابات حتى ... نعــم ... الأدوات التى هنا لاثنين فقط .. وكنا عندما أعلنوا عن قدوم أحــد الأشخاص .أليست السيدة (بلباقة) كانت مفاجأة جميلة . لو سمحتما سأذهب وأحضر فنجاناً آخر.

زانـــــــد : معذرة على المشقة.

(يذهب زابرودسكى إلى الباب الأيمن . يقول أثناء خروجه عفوًا . رعد).

زابرودسكى : (يتلعثم وهو يقول رعد ، ووجهه صـوب الـشباك). " وتبدو كواكب السماء كما لو كانت قد سقطت على الأرض كـورق التوت فى فصل الخريف بسبب العاصفة " (يخرج).

دورا : ماذا قال ؟.

زانـــد : لم يقل شيئاً ... فقرة من العهد الجديد ..

دورا : رهيب ! حتى وجدت هذا النور فى هذا القلق ... آه ياللعنـة ، زاند كل هذا يقلل من توازنى ... أريد أن أذهب إلى المنزل ...

زانـــد : أنت تعلمين أن هذا غير ممكن الآن يـادورا للأسـف . لاتفكرى فى هذا الموضوع . أنت لست مذنبة عما إذا كان الطفـل الذى اعتنيت به قد انتحر (يبدأ فى تسلق السلم).

دورا : نعم ، نعم .... لست متهمة ، لست مذنبة ... أعلم ذلك ... لكن ... إلى أين تتسلق؟.

زانـــد : لتسمحى لى للحظة واحدة يادورا. لم أنته من المرور على الكتب التى فوق (يصعد على السلم).

دورا : أنت معك كتبك ! فى هذه العاصفة ... ولايهمك شـئ منهـا. لاأستطيع.

وهذا العجوز مع فقراته (التى يقتبسها) من العهد الجديد.

زانـــد : (أخذ كتاباً لنفسه من على السلم) ممتع. لايوجد غبـار على هذه الكتب تقريباً شخص ما يقرأهم .

دورا : لكن أترك الكتب للحظة ! إننى أقول لك ، هنا ... ربما نستطيع أن نخرج من هنا! .

زانـــــد : (على السلم) ربما أستطيع أن أفعل شيئا ما من أجلك ..

دورا : فى الحقيقة ، لا أدرى ماذا حدث لى . إننى أخاف مـن هـذا الرجل ، أخاف من وجهه ، كما لو كان قد خرج من قبر !.

زانـــــد : لا ، هذا لايعد شيئاً . فكل حراس القصور والمتـاحف غرباء إلى حد ما ... لقد أعجبت به ، إنه رجل مثقف . من يدرى ماذا حدث قبل ذلك !.

دورا : نعم من يدرى ! والأمر اللافت للاهتمام هو أنه كيف سـعى لإخراجنا من هنا ! ولايوجد هنـا أى اسـتعدادات (لاسـتقبال) أشخاص.

(تقلده) " أسرة ، وماشابه ذلك " ، وفجأة وجدنا لديه كل شئ؛ غلاية كهربائية ومياه ساخنة ، وفنجانين ، كل شئ !(يتصفح الكتـاب) ماذا حدث يادورا ؟.

دورا: ياله من أسلوب مثير ! " لم أستقبل ضيوفاً فى قصرى " كما لو كان قصره هو! لو كانت هناك إمكانية للخروج من هنا !.

زانـــد : وأنا سعيد بالتأكيد؛ لأن العاصفة أوقفتنا هنا. هذان الرفان - سأعمل قليلاً الليلة . إن هذا سيوفر علينا سفراً آخر .

دورا : لكننى ماذا سأفعل هنا ؟.

زانـــــد : تنامين وترتاحين . لن يصيبك ضرر.

دورا: ارتاح ! فى هذا القصر ! (رعد) أنت لاتفهم شيئاً !.

زانــــد :(يهبط إليها فى قلق)ماذا حدث لــك يادورا؟مــاذا أصــابك فجأة ؟.

دورا : (تضحك فى عصبية) لاأدرى . أريد أن أذهب إلى المنزل !.

زانــد : لكن كيف سنصل إلى المنزل الآن ؟.

دورا : ألم أقل لك إنك لم تفهم شيئاً ! إلى المنزل - لاأقصد منزلاً هنا فى العاصمة . أريد أن أذهب إلى المنزل ، إلى المنزل الحقيقــى . إلى منزلى ! إلى فلسطين ! للدفء! للخماسين ! إن هذا القصر هو إحدى المحطات فى كل هذه القضية ... لقد ولدت هنـــا، وكبــرت هنا، وعشت فترة صباىّ هنا . وفجأة -(اتضح) أن كل هذا هباء. غريب ، غريب ، غريب ! المدن ، القرى ، الأديرة ليس لها وجود بالنسبة لى ! منزلى هناك فى فلسطين ! .

زانــد : إن منزلى هو أيضاً هناك يادورا . أعلم أنه يوجــد لحظــات شوق كهذه فى الرحلات، (يعود إلى الكتب) .

دورا : أنت لاتعلم ! إن هذه البلاد غريبة بالنسبة لك فى الحقيقة ! أما بالنسبة لى - فإنها كانت وطنى سابقاً ! وحتى الأولاد الذين سأوثر فيهم يوماً تلو يوم حتى يخرجوا من هنا .... وأنا أقطن هنا - فــى هذا العالم ... إننى أريد أن أعود! .

زانــد : (على السلم) وكما تعلمين أننى لاأريد ! .

دورا : ولكنك ستعود ! .

زانـــــد : وأنت أيضا ستعودين .

دورا : نعم ، نعم ! ولكن الأمر له معنى آخر بالنسبة لك ! (اطمأنت قليلاً) كل شئ لديك على مايرام. أنت دائما تعلم طريقك وتجد مكانك دائماً . ستخرج فى الوقت الصحيح وستعود فى الوقـت الـصحيح . (بدأت تغض من جديد) وستكون على الدوام هادئا - حكيمًا ومطمئناً ... لقد اعتقدت أننى إنسان عملى، اعتقدت أننى أعلم بأننى استطيع أن أقف بكلتى رجلىّ فى هذا الواقع ! وهنـا - هـذا التعـب ! ، وهـذه العاصفة ! وهذا العجوز. لا، لا هذا ، إننى أعرفك منذ عشرين عامـاً ولم تتغير ! إن هذا من الممكن أن يخرج الإنسان من ملابـسه ! ولا أفهم كيف تستطيع زوجتك أن تتحمل ذلك! .

زانـــد : (يضحك) إن هذا يغضبها فى الحقيقة ، إن هذا يغـضب النساء كافة.

زابرودسكى : (يدخل بفنجان وأطباق وبسكويت) ليلـة جميلـة لنـا جميعاً!.

(تنهض دورا وتذهب ناحيته لكى تساعده).

زابرودسكى : (يرى زاند على السلم) آه ياسيدى مازلت تبحث عـن ثروات مكنورة هناك عاليا !.

دورا : (موجهه حديثها إلى زاند) فى الحقيقة يازانـد اهـبط لكـى نحتسى الشاى ! .

زاند : (يهبط) نعم ، نعم ... (أخذ شيئاً ما من زابرودسكى حملـه إلى المنضدة . يجلس زاند . تبدأ دورا فى إعداد المنضده).

زابرودسكى : من فضلك ياسيدى (يجلس) شئ واحد لم أعرف كيف أعده من أجلكم فى الحجرة المجاورة هنا (يشير إلى الباب الأيسر) يوجد سريروكل شئ مطلوب سيكون هذا من أجل السيدة . لكن بقية حجرات القصر محفوظة كمتحف، وسأفرغ لك حجرتى وسريرى بكل سرور ياسيدى . وآمل أن تنال إعجابك .

زانـــد : لا شكراً لك . سأمكث هنا فى المكتبة ، ألايوجد هنا أريكة ، ولست فى حاجة لمستلزمات السرير.

زابرودسكى : حاشا لله ، حاشا لله ، هذا المكان غير مريح للنوم ، وأنا متعود على كل شئ .

زانـــد : إننى أيضاً متعود على كل شئ ياسيد زابرودسكى فى سفرياتى أثناء الحرب، وحتى قبلها فى حقيقة الأمر نمت على المقاعد، وعلى الصناديق، وعلى المناضد، وعلى الأرض... .

زابرودسكى : ولهذا من الأفضل أن تنام هذه الليلة فى السرير، لأن هذا يتماشى مع أوقات السلام، ألم تقل المخلوقات أن الحرب قد انتهت.

زانـــد : لا، ياسيد زابرودسكى ، سأبقى هنا.... .

زابرودسكى : إن حجرتى ضيقة ومتواضعة جداً، ولكنها مع هذا هى غرفة نوم...

زانـــد : لا . على أية حال . لقد سببنا لك كثيراً من المشقة .

زابرودسكى : ما المشقة ! وأنت الذى عملت طيلة الوقت !.

زانـــد : ومن أجل هذا سأكون سعيداً إذا مكثت هنا ليلاً. إننى لم انته من عملى بعد، وهناك رفان عالياً لم أفحصهما بعد.

(يبدو أن الأمر مهم بالنسبة له) إننى أعتقد أنه لايوجد هناك شـــئ ! فكل مابقى عالياً هو أرشيف أسرى لأصحاب القصر.

زانـــد: إننى أعرف أشياء كهذه !. إننى آمل أن أجد شيئاً فى المكـــان الذى لايعيش فيه أحد، ستظهر هناك ثروات مكنوزة ، لا، لاتتاشدنى

زابرودسكى : لكن ....

دورا : الشاى يغلى ! (تبدأ فى وضع الشاى فى فنجان زابرودسكى).

زابرودسكى: شكراً جزيلاً ياسيدة ! (موجها كلامه إلى زاند) لكـــن ليس من المحتمل أن يعمل إنسان طيلة الليل .

زانــــــد : سأعمل قليلاً،وسأرتاح بعد ذلك(موجها كلامه إلى دورا) شكراً لك ! .

زابرودسكى : كيف يمكن أن ترتاح هنا فى العاصفة – وأين ستنام ؟.

دورا : (تقلب الشاى لنفسها) شاى ساخن الآن ، إنه لأمر مدهش ! لاأستطيع أن اتعود على هذا المناخ ، فهم يقولون إن الصيف ســـاخن هذا العام ! .

زابرودسكى : إن هذه الأريكة قصيرة (موجهاً كلامه لدورا التى تقدم له بسكويت) شكراً جزيلاً، (موجهاً كلامـــه إلـــى زانـــد) الأريكـــة قصيرة ؟.

دورا : (تقدم البـــسكويت لزانـــد) تفـــضل... (موجهــــه كلامهـــا لزابرودسكى) عندنا حر شديد الآن فى فلسطين فى شهر ســـبتمبر – حر شديد بشكل مستمر حتى الليل حار بشكل لايحتمل !.

زابرودسكى : هكذا ؟.

دورا: عندما تذكرت أننى أحببت البرد قبل ذلك ... (تحتسى الشاى الخاص بها).

زابرودسكى : هكذا ياسيدى ؟.

دورا : والآن تخفق أسنانى عندما تذكرت البرد... فسر.

زاند: (موجهـا حديثه لزابرودسكى أعترف لك ياسيد زابرودسكى. لكننى لاأعمل هذا من أجلك فى الحقيقة ، لكننى أفعل ذلك من أجلى ، لقد ارتبطت بحجرة المكتبة هذه نفسها - هنا فى ظل هذه الكتب القيمة-وأستطيع أن أنام فىهذا الجمال،حتى على الأرض !.

(تنظر دورا مرة ثانية إلى حجرة القصر عندما كان زاند يتحدث، واتضح لها أن الأمور لم تنل إعجابها، ويتنهد زابرودسكى).

دورا: (تحتسى الشاى) لكنهما لايشربان ! (يبدآن فى الشرب)، بالمناسبة لم يحتسوا شاياً عندنا أبداً . شربنا قهوة دائما ، شربوا شاياً فقط فى "المجتمع الشامى" (تصغى لصوت الريح) وهكذا تقطن هنا ياسيد زابرودسكى ؟.

زابرودسكى : هكذا أعيش.

دورا : ألاتخاف ؟.

زابرودسكى: ومما أخاف ؟.

دورا : لانك بعيد عن العمران (وتوجد) عزلة وكل هذه الأمتعة القديمة ...

زابرودسكى : القديمة !.

دورا: نعم ، نعم ، أعلم ذلك ، فى المجتمع الجيد الفكر الشائع هـو أن كل شئ قديم جداً هو جميل جداً.

زانـد : لكن هذا جميل فى الحقيقة !.

دورا : (تنظر حولها) إن هذه الحجرات الكبيـرة جميلـة ، ولكنهـا لاتصلح للسكن!.

زابرودسكى : لقد قلتِ هذا ياسيدتى إذا لم أكن مخطئاً.

دورا : هل هذا حقيقى ؟.

زابرودسكى : لكن الناس قطنوا هنا، وعاشوا حياتهم هنـا، وكانـت حياتهم هنا وعاشوا جيدا، وكانت حياتهم جميلة وكاملة وقيمة بـشكل يفوق حياة الأشخاص اليوم فى تلك العلب الصغيرة ...

زانـد : بخصوص الجمال – نعم . لكن بخصوص الكمـال – كـان ينبغى أن نسأل الأشخاص أنفسهم الذين قطنوا هنا ، وليس الآن وبعـد فترة ، لكن أثناء إقامتهم هنا، وماذا نعلم نحن عنهم !.

دورا : (هناك فائدة) على الأقل للعلب الحديثة – وهى أنها لاتجمـع غبار الأجيال ، ويستطيع كثير من الناس الإقامة فيها.

زابرودسكى: بالتأكيد هناك كل شئ يلمـع ومـصقول وكهربـائى أو الأساس كهربائى!.

دورا : ومع هذا يوجد هنا كذلك (يوجـد) الآن غلايـة كهربائيـة وهاتف.

زابرودسكى: ولكن يوجد هنا أيضا شئ آخر.

دورا : مثل ماذا ؟.

زابرودسكى : (يشرح لها كما لو كان يشرح لطفل) ألم ترى ياسيدتى أننى أستطيع أن أدخل لهذا القصر العتيق غلاية كهربائية وهاتفًا ، إنه يحتمل ذلك .لكن حاولى من فضلك أن تدخلى سجادة الحائط هذه ، أو دولاب الملابس القديم هذا لأحد الصناديق الحديثة المنخفضة الحـائط. لن تحتملها بأى شكل ! ستكون مثيرة للضحك ، ستتفكك!...إن هذه الحياة الجديدة المبنية جميعهاعلى نظام واحد لاتستطيع أن تحمل جمالاً.

زاند : نعم ، يبدو أننا فقدنا حاسة ما. يبدو أننا قد نسينا شيئا ما خلال عجلة حياتنا ، فالكتب القديمة – كم هى جميلة ، حقيقة صور الحروف...

دورا : إننى أعلم هذه الأغنية ! لقد كان كل شئ جميل جداً قبل ذلك. لمن وصلت كتبك الجميلة هذه والمخطوطات القيمة ؟ وكم شخص قرأها ؟.

زابرودسكى : (فى سخرية) نعم يقرأها الآن كثير من الأشخاص !.

دورا: إنك تريد أن تقول إن التجليد غير نظيف ومطلى بالصمغ ، والصفحات بالية، والأدب لاقيمة له بالتأكيد !.

زابرودسكى : وكل شئ صناعى . حتى هذا الأدب ، وهذه العيون !.

دورا : بالتاكيد جميل جداً أن تأتى إلى المدينة القديمة فى القدس، أوجيتو[1] .براغ لتعجب بجمال كل هذه الآثار! ليحاول المعجبون بهذا أن يقطنوا فى تلك الخرابات المصورة ! يجربون أسبوعا واحدا فقط – ألم تقطن أشخاص هناك ! لقد رأيت بأم عينى! لقد دخلت بنفسى إلى هذه الأماكن !.

زاند : لكننا لم نتحدث عن الخرابات يادورا ! بل تحدثنا عن القصر! .

دورا : (إنها تنطلق الآن ولايمكن إيقافها) إن القصور والخرابات يقبعن دائما بجوار بعضهم ! ربما افتقدت آية حاسة جمالية. ربما رأيت كثيراً من الحزن والضيق والفقر فى تلك السنوات فى عملى، وفى ذهابى وراء أولاد أبنائى وهم بلا مأوى ، مهملين ومصابين بمرض السل ، لكننى أكره كل هذا القدم، كل هذا الرماد الذى لايجدى!.

زاند : مامعنى الكراهية هنا ؟.

دورا : نعم ! إننى أحب الشمس والنظافة وإمكانية بسيطة جداً لحياة صحية وبسيطة للبشر نعم ! للبشر ١ وكل شئ لايهمنى إذا ... .

زاند : دورا !.

دورا : (نلاحظ أن زابرودسكى يصغى فجأة).

---

(١) الجيتو:هو أحد أشهر الأشكال الانعزالية اليهودي ،وقد ظهرلأول مرة فى إيطاليا فى القرنالسادس عشر.وبات الجيتو يطلق على جميع الأشكال الانعزالية اليهودية.(المترجم).

... هنا .. هنا فى الحقيقة ، يوجد أشياء كثيرة جميلة . معذرة ، إننى تعبان جداً... أسهبت بالطبع ... لقد أحببت كل هذه الأمور سابقاً، وربما أحبهم الآن أيضا.

زانـد : (موجها حديثة إلى زابرودسكى) إن هذا من وجهة نظرى هو أحد القصور الجميلة جداً التى رأيتها ، وقد رأيت كثيراً الآن ... لاأستطيع أن أبعد عينى عن هذه الساعة ، أليست ساعة فرنسية ؟

زابرودسكى : إنك خبير فى العناصر الفنية .

زانـد : هل لأننى عرفت أن الساعة فرنسية ؟.

زابرودسكى : نعم ، فقليلون الذين يميزون هذا من نظرة واحدة فقط :هناك ساعات تشبهها فى كل محلات البضائع القديمة .

زانـد : (يضحك) إنه يضعف أمام الساعات القديمة. لقد كان والدى يصلح الساعات ، وكنت أشتاق إلى هذه الساعة التى تدق بصوت يشبه صوت الوقواق منذ طفولتى ، هل هى تعمل؟.

زابرودسكى : لا إنها لاتعمل (ينقله لموضوع آخر) إننى أستطيع أن أطلعك على ساعة قديمة جداً صباح غد . إنها مخبأة فى القصر ، هناك فى المنطقة السفلى ... غداً ... عندما تستيقظ .

دورا : لا، لا ! طلبك مرفوض ياسيد زابرودسكى ، لاتطلعه على شئ غداً . إذا بدأ فى التفكير فى الساعات والكتب لن نخرج من هنا. وإننى أعتقد أنه يكفيك أن تبقى هنا هذه الليلة .

زابرودسكى : آمل أن تنامى جيداً هنا هذه الليلة ياسيدتى .

دورا : لا أعلم ، هل الأشباح لاتتجول هنا ؟.

زابرودسكى : (فى حديثه) يتجولون . إن الأشباح تتجول فــى كــل القصور القديمة!.

دورا : إذا كان الأمر كذلك ، سأنام جيداً فى الحقيقة ! سأحلم هذه الليلة بالروايات الانجليزية التى قرأتها فى طفولتى طبعا يازانــــد أنت لــم تقرأ قصص الأشباح !.

زانــــد : لا، إننى قرأت قصص الرحلات وكتب هندية!.

دورا : وإذا كان الأمر كذلك ، ماذا تعرف !.

زانــــد : إننى أخمن فى نفسى جيداً : " وعندما دقت الساعة ليلاً على البرج معلنة الثانية عشرة ، وكان أبناء القصر غارقين فى النوم، ظهر شبح صاحبة القصر الجميلة... هكذا؟.

دورا : بالضبط ! عندما كنت فى الثالثة عشر كنت أخاف أن أغمض عينى ليلاً بسبب هذه الأشباح.

زابرودسكى : إن الأشباح ليست مخيفة إطلاقاً. بل إن الواقــع أكثــر خوفاً (رعد . زابرودسكى ينهض ، يقترب من الشباك ، ينزل الستارة الثقيلة. يناجى نفسه) واختلط البرد والنار والدم سوياً وتحترق الأرض مرة ثالثة".

دورا : (موجهه كلامها إلى زاند) إننى أتذكر تلك القشعريرة التــى كانت تنتابنى عندما أقرأ هذه الروايــات. تتجــول الأشــباح لــيلاً ، والأبواب تغلق وتفتح وتصدر أصواتاً مخنوقة من السراديب ... .

زانـــــد : واضح ! إن القصر الذى به أشباح ، من المنطق أن يكون به سراديب للاختفاء ، ومتاهات ، وأبواب سرية فى الحوائط ! إننـــى متأكد أن كل هذه الأشياء توجد هنا.

زابرودسكى : (مازال بجوار الشباك ولايـرون وجهــه) لايوجـد سراديب للاختفاء وأبواب هنا (يتجه ويعود إلى مكانه).

لاتقل هذا من فضلك وأنت متأكد ! لقد اكتشفوا فى قصر فالنشطين منذ شهر فتحتين سريتين أسفل الفرش فى حجرة سيدة البيت .

دورا : (تضحك) اثنتين .

زانـــد : من المحتمل أن الحاجة لم تكن فقط لمجرد إخفاء العاشق عن الزوج ، بل إخفاء عاشق عن عاشق آخر ! ولهذا فإننى أنـــادى علـــى الأحياء ! .

(موجها كلامها لزابرودسكى) إذا كان الأمر كذلك ياسيد زابرودسكى لاتقل "لايوجد" قبل أن تبحث جيداً .

زابرودسكى : إننى أعرف هذا المنزل جيداً .

زانـــــــد : لاتقل ، لاتقل ! منذ متى وأن تعمل حارساً لهذا القصر ؟.

زابرودسكى : (فى سخرية) إننى أعمل كحارس لهذا القصر منذ أن أممت الممتلكات الخاصة فى هذه البلاد.

زانـــــــــد : إذا كان الأمر كذلك ، فإن هذا لم يكن منذ فترة طويلة: عاماً أو عاماً ونصف ، وليس من المحتمل أن تكون قد تعرفت علـــى هذا القصر جيداً .

زابرودسكى : صحيح ياسيدى.

زانـــــــد : (أسعده رأيه)، وإذا كان الأمر كذلك نفحص كلنا ســويًا هذه الليلة كل المداخل ، وكل أطراف المنــزل - مــن يــدرى ... (ينهض من مكانه ، ويقوم زابرودسكى بحركة تجبره على الجلوس).

زابرودسكى : لايجب على أن أفحص هذا القصر. إننى أعرفه منذ أن حرسته . إننى أعرفه منذ أن رأيت نور العالم . إننى أعرفه منــذ أن كنت فى رحم أمى . إننى أعرف فيه كل زاويــة وصــدع . إن هــذا القصر ياسيدى كان ملكاً لى . لآباء آبائى وأجدادى . لقد كان قصرى. صمت. ينهض زابرودسكى من مكانه . يبــدأ فــى جمــع الأدوات ، يضعهم على الصينية).

(فى هدوء وفى خجل) ياسيد زابرودسكى (لم يتوقف . زابرودسكى خلف الباب . صمت طويل بين دورا وزاند) .

دورا : فى الحقيقة ليس جميلاً .. من يستطيع أن يعرف ... .

زاند : فظيع !.

دورا : لم أرد طيلة الوقت أن أمكث هنا .. .

زاند : آه ، مإذا ! ليس هذا هو الموضوع !.

دورا : لقد قلت لك إنه يجب أن نحاول أن نسافر ....

زانـــــــد : هكذا رجعتى لهذه الأغنية مرة ثانيــة - أن نــسافر ، أن نسافر !.

دورا : لو سافرنا ماكانت قد حدثت كل هذه المشاغل ... .

زانـــد : سأذهب وسأجده.

دورا : لن تذهب.

لاأريد أن أبقى بمفردى ! وبصفة عامة ماذا حدث هنا فى الحقيقة ؟.

زانــد : : ألم ترى ماذا حدث ؟.

دورا : وإذا كان هو صاحب القصر، فلا ينبغى على أن أقول ما أفكر فيه !.

زانــد : آه ، ما ماذكرته شئ مهم !.

دورا : وإذا كان الأمر كذلك لماذا تتأثر إلى هذه الدرجة ؟ إن هذا أمر غير طيب، حسناً ، لكن لماذا تأثرت فجأة ؟.

زانــد : على ماقلتُ !.

دورا : لم تقل شيئا يخرج عن الإطار العادى ...

زاند : آه يادورا ! ألم تفهمى ؟ أننى أساله أولاً : " كــم مــن الوقــت عملت هنا كحارس ؟.

وبعد ذلك أبدأ فى الشرح له ، هل تفهمين – إننى أشرح له فــإن مــن المستبعد التعرف على هذا القصر فى تلك الفترة القصيرة !.

دورا : لكننى لم أكن مجبراً لأن أعرف من هو !.

زانـــد : كنت مجبراً لأن أشعر كم هو يحب هذا المكان – (ويحب) كل هذه الأشياء. لايهمنى مطلقاً ! إذا كان هو صاحب القــصر ... ليس هذا هو الموضوع !.

وهكذا لايتحدثون مع إنسان عن أشياء غالية عليه جداً.

دورا : معذرة ياسيد زابرودسكى...

زانـــد : فى الحقيقة ، عفواً على تلك الدعابة الحمقــاء بخــصوص الأبواب السرية ... .

دورا : - لم نقصد - كل ماقلناه لم يكن هذا جدالاً شخصياً .. .

زابرودسكى : لاتعتذرى ياسيدتى ، وماهو الجدال الشخصى الذى من الممكن أن يدور هنا!.

زانـــــد : لكننا لم نؤذك عن تعمد - ويجب أن تفهم أننا لـــم نقـــصد ذلك.

زابرودسكى : حاشا لله ياسيدى ، ليس من الممكن إصابتى ... لمــاذا لاتجلسان ؟ اجلسا من فضلكما .. وإذا كنت مزعجاً ...

دورا : لا، لا ، حاشا لله... .

زابرودسكى : ألم تجلسى ياسيدتى ... (تـذهب دورا ، تتـردد فــى مكانها، يستمر زاند فى وقوفه).

زانـــــد : فهمت أسلوب الحديث... .

زابرودسكى : (يفكر فيه ، يبدأ فى الابتسامة) أنت تصيبنى بالدهشة ياسيدى ! أليس هذا هو أسلوب الحديث الشائع الآن بين البشر. شخص لم يتحدث، فتتحدث أخرى - وهذا يغير ... .

زانـــــد : ولكننى أطلب المغفرة ... إننى لم أرد أن أتحدث هكذا !

زابرودسكى : نعم ، نعم .. ألم أر أنا وأشعر ، ألم (يشعروا) عــادة عندما يأتى الناس إلى هذا المكان - أنهم يتحدثون ، وأنــا لاأســمع. توقفت عن الإصغاء لأحاديث الناس - وهذا ماحدث أو إذا غيرت من سلوكى هذا المساء ياسيدى ؟ فإن هذا بسبب حديثك فى البدايــة بلغــة أخرى . بدأت الإصغاء - ألم يكن هذا هو الأســاس ... والبــاقى - يجب أن ننسى هذا ، اجلس من فضلك !.

زانـــد : (يتردد) إذا كنت تعرف الله جيداً اعف عنى !.

زابرودسكى : ماذا حدث لك ! لم يحدث بيننا شئ. (يجلس لكى يثبت ذلك . ويجلس زاند أيضا بعد ذلك مرة أخـــرى . لحظـــة صـــمت ، وخجل).

دورا : والذى قلته عن هذا المنزل .

زابرودسكى : (ينهى بضرب يديه ببعضهما) آه هل يحتمل أن يكون شيئًا آخر ؟ من يفهم اليوم معنى هذا الموضـــوع ، أن يـــسكن ، وأن يعيش (فى حركة واسعة ناحية القصر) فى منزل كهذا ؟.

زانـــــد : نعم ياسيد زابرودسكى إن تجربة حياتنا هى تجربة أخرى ، ماضينا ماضٍ آخر (تصحب زابرودسكى) أستطيع أن أخمـــن شـــيئاً واحداً فى نفسى. مامعنى الحياة دائما مع هذه الكتب. هل كانت المكتبة دائما هنا؟.

زابرودسكى : نعم . دائما .

دورا : (تفكر هى أيضا فى المكتبة) هل هى قديمة جداً ؟.

زابرودسكى : جداً.

زانـــــد : عندما عملت طيلة اليوم هنا فكرت فى نفسى طيلة الوقـــت (فيما يلى) : لقد جمعت هذه الكتب بحب ! حتى بعد أعمال الألمان ، مازلت تشعر كيف يضيف هنا جيل تلو جيل مايميزه .. لقد اختـــاروا وأضافوا افضل الأدب من كل عصر بإحساس صادق .

زابرودسكى : نعم ، هذا ماحدث.

زانــد : إنه يوجد هنا كتب قديمة وثمينة بشكل أكبر مــن أى مكتبــة أخرى رأيتها.

زابرودسكى : إن عمى العجوز – من رؤساء الكنيسة الكاثوليكيــة – كان مثقفاً جداً، والجزء الخاص بالكتب الآرية القديمة كان ملكًا له.

زانــد : آه ، هل هو الكاهن الذى علقت صورته أسفل القائمة ؟.

زابرودسكى : لا. أنه مورلى أحد رؤساء الكنيسة الكاثوليكيــة . ابــن خال والدتى ونصفه إيطالى.

زانــــد: آه مورلى أحد رؤساء الكنيسة ؟ هل هو الذى كتب التفــسير الجديد لنبوءة يوحنان ؟ الذى صدر فى روما – عام ١٨٨٢ م، فهل أنا مخطىء ؟ وهل كانت له أيضاً علاقة ببيت القصر كما أعتقد ؟.

زابرودسكى : آه ، أنت خبير كبير ياسيدى ! نعم لقد كان الأب كاهن القيصرية ،ومازلت أذكره (يبتسم ابتسامة لذكرى بعيدة) عندما كنت أبلغ الثامنة، قدمنى للقيصرية ... لقد كانت القيصرية امرأة ســاحرة . فلم أعجبها "إن هذا الولد – قالت – ذو عيون متمردة " قالت هذا. لقد كان هذا مورلى أحد رؤساء الكنيسة الكاثوليكية . وهذا هو الأســقف (ينهض ، ويخرج صورة صغيرة ويظهرها لزاند)، لقد كان يعيش فى القرن الثامن عشر.

زانــد : (ينظر فى الصورة ، وينظر إلى زابرودسكى – كما لو كان يحدد فى نفسه الشبه بينهما) إنه يشبهك .

زابرودسكى : نعم ، هكذا يقولون . لقد كان الأسقف فالطيرانى كبيراً . كان متحرراً جداً فى آرائه ، لقد كان فيلسوفا وباحثاً فى الطبيعة ...

دورا : (لم تنظر إلى الصورة) إن هذا الشئ أدهشنى - كيف استطاع القساوسة والرهبان - توحيد الدين مع العلم والبحث !.

زانـــد : (خوفا من أن تعود دورا وتغير الحوار بدكتاتورية ... وأين كتبه القديمة ..).

زابرودسكى : نعم . كل هذا الجزء من المكتبة . كم أنـا سـعيد لأن النازيين لم يقتربوا منه... .

زانـد : آه ، إنها هناك - الطبعات الأولى - .

زابرودسكى: نعم لقد جمعهم .

زانـــد : التجليد - والحروف الممسوحة حتى المنتصف -.

زابرودسكى: الحروف الممسوحة حتى المنتصف .

دورا : (تشترك هى أيضاً فى الحديث) الحروف الممـسوحة حتـى المنتصف! لقد كان فى منزلنا كتب كهذه. وقال أبى إنها مـن تـراث معلمنا الحبر ليوأ يهود، للفلاح[1]). لم أقرأها مطلقا كمان أن أبى لـم يقرأها . لكن جدى ... لقد كنت صغيرة . إننى أتـذكر لحيـة جـدى البيضاء .. وكان دائما منحنياً على كتاب ... لا أعلم ماذا قرأ هناك . لقد كنت أخاف من الاقتراب منه - ولم يكن هذا على طول الطريق ، بل أثناء القراءة فقط .. كان يبدو لى دائما أنه فى بيت هـادئ كهـذا عندما كان يجلس على هذه الكتب ... إننى أتذكر ذات مرة كما لو كان اليوم . خرج فأر وبدأ يسير فى الحجرة - وخفت جداً . لكننى خفـت

---

(١)أحد أحبار اليهود فى القرن السادس عشر.(المترجم).

من الصراخ، لأن جدى كان يقرأ فى كتاب وكان هناك صمت ... لـــم أعرف القراءة وأتذكر حروف ممسوحة حتى المنتــصف وتجليــدات ثقيلة.

زابرودسكى : نعم ، حروف ممسوحة حتى المنتصف وتجليدات ثقيلة ... هكذا !

ان جدك ياسيدتى الذى أحسنت وصفه عرف معنى هذا الكتاب ، لـــو كان قد جاء هنا ، ربما كان يفهم – أكثر من كل الأساتذة – التاريخ ، وتاريخ الفن ... هل كان لك جد كهذا ياسيدتى ؟.

زانـــــد : لقد كان جدى يهودياً فقيراً ... كان يصلح الــساعات مثــل أبى . وكان لديه كذلك كتب ورثها عن أجداده .

زابرودسكى : نعم ...لقد تعرفت قبل ذلك على يهود كبار السن مثــل هؤلاء.... .

(يلتزم الصمت ، ينظر إلى الكتب فى الحجرة .ألا يستطيع إنسان أن يأتى اليكم ياسيدى إلى الأرض المقدسة إلى القدس مدينتكم ويقول ، كل هذا جميل جداً ، ولكنه لايصلح للسكن! إن هذا هو التــاريخ، آثــار ، ذكريات قديمة ... لكنها لاتصلح للسكن ! " لكنكم أنتم أيها اليهود ، ألم تقولوا إنه لاتوجد أرض خاصة بكم للسكن . لإنها مرتبطــة بالتأكيــد بتراث الآباء. نعم ، ربما بسبب ذلك فتحت فمى الليلــة ، وتحــدثت إليكم، إننى أعتقد أن اليهود اليوم هم الوحيدون فى العالم الذين مازالوا يستطيعون فهم معنى التقاليد.

زاند : إن هذه هى المرة الثانية ياسيدى التى تصيبنى فيها بالدهشة هذا المساء بخبرتك فى موضوعاتنا.

زابرودسكى : لست خبيراً. كنت دائما أقدر الشعب اليهودى على أنه لم يذهب وراء عبث هذا العالم ولم يمل مع تقلباته ، لكنه ذهب وحال سبيله. لقد رأيت هذا الشعب فى آلامه خلال تلك السنوات .

دورا : لم تر بمفردك ياسيدى . لقد رأى كل العالم ، رأى وصمت ولم يحرك ساكناً !.

زابرودسكى : العالم ؟ ماذا نطلب من هذا العالم ؟ صمت ولم ير وهو قاسى القلب.والموتى يتجولون بين الأحياء. وكنت فى البداية بين الموتى. مكتوب فى نبوءة يوحنان " الأخير الذى مات وعاش " إنه أنا.

دورا : (تنظر إلى زاند كما لو كان يسأل فى صمت).

زابرودسكى : إن هذا ليس تناقضًا . إن هذه حقائق قاسية نستطيع جميعاً أن نشهد عليها .. ماهى علامة الحياة ياسيدتى وياسيدى ؟ هل يكمن فى كون الإنسان يأكل ويشرب ويتحرك ؟ كلا ! كم من الموتى يسيرون بيننا على الأرض - ينامون ليلاً وينهضون صباحاً - وهم موتى ولايدركون ذلك ، لقد علمت أنا على الأقل . أليست الحياة هى ياسيدتى وياسيدى أليست هى مشاركة فى أعمال هذا العالم من خلال الحب أو من خلال الكراهية من خلال قناعة - وإذا لم يكن هذا، أليس هذا موت ، وهل أنا أقول الحقيقة ؟.

زاند : الحقيقة .

زابرودسكى : فى نهاية الحرب العالمية الأولى كنت فى الثامنة عشر، توقفت عجلة الحياة التى عشتها. تلاشت القيصرية. ومن نكون مع كل أوصافنا ومع كل تصورنا دون القيصرية التى كانت قائمة منذ بداية وجودنا ؟ أشباح ، نعم أشباح! (ينظر إلى دورا نظرة طويلة. دورا تنظر تحت عينيه كما لو كانت قد أصيبت بدوران). نعم كان هناك من وجدوا فى التو بلا مرحلة انتقالية طريقًا إلى العالم الآخر الذى نرى استمراريته الجميلة اليوم . أتذكر أنه قد جاء إلى منزلى أحد الأشخاص من المترددين على منزلى ومنزل أبى – جاء ليقول لى : " ياللضيق لأنك لم تبع هذه السجادة منذ شهر لأمريكا. لقد هبط سعرها الآن جداً " هذه السجادة لأمريكا ! لقد أعتقدت أنه أصيب بالجنون – لكن أتضح أننى مجنون من وجهة نظره ووجهة نظر غيره . لقد عدت إلى قصره بعد الحرب فقيراً وحزيناً. وكان من الضرورى أن أبيع كل هذه الأشياء – لأمريكا ! أو أفضل من هذا – لوسطاء الحرب الذين أصبحوا أغنياء ! وأنا – نعم – ماذا كنت أستطيع أن أفعل بعد ذلك فى هذا العالم ؟ لم يكن له معنى بعد. ولايوجد حياة بدون معنى .

متى. عندئذ. لقد كان الموت سهلاً. إنهم لم يصيبوا بعد أشخاصاً مثلى فى هذا الجزء من العالم ، بل احترمونا وقدرونا . نعم وواصلت الأكل والشرب والنوم والحركة، لكننى كنت ميتًا فى الحقيقة – مدفوناً فى هذا القصر كملك مصرى محنط فى هرم ... لكن الموت أيضاً فى هذا العالم ليس موتاً أبدياً – نعم ! (يصمت).

زانـــــد : (من أجل كسر الصمت) فى نهاية الأمر النـــاس الـــذين يأكلون ويشربون، وحتى الناس الذين لم يتخلوا عن عالمهم الروحانى عاشوا هم أيضاً .

زابرودسكى : أحياناً ! (موجهاً كلامه إلى دورا) كما ســألت ســابقاً ياسيدتى عما إذا كانت الأشباح تتجول فى هذا القصر . هــل رأيــت واحداً منهم أمامك . لكننى لست خطيراً بعد ، لست خطيراً !.

دورا : (غير مرتاحة لسبب ما) لا أدرى ... لست متأكدة .

زابرودسكى : هل أنا إنسان حى ؟.

دورا : لا... ليس هكذا ...

زابرودسكى : (دورا تصمت) لست خطيراً ؟.

دورا : (تجمع قواها) نعم !.

زابرودسكى : وماهذا الخطر الذى يصدر من إنسان عجوز وبلا سلطة مثل؟.

دورا : (مازالت مضطربة قليلاً فى البداية ، ثم تشجعت ، وتغضب) لا أدرى .

لست متأكدة تماما لكننى أردت أن أسأل .. (مشتاقة).

زابرودسكى : لكن السيدة أرادت أن تسأل .

دورا : وأين كنت أنت طيلة هذه السنوات ؟ أثناء هذه الحرب ؟.

زابرودسكى : (فى هدوء وخجل) هنا.

دورا : فى هرمك هذا ؟.

زابرودسكى : إذا جاز لك أن نستخدم هذا التعبير - كنـــت هنـــا فـــى القصر .

زانــــــد : لكن .. لكن ... ألم (يشير إلى الكتب) يكن هنا نازيون.

زابرودسكى : نعم ، كانوا هنا.

زانــــــد : لكن - كيف هذا ؟ وهل كنت هنا ؟.

زابرودسكى : لقد دعوتهم إلى هنا ، لقد كانت القيادة الرئيسة للألمـــان هنا طيلة السنة الأخيرة من الحرب حتى التحرير.

دورا : (تنهض إلى زانــــــد) قلت لك ! لقد قلت لك !.

زابرودسكى : (فى سخرية) ألم ترى فى التو ياسيدتى أننـــى واحـــد منهم ؟ أليس كذلك ؟.

دورا : (تلتقط طرف حديثه ، لم يكن كل شئ هنا على مايرام) لقـــد كان كل إنسان متهماً فى هذه الأيام .

زابرودسكى : نعم .

زانــــــد : (يشعر أنه يوجد شئ ماوراء الكلمات ، لكنه لايدرى ماهو بعد).

لكنك قلت هذا الآن ياسيدى - بأنك جلست هنا مـــع النـــازيين أثنـــاء الحرب !.

زابرودسكى : لقد جلست معهم ، وتناولت الطعام معهم على منـــضدة واحدة وسمعتهم وهم يتحدثون بوقاحة ، ويحفرون أسماءهم على أثاث بيتى .

(يغضب أثناء حديثه ... دورا لاتفهم ذلك – لكن زاند يبدأ فـــى فهـــم الموضوع).

دورا : وبعد كل هذا أنت.

زابرودسكى : وبعد كل هذا... .

زانـــد : آه دورا . افترضى فـــى الحقيقـــة ! (يوجـــه حديثـــه إلـــى زابرودسكى) القيادة الرئيسة للألمان ؟ فى هذا القصر ! قلت القيـــادة الرئيسة ! لكن ياسيدى – أليس هذا ياسيدى هذا هو العمل المشهور فى كل البلاد ! كم أنا أحمق ! فى الحقيقة – عفوا ، لماذا لم أربط هذا فى التو ! ... اسمك واسم القصر ...

زابرودسكى : آه ، ياسيدى ، لقد مر كل هذا . يجب ألا نتحدث عـــن هذا.

زانـــد : لا ! وهل أنت هذا ؟ هذا الذى أطلقنا عليه اسم " الحـــاكم " ؟ لكن لماذا لم أربط الموضوعات !.

(تجلس دورا ، مندهشة من حديثها).

زابرودسكى : وكيف تربط بينها ؟ إننى مندهش ، لأنك عرفـــت هـــذا العمل .

زانـــد : ولكن هذا العمل مشهور وليس قاصراً على هنا فقـــط . لقـــد سمعت هذا فى هولندا عندما كنت فى الكتيبة اليهوديـــة [1] ... وأن الحاكم ؟ ومن هنا كنت مرتبطاً بالجماعة السرية ؟.

---

(١)الكتيبة اليهودية التى تم تشكيلها بالقرب من نهاية الحرب العالمية الثانية بموافقة انجلترا،وتعرفباسم"الكتيبة اليهودية المحاربة".(المترجم).

زابرودسكى : نعم ، لقد كان هذا أمراً بسيطاً جداً .لقد أصابتنى الكراهية . لقد كنت أعتقد فى البداية أننى أستطيع أن أعيش بعيداً عن كل هذه الموضوعات ، اعتقدت أن هذا لايرتبط بى ... .

دورا : لقد اعتقد الكثيرون هذا فى البداية.

زابرودسكى : وهكذا ، عزلت نفسى عن هذا لكى أنفصل عن العالم ، وأعيش بقية حياتى فى هدوء ، بعيداً عنهم جميعاً ، ولكن عندما رأيت هنا هؤلاء الضباط على أرض آبائى، لقد كانوا حالقين لظهورهم وطائشين ومجانين. كانوا يتنبأون بحياة جديدة ، وصنعوا لهم ديناً جديداً – هو أكل لحوم البشر حياة جديدة لأشخاص متوحشين . حضارة جديدة لرعاة الخنازير . لقد جاءوا بنجاسة الجنس البشرى ، الذى أثبتت الأعراف القديمة والحضارة الحقيقية أنها قادرة على تحقيقها ، إنهم هم الذين تنبأوا بحياة جديدة وبناء حضارة أخرى. لكنهم أحدثوا اضطرابات وكانوا مثله معتصبين ويبصقون على السجاجيد.

زاند : هكذا هو أننى فاهم . لكن ماهى حقيقة هذا العمل ؟.

زابرودسكى : لقد كان القصر خالياً من أى إنسان ، وكان فى مكان سرى فى الغابة. مكان مناسب للقيادة الرئيسة .كنت رجلاً إنساناً، وقمت بتسليم المؤسسات للجماعة السرية التى اختفت فى الغابة فى مكان قريب من هنا. هؤلاء الحمقى الذين رأيتهم كيف يشربون الخمر فى هدوء نفسى، فى بدرون والدى، كانوا يعـ[illegible] فى مكتبتى ، [illegible]

على هذه السجادة . اوقفتهم هنا حتى اللحظة الأخيرة . وسلمتهم جميعاً واحدًا تلو الآخر بسلاحهم وخططهم .

زانـــد : إن هذا عمل مدهش ياسيدى. فى الحقيقة عمل مدهش !.

زابرودسكى : (فى مرارة) لقد قدموا لى جميلاً بعد الانتصار بسبب هذا العمل. ولم يطردونى كالكلب إلى الموت تحـت أحـد الجـدران. صنعوا معى جميلاً . تركونى لكى أحـرس هـذا القـصر - هـذا " المتحف " - كما يدعونه. أحرس . من أجلهم !.

دورا : (أصابتها مرارة حديثه) مإذا نصنع ياسيد زابرودسكى. لقـد تغيرت السلطة بعد الحرب .

زابرودسكى : (فى مرارة أكبر) تغيرت ياسيدتى . تغيرت جداً ! لقد حاربنا من أجل ذلك! أنقذنا الحضارة الإنسانية حتى لايجعلوا منهـا - بلاهدم أو غدر - حمامات ، لقد كانوا يريدون ذلك !.

دورا : لماذا تشعر أنت بأنك متأثر إلى هذه الدرجة. إنك تقطـن فـى القصر فى النهاية فى هرمك ، ماذا يعنيك إذا كنـت بـشكل رسـمى صاحبه أو حارساً عليه فقط ؟ نعم ليس من الممكن إقامة حفلات هنا ! لكن - لو كانوا الأولاد والمدارس يأتون هنا للتنزه والاستمتاع بهـذه الأشياء التى جمعت هنا جيلاً تلو جيل .

زابرودسكى : نعم ، إن المدارس تأتى هنـا . نعـم . علـى فتـرات متقاربة. ويقف المدرس ويشرح لهم " الأشياء الجميلة " كمـا يحلـو لسيدتى أن تقـول ، ويلقـى خطابـاً عـن قـسوة وجهـل هـؤلاء الأرستقراطيين " الذين كانوا يقطنون هنا ، حتى جاءوا وأنقذوا الشعب

من يدهم . الأرستقراطيون ! إننى كما ترين ياسيدتى أحد الأحياء ، ما أنا إلا لاجئ من العصور الوسطى . من العصور الوسطى " المظلمة " كما هو معروف ... كل الحياة وكل الحضارة التى بنيناها تلاشت عبر الأجيال - ألم يكن هذا - يفسرون هذا الجيل الجديد - وأصبحت دماراً. واستغلال الفلاحين المهانين ، وحق الليلة الأولى ... نعم حدث هذا ياسيدتى ، أليس كذلك؟.

دورا : نعم ياسيدى ! لقد كان كذلك ... .

زاند : دورا.

دورا : وهل يدرى من كانوا يعيشون هنا وبنوا هذه " الحضارة " العظيمة شيئاً ما عما كان يحدث خلف حدائق قصورهم ؟ بنوا حضارة ولم يخشوا أن تنتقل هذه الحضارة متراً واحداً خارج قصرهم ! ولايعجبهم الآن أن القادمين لايفهمون مثلهم !.

زاند : القضية ليست قضية الفهم يادورا !.

دورا : لاأدرى أنه ليس فى الفهم إنما القضية بصفة عامة ، بما كان يحدث خلف هذا القصر طيلة مئات السنين ! لم يكن هنا أى وجود لبشر ! بل حرست الكلاب هذه الأماكن حتى لايدخلها غريب ! والآن عندما سُمِح لهم فى النهاية لكى يدخلوا هنا - لم يسمح للأولاد فقط بل سمحوا لمدرسيهم أيضا وسمحوا لى ولك. ويُطلب منهم أن يتصرفوا كما لو كانوا يعيشون هنا - ولم يعيشوا فى خرائبهم طيلة حياتهم ، كما لو كانوا قد علموهم الفن الفرنسى !. جميل جداً أنهم جاءوا إلى هنا فى النهاية ! جميل جداً وسيبدأون الآن فى فهم ما صنعوا لهم ، وكيف أجبروهم على الحياة . سيبدأون فى فهم هذا ! والحضارة - ستأتى فى

حينها . ولن يهمنى - إذا جاءت بعد مائة عام ! لــدى وقــت فــراغ ويجب على أن أنظر . إن مايشغل الناس الآن هو ماذا يأكلون ! نعم ! و إذا كنت أنت تقطن هنا ياسيدى كحارس أو صاحب للقصر - كنت تعيش جيداً بشكل أفضل فمن عاشوا كل هذا !. وإذا قالوا مثلما يقولون أمامك - مثل اليوم - أو من وراء ظهرك كما قالوا قبل ذلك - قلــت يكون هناك فرق . مإذا يغير هذا فى الحقائق ! لا أرى شيئًا !.

زابرودسكى : (فى خجل) أنت لاتــرين أمــوراً كثيــرة ياســيدتى (ينهض). لكننى أعتقد أنه ينبغى علىّ أن أذهب . (رعد . يصغون جميعاً) لقد حان وقت راحتكم ، كم الساعة الآن ؟.

(ينظر زاند فى ساعته ، وتنظر دورا لساعة الحائط).

زانــــــــد : التاسعة وأربعون دقيقة.

دورا : (سويا) العاشرة .

زابرودسكى : (فى فزع) العاشرة !.

زانـــــد : لا . ساعتى مضبوطة. الــساعة الآن التاســعة وأربعــون دقيقة.

دورا : آه ، لقد نظرت إلى ساعة الحائط ، إنها لاتعمل .

زابرودسكى : هكذا : (توقف لبرهة) إننى سأعد لك ياسيدتى السرير الكائن فى الحجرة المجاورة . هنا . (تنهد).

دورا : لا ، لاتتعب نفسك . إذا كانت لوازم السرير هناك ، ســأعدها لنفسى .

زابرودسكى : على راحتك : (يجمع آنية الشاى ، يضعها على الصينية . موجها حديثه إلى زاند) ومع كل هذا فإننى أطلب منك أن تهبط إلى حجرتى .

زاند : لا . شكراً جزيلاً.

زابرودسكى : لكنك سترتاح هناك أكثر . إنك لن تسمع صوت العاصفة ... .

زاند : إننى أحب صوت الرعد والعاصفة ، إننى مثابر ... .

زابرودسكى : لكن .

زاند : لا ، لا ... لكن سآخذ سريرك بأى شكل !.

زابرودسكى : (يمسك كتفه) ! إذا كان الأمر كذلك سأبعد على الأقل السلم من هنا إلى أن تفتحى حجرة مشابهة أكثر لحجرة الإقامة .

زاند : لا ، من فضلك . إن رغبتى تكمن فى الصعود إلى رفى الكتب هناك من اليمين .

زابرودسكى : ربما كان من الأفضل أن نفعل هذا صباح غد.

دورا : (فى حدة وغضب تقريباً) سنخرجان غداً من هنا مع ضوء النهار الأول) فى اللحظة التى نستطيعان فيها الخروج سنخرجان .

زابرودسكى : (لم يبد رأيه على ماقالت. يتحكم فى نفسه . خجول وبشوش) إذا كان الأمر كذلك : إن لوازم السرير فى حجرة السيدة (ينحنى) ليلة هادئة - بالقدر الذى تكون فيه مريحة فى هذه العاصفة.

زاند : ليلة هادئة . (يخرج زابرودسكى . صمت لبرهة).

دورا : هل أنت غضبان ؟.

زانـــد : (يصمت).

دورا : لماذا لم ترد علىّ ؟ لماذا يصمت ! آه ، فى الحقيقة ! ألم أشعر. ألم تخجل من قلبك بسببى ! إننى أشعر بالضيق جداً ! أحضرت ضيفة هنا لاتعرف كيف يتصرفون مع الملوك والحكام !.

دورا : ماذ يشغلك ؟ سنخرج من هنا صباح غد ، ولن نـــراه للأبـــد . انتهينا .

زاند : نعم . لقد انتهينا . سنخرجان - وسيبقى هنا رجل عجوز منطوٍ وسيتذكر حتى وفاته أنه تحدث فى ليلة - ربما المرة الوحيدة لسنوات - أحاديث إنسانية مع بشر ، وأهانوه!.

دورا : أحاديث إنسانية ! " حمام " هكذا تستطيع أن تسمع " أحاديـــث إنسانية .

زانـــد : لست ملزماً لأن أثبت لكل إنسان صدقى الشخصى .

دورا : مامعنى صدقك الشخصى ؟ عندما يقول هذا - " تتنبـــأ دائمـــا بنجاسة الجنس البشرى فى الحياة الجديدة ! ".

زانـــد : ألم يتحدث عن النازيين !.

دورا : لم يتحدث عن النازيين فقط ، أنت تعلم هذا جيداً .

زانـــد : نعم .

دورا : ولكى ترد على هذا - معناه حسب رأيـــك أن تثبـــت صـــدقك الشخصى !.

زانـــد : نعم . لأن الحديث طويل . لأنه أول أمس كان إنساناً فى عالم لايرجى منه خير .ألم يصرخ هذا الرجل من أجـل الماضـــى . إنـــه ماضيه ، وهو يعيش فيه ، ويحبه ، حسناً . اتركيه له . نحن فى عالم ومكان آخر ، وهذا كل مافى الموضوع .

دورا : وعلى هذا تصلى أنت على قبر هذا الماضى المجيد ؟ وتصلى حتى يحيى (من جديد) ؟ ماذا ؟.

زانـــد : الأولاد يصلون . لست ابن حكام ، إننى كما تعلـم يهـودى أصلح الساعات .

دورا : ياله من تفكير عميق !.

زانـــد : لا أسخر . إننى أتحدث بجدية تامة . إننى ابن ساعاتى ، وأنا مؤمن بشكل شخصى بأن المستقبل سيكون للساعاتيين وأبنائهم .

دورا : وألست أنت أسيراً لهذا الماضى .

زانـــد : هناك أمور فى الماضى ياحبيبى يجب على أبنـــاء مـــصلحى الساعات أيضاً أن يعرفوهـــا؛ لكـــى يحبوهـــا حتـــى فـــى ماضـــى زابرودسكى. ماذا يجب علينا أن نأخذه من هذا الماضى . ســـنقرر . لكن نتحاور معه على ذلك ؟ لا أريد ، لماذا ؟ إن له الحق فى أن يحب مايحبه، وأن يكره مايكرهه . هل تفهمى يادورا بأنه قد فرض عليه أن يقول الآن الكلمات الأكثر قوة ومرارة ؟ إنها نهايته . إن هذا نـــصبه التذكارى . ونحن .... نحن كثيرون جداً – ولهذا مسموح لنا أن نكون أشخاصاً نتخذ بين الماضى والحاضر سبيلاً ، وأن نقوم بعمل مـــاهو ملقى علينا فى صمت تام .

دورا : آه ، لست فاهمة لكل هذه الفلسفة ! إننى خائفة ببساطة من أن أكون عاطفية تجاه هذا العالم. لقد كنت قريبة منك أكثر منك ، وأعلم أن أخطاره لم تنته بعد.

زاند : أخطار !.

دورا : نعم ! لو تقابلت يوماً تلو يوم بالأولاد الذين يختفون لدى بيوت الأسر الأجنبية ، وفى الأديرة – لو رأيت كيف أن هذا " الجمال " مازال فى أظفارهم! هل تستطيع أن تخمن بينك وبين نفسك ماذا يمر على يومًا تلو يوم ؟ حرب دائمة. لقد أمسك الموتى بأيدى هياكلهم العظمية ، وبالشباب ، والأحياء ،ويوجهونهم صوب القبر !.

زاند : لكن الأشخاص الذى يعيشون لايريدون النزول إلى القبر !.

دورا : آه ! إنك تجد راحة فى الحديث ! مع كتبك الميتة ! إنك تجمعهم، وهم يذهبون خلفك. لكن الأولاد .. لو أرسلتك برغبة لكى تقوم بهذا العمل الرهيب، لتحدثت عندئذ بكلمات أخرى !.

زاند : نعم يادورا علام تتشاجر فى الحقيقة ؟.

دورا : نعم ، إننى متعبة ... سأذهب لكى أنام . ليلة سعيدة (يتجة إلى الباب).

زاند : ليلة سعيدة يادورا .

دورا : (بجوار الباب الأيسر) وإذا حضر هذه الليلة والد هاملت أو روح الجنرال آن شيف جد السيد زابرودسكى ، نادى علىّ لكى أساعدك . إننى هنا ، فى الحجرة المجاورة .

زانـد : (يضحك) آه ، سأتعامل معهما بنفسى . نامى يادورا وارتاحى جيداً .

دورا : نعم إننى فى حاجة للراحة ، ليلة سعيدة . (تخرج).

زانـد : يطفأ النجفة المركزية ، المصباح الجانبى يضئ فقط أرفف الكتب اليمنى التى وُضع السلم بجوارها. يسقط نور ضعيف جداً على المنتصف مع ساعة الوقواق . زاند يغنى أغنية ما فى صمت ، ويبدأ فى الصعود بالسلم إلى الكتب . لكنه يغير رأيه ، يهبط ، وينقل السلم إلى المنتصف، تحت الساعة . وينظر الآن فى الساعة القديمة ! (يصعد السلم ، يفتح الساعة ويخرج منه مفتاح) آه مفتاح (يشغل الساعة ، تبدأ الساعة فى العزف . يخرج من داخله بعد ذلك يخرج الوطواط من الساعة ، ويخرج عشر نغمات . افتتحت مع النغمة الأخيرة – بسرعة كبيرة ودون أن يدرى كيف) – باب سرى فى فرش الحائط . تخرج لانا. لانا شابة جميلة جداً ترتدى فستاناً أبيض طويلاً ، تخطو عدة خطوات فى الحجرة ، ترى زاند فجأة تصدر صرخة مخيفة ، وتركع وتسقط على الأرض ، صوت رعد مدوٍ).

ستـــــــــــارة

الفصل الثانـــــــــــى

(استمراراً للفصل الأول ، تركع لانا علـــى الأرض، ينحنـــى زانـــد عليها).

لانا : لاتقتلنى ، لاتقتلنى ! - آه - ! لاتقتلنى !.

زانـــد : علام تتحدثين ؟ من أنت ؟ انهضى من فـــضلك . (يحـــاول دفعها . تتخلص منه) .

لانا : لاتلمسنى ! لاتقتلنى !•لاتجذبنى ! سأذهب بنفسى ! يا إله العالم ! يا إله العالم ! (رعد) إنهم يفجرون ! إنهم يفجرون هنـــا ! ســـيأتون ويطلقون سراحى . إذا جاءوا - سأخبرهم بأنك لم تصبنى .

زانـــد : لكن ، علام تتحدثين أيتها الفتاة ! من سيقتلك ؟ (رعد) .

لانا : إنهم يفجرون !.

زانـــد : من يفجر ؟ إن هذا رعد . عاصفة . اصغى ! لم يفجر أحدُ . ان هذا رعد ! .

(تصغى لانا لحظة للرعد القادم من بعيد ، وتصمت).

لانا : لست يهودية . أنا ... أنا صاحبة القـــصر . لـــست يهوديـــة ، تستطيع أن تسأل الحارس.... .

زانـــــد : لكننى يهودى .

لانا : (ترفع رأسها . تفكر فيه) أنت - ربما - فى الحقيقة - يهودى هل تريد أن تختبأ؟ هلم وسأخفيك .... سأطلعك على المكان . سيسمح لنا الحارس بذلك . لقد أخفى يهوداً هنا ... لن يعثروا عليك .

زانــد : اختفى من مَنْ ؟ لم آتِ لكى أختبأ هنا . (صمت) ســأذهب لكى أنادى على زابرودسكى . انتظرى ، سأعود فى التو .

لانا : لاتنادى عليه . هو ليس متهماً . لقد انقذنى . إنهم يجلسون عنده أسفل الآن . سيقتلونكما - بل سيقتلوننا نحن الثلاثة ... .

زاند : من - هم .

لانا : الضباط - الجنزالات - النازيون.

زاند : اصغى أيتها الفتاة ... إننى أمين مكتبة ... أنا من فلسطين ... لن يصيبك شخص بسوء . اسمعى جيداً ما أقوله لك ؛ لايوجد نازيون الآن .لايوجد جنزالات ألمان . لقد جئت هنا لكى أبحث عــن كتــب يهودية .. أنا ... لاينوى أحد إيذاءك... لقد انتهت الحرب.

لانا : هل أرسلوك لى - هل أرسلوك . أنت شــريك معهــم ! إننــى أعرف أنه يوجد يهود يحترمونهم .. لماذا شغلت الساعة ؟ لماذا ناديت علىّ ؟ إنك تعرف السر !.

زانــد : يا إله السموات ألم أقل لك . إن الحرب قد انتهت ، لقد انتهت منذ فترة طويلة . لم يعد هناك حرب فى العالم . لقد هزمنا النازيين . هل تفهمين ما أقوله ؟ (تصمت) هل يوجد طبيب يعتنى بك ؟.

لانا : هل تعتقد أننى مجنونة ؟ يا إله العالم ! آه ! لست مجنونة ! لكنه يقول ... إننى أقطن هنا طيلة ثلاث سنوات ... وكل الوقت - حرب . وإذا وجدونى سيقتلوننى . لقد رأيتهم بعينى وهــم يــدمرون جميــع اليهود!.

زاند : لكن لايوجد هنا نازيون ...(مرتبك ، يقف فوقها، ينظر إليها ، يتذكر فجأة . يخرج صحيفة من الجيب) هنا ! (يمد لها الصحيفة) اقرأى هذه صحيفة اليوم . خذى.

لانا : (لم تمد يدها لتأخذ الصحيفة) لأريد . لاتلمسنى ! (تأخذ الشريط الأسمر الذى على رقبتها) فى الأحوال كافة لن يصيبنى بأذى ! نعم ، لن تستطيع .

زاند : (يستمر فى مد الصحيفة لها) هل تعرفين القراءة ؟ هل تعرفين ماهذه الجريدة ؟ هل تقرأين ؟.

لانا : ماذا تريد منى ؟ ... أعرف... .

زاند : إذا كنت تقرأين الصحف ، فأعلمى بأن الحرب قد انتهت فى العالم ....

لانا : لا أقرأ الصحف . لم أقرأ منذ ثلاث سنوات ... تمد يدها إلى الصحيفة فى حذر وخوف كما لو كانت الصحيفة تحترق).

زاند : هنا . خذى . لا، مما تخافين ؟ خذى ، إنها صحيفة اليوم . (يرى أنها تحملق فى الصحيفة) هنا ! انظرى : التاريخ هنا.

لانا : (تأخذ الصحيفة فى النهاية) التاريخ صحيح . لقد سجلت التاريخ على الجدار . ثلاث سنوات ، يوماً تلو يوم .. .

زاند : على الجدار ؟.

لانا : (لم تجبه . تبدأ فى القراءة وهى جالسة على الأرض ، كما لو كان إنساناً ينتفض على شئ جديد ومخيف . يقف زاند أعلى منها وينظر إليها . تنظر إليه فى النهاية) لاأفهم ...لا أفهم هذا !.

زاند : لكن لن تستطيعى القراءة هكذا ! انهضى ، اجلسى ، واقـرأى فى هدوء! (تذهب إلى الأريكة).

زاند : النور هنا غير كافٍ . انتظرى ، سأشـعل النـور – سـيكون مريحاً لك أكثر فى القراءة.

لانا : (بجوار الأريكة) لاتشعل النور ! لاتشعل ! سيشاهدون . إنهم لم يبتعدوا أبداً. يستطيعون رؤية النور من الثقب !.

زاند : لكن لايوجد أحد هنا حولنا. لايوجد نازيون ، هـل تفهمـين ؟ مسموح بإشعال النور، وفتح النوافذ .

لانا : لاتشعل النور ! لاتفتح النوافذ !.

زاند : حسناً لن أشعل النور . هل تستطيعى القراءة فى هذا النور ؟.

لانا : نعم ... (تجلس على الأريكة ، وتبدأ القراءة) ... .

زاند : (يقف زاند وينظر إليها).

لانا : هل هذه صحيفة حقيقية ؟.

زاند : انظرى إلىّ، انظرى – هل أنا أشبه الشخص الـذى يريـد أن يصيبك بأذى .

لانا : (مستمرة فى النظر لعنوان الصحيفة . تقلبـه ، تقـرأ قلـيلاً ، تضعه أرضاً) اخبرنى ، اخبرنى ، هل هذه صحيفة حقيقية ؟.

زاند : إنها صحيفة اشتريتها هذا الصباح من شارع ما فى العاصـمة واشتريت صحيفة مثلها أمس ، وكذلك أول أمس ، ومنذ أسـبوع . إن كل الناس هنا فى هذه البلاد يقرأون هذه الصحيفة – ماعداكِ، ربما ...

لانا : (تنظر إليه بعيون شاردة) هكذا ! هكذا ! ها - هذا ... لكن إله السماء لم يقل لى ! (تتحسس وجهها بيدها ، وتجلس متجمدة).

زاند : (يقترب من الباب الأيسر ، يفتحه قليلاً ، وينادى فى صمت) دورا ، دورا.

دورا : (تدخل . كانت قد بدأت فى خلع ثيابها ، وتلبس بلوزتها من جديد) ماذا حدث ؟ يبدو لى أننى سمعت صراخاً ؟.

زاند : هلمى !.

دورا : لقد اعتقدت أنه رعد .... وأعصابى هذه الليلة ... لكن ماذا ...

زاند : (يشير إلى لانا) هنا - يجب عليك أن تساعدينى - وأن تفعلى شيئاً ما هنا .

دورا : من هى ؟ ومن أين جاءت إلى هنا ؟.

زاند : فيما يبدو أنه قد افتتح باب سرى فى الحائط . لا أعرف من هى ؟.

دورا : (لكى ينظر إلى لانا جيداً- تضئ كل النور).

لانا : آه ... سيرون الآن ! سيأتون الآن ! أنتم .... .

زاند : لكن أطمأنى أيتها الفتاة ... لايجب عليك أن تخافى بعد ذلك من النور .

(تحسست لانا وجهها بيديها مرة أخرى . زاند يهمس بشئ ما إلى دورا بسمعان فقط الكلمة الأخيرة) وربما ... .

دورا : لاترى شيئاً ؟.

[illegible]

زاند : إنها تعتقد أن زابرودسكى أنقذها .. .

لانا : لقد أنقذنى . نعم أنقذنى ....

زاند : (يقوم بحركة (تشير) إلى توتره) تحدثى معهـا . سـأذهب وأنادى على زابرودسكى - لا أريد أن تراها بمفردها - سأنادى عليه الآن ، ربما يشرح الموضوع.

لانا : لا ! لا ! لاتنادى عليه ! لاتذهب إليه ! لا ، لا !.

زاند : حسنًا ، لن أنادى عليه . (ينحرف جانباً).

دورا : (تقترب من الأريكة لقترب من لانا) هل تـسمحين لـى أن أجلس بجوارك ؟ (لانا لم تجب ، تجلس دورا) إنـك شـاحبة جـداً (صمت) واضح عليك أنك لم تخرجى منذ فترة طويلة إلى الشمس ! ألم تخرجى ؟.

لانا : (تحرك رأسها بالسلب).

دورا : وأسفاه ! الأيام جميلة جداً الآن ! لقد كانت هناك شـمس هـذا الصباح . لم أعتقد أنها ستضحى عاصفة !.

لانا : عاصفة ؟.

دورا : ألم تسمعى الرعود ؟ (تصمت لانا).

زاند : اعتقدت أنه تفجير !.

دورا : تفجير ؟ ! ليست هناك تفجيرات منذ أكثر من عـامين . هـل اعتقدت أن الحرب مازالت (مشتعلة) ؟.

لانا: حرب .... .

دورا : (ترفع الصحيفة التى على الأرض) لقد انتهت الحرب. أليست هناك حرب فى العالم الآن . هل قرأتِ الصحيفة ؟.

لانا : نعم .

دورا : وإذا كان الأمر كذلك ، هل علمتى بأن الحرب قد انتهت ، أفهم أنك قطنتى هنا ، ولم تخرجى ... وربما لم تلتق مع أشخاص ، ولم يقولوا لك ؟ أليس كذلك ؟.

لانا : نعم ... .

دورا : والآن عندما تهدأ العاصفة سنخرج سوياً ، لاتخافى ، سنخرجك. صباح غد. سيكون يوماً جميلاً وسترين الكل بأم عينيك أليس كذلك ؟ (تصمت لانا) .

دورا : لقد جئنا من فلسطين - السيد زاند وأنا - وألتقيت هنا بالكثير من الشباب الذين مازالوا خائفين من الحرب. ولكنهم ليسوا خائفين الآن إنهم يخرجون ، ويذهبون لكل مكان للتنزه ، والذهاب إلى المسرح ، والسينما ... هل تفهمى ماأقول ؟.

لانا : نعم .

دورا : (تظهر لها الصحيفة) انظرى هنا : مكتوب هنا ... ولكنك قرأتِ بنفسك لا، حسنا ، هيا نتعرف سوياً ، اسمى دورا ، وما اسمك؟.

لانا : هل هذه صحيفة حقيقية ؟ ألم يعد هناك حرب الآن ؟ ولم يعد هناك نازيون ؟ هل هذه صحيفة حقيقية ؟ قولى ! هل هذه هى الحقيقة ؟.

دورا : إنها الحقيقة ياحبيبتى . لقد انتهت الحرب من فترة . لقد دُمِـــر هتلر وهُزِم النازيون. ألسنا هنا من أجل ذلك . هو وأنا ، يهوديان .ها أنت ترى أننا أحرار ولانخاف .

لانا : وهل كانت هذه صحيفة ... هل يوجد الآن – صحف كهذه ؟.

دورا : نعم ، ولكن من أنتِ ؟.

لانا : ومن أنتما ؟ لماذا أدخلكما الحارس إلى القــصر ؟ لِـمَ شــغلتما الساعة ؟ لماذا ناديتما علىّ ؟ لماذا أخرجتما إيــاى ؟ لمــاذا شــغلتما الساعة ؟.

دورا : أى ساعة ؟.

زاند : عندما أخرجنى ، صعدت على هذا السلم لأنظر إلــى الــساعة جيداً.

لانا : نعم ، الساعة ... هذه الساعة.

زاند : فتحتها ، فوجدت مفتاحاً ، وجهتها ودقت جرساً ... .

لانا : الإشارة عشر مرات .

زاند : أية اشارة ؟.

لانا : إشارة من أجلى – لكى أخرج إشارة على أنــه لايوجــد هنــا نازيون ، وأننى أستطيع أن أخرج .

زاند : (موجها كلامه إلى دورا) وعندئذ ظهرتِ . لقد حدث كل هذا بسرعة وبشكل غير متوقع ، لم أر جيداً ، ولم أفهم . ولكنها كانت هنا فجأة ، فجأة .

لانا : إن هذه هى الإشارة التى بيننا .

دورا : بين من ؟.

لانا : بينى وبين الحارس.

زاند : لم أعرف شيئًا عن هذه الإشارة . أنا ابن مـــصلح للـــساعات.
أحب الساعات .. جربت ، والوقواق... .

لانا : لكن من أين جئتما إلى هنا ؟.

دورا : نحن من فلسطين . كلانا . هل تعرفين أين هذا وماهذا ؟.

لانا : نعم .

دورا : (موجهة كلامها إلى زاند) هل هى يهودية ؟.

زاند : نعم ، أليس واضحًا ... .

دورا : هل أنتِ من هنا ؟ من المنطقة أو من المدينة ؟.

لانا : من المدينة ، من بعيد ... إننى أعتقد أن هنا بعيد جداً ...

دورا : نعم ، إنها بعيدة . وهل جئتِ هنا سيراً على الأقدام ؟.

لانا : نعم .

دورا : هل هربتِ أثناء الحرب ؟.

لانا : نعم .

دورا : وهل وجدتِ ملجأ هنا ؟.

لانا : نعم ... هنا . ملجأ .. .

دورا : وهل يوجد شخص ما ؟ شخص ما من أسرتك مازال على قيد الحياة؟.

لانا : لماذا تسألييننى ؟ تسألين ، وتسألين ، وتسألين ! لايوجد أحد إلا !

دورا : لاتجيبيننى إذا كنتِ لاتريدين ذلك . لن يجبرك أحد على هــذا. لكننى اعتقدت أنك تريدين أن نساعدك .

لانا : ولكن من أنتما ؟ نعم ، من أنتما ؟ لاتريدان أن تقولا لى ذلك !.

دورا : أريد هذا جداً . هنا - هذا الرجل - اسمه ميخائيل زاند . إنــه أمين مكتبة وأُرسِل إلى هنا ؛لكى يبحث هنا عن كتب - بعد الحــرب ... (ترى أنه ليس هناك شئ يجذب لانا. موجهه حديثها إلى زانــد) اظهر لها شهادتك يازاند ! (يتردد زاند) نعم ، نعم اطلعها عليهــا ! وكذلك جواز السفر الفلسطينى ! (يسلم زاند الشهادات لدورا . تعطيها للانا) بإمكانك أن تجلسى ، وتفحصى ، وتقرأى فى هــدوء تــام . (تأخذها لانا - تنظر مرة فى الشهادة ، ومرة لزاند).

دورا : (موجهة حديثها إلى زاند أثناء قراءة لانا) هــل قلــت إنهــا خرجت من باب سرى ؟.

زاند : نعم على مايبدو ... من هناك ! (يشير إلى الــسجادة. تريــد دورا أن تقترب ، لكن لانا تعيد لها الشهادات فى نفس الوقت ، تقترب منها ، وتأخذها) هل رأيتِ ؟.

لانا : نعم.

دورا : واسمى دكتور رينجل. دورا رينجل. إننى أعمل فى المؤسسة التى تسمى" الهجرة الشبابية " . وأنت بالطبع لاتعرفيها. إننى أعــرف سابقاً ... عندما كنت صغيرة ... كان يتردد علينا فى المنزل أشخاص من فلسطين ... وكان أبى ... دائما مهتماً بهذا .

دورا : ممتاز ... ألست فى حاجة لأن أشرح لك ... هل تعلمين أنـــه من المحتمل أننى أعرف أباك . وربما أعرفك أنت أيضاً عندما كنـــت صغيرة . ماهو اسم أسرتك ؟.

لانا : (صامتة).

دورا : (لم تكرر السؤال عندما أحست أنه جاء مبكراً) وهل مكثـــت هنا فترة طويلة؟.

لانا : نعم منذ فترة طويلة .. ولكن كيف جئتما هنا ؟.

دورا : ألم تر أنه يبحث هنا عن كتب ... وأنا أرافقـــه لكـــى نـــرى القصر. وقد نمنا هنا؛لأنه كانت هناك عاصفة فـــى الخـــارج. هـــل اتضحت الأمورلك الآن؟.

لانا : عاصفة ؟ (تصغى) يوجـــد هـــدوء الآن . لايفجـــرون الآن . ولماذا توقفوا عن التفجير عندما جئتِ هنا ؟.

دورا : ولكن اصغى .. .

لانا : لقد أشعلت النور ، وكانت هذه هى الإشارة ، أما هم فقد توقفوا عن التفجير .

زاند : ولكن افهمى يافتاة لم يكن تفجيراً . لم يفجر أحد شيئاً حتى قبل ذلك . لقد عرفت الآن أنه لم تعد هناك تفجيرات .. .

لانا : نعم ، لكن ماذا كان هذا ؟ لقد سمعت أصوات تفجير .

زاند : لقد كانت عاصفة . ورعد وبرق .

لانا : (كما لو كانت تناجى نفسها) عاصــفة ... رعــد وبــرق ... والحصان الأخضر، والموت الذى يمتطيه ... نعم ... (كما لو كانــت خائفة) عاصفة ؟ عاصفة – بساطة ، هل كان فى الخارج عاصفة ؟.

دورا : نعم .

لانا : (تصغى) لقد توقفت العاصفة الآن . كما توقف المطر. توقف المطر.

زاند : (تصغى) نعم.

لانا : وأين الحارس ؟.

زاند : على مايبدو أسفل حجرته . هل تريدين رؤيته ؟.

دورا : زاند.

لانا : لا ! لا ! لاأريد ! ألم يسمع الساعة ؟.

زاند : لا أعلم . أعتقد لا . لقد كانت هناك عاصفة .

لانا : إنهم لايسمعون صوت الجرس أسفل ... إلا عندما يصغون جيداً – جيداً . لقد قال لى هذا .

دورا : ولكن من أنتِ ؟ وكيف وصلتِ هنا ؟.

لانا : هل جئتما للبحث عنى ... نعم ، نعم ، أعلم هذا الآن لن تُخرجا منى بنت شفة ! تريدان أن تتعرفا علىّ وعلى الحارس ! لكننــى لــن " أخبركما بشيء". سأصمت ، إنكما تستطيعان مثلى . سأصمت !.

دورا : مسموح لك أنت تصمتى. لن يجبرك أحد على الحديث إذا كنت لم تريدى ذلك . لقد سمعتى شيئًا ما عنا . وعلمت الآن مثلــى تمامــاً ومثله بأنه لم تعد هناك حرب.

لانا : لا أعرف شيئاً . مـــن الممكـــن دائمـــا أن نزيـــف الـــصحف والشهادات. كل شئ ممكن ، إن النازيين يعرفون كل شئ ، إنهم نسل الشيطان .

زاند : إن النازيين لم يعد لهم وجود .

دورا : لقد هدأت العاصفة الآن ، اذهبى وافتحى النافذة ، وانظرى إلى الخارج وسترين الهدوء حولنا ، لم تعد هناك حرب.

لانا : لاتفتحا النوافذ ، هذا ممنوع ! هذا ممنوع ! سيرون ....

دورا : ماذا فعلوا بهذه الفتاة ، من فعل بها هذا. ألا تصدقيننا ؟ هـــل تعلمين . أننا سنطفأ النور ، ونغلق عيوننا ، وتستطيعين أن تختفى كما جئت هنا بالضبط ولن نعرف حتى أين اختفت .

زاند : إنكِ تستطيعين الذهاب ، والخروج من هنـــا ، والـــذهاب إلـــى الحارس زابرودسكى وتخبرينه بأننا هنا، أنت حرة ، لن يفيدك أحـــد. اخبرينا بما يجب عمله، وانصحينا بأن نرحل وسنذهب.

لانا : لا ! لا! لا ترحلا من هنا، إننى خائفة الآن ! إننى أخـــاف الآن وأنا بمفردى ، بدونكما... وأخاف أيضاً من الحارس .

زاند : حسناً ، إذا كانت رغبتك كذلك ، سنبقى هنا معك ونـــساعدك . لكننا لانعلم حتى من أنت .

لانا : اسمى لانا.

دورا : ولكن كيف جئت هنا ؟.

لانا : كيف جئت هنا ؟ آه ، لا أعرف شيئا ... اعتقدت ... .

دورا : هل عذبوك هنا ؟.

لانا : عذبوا . إياى ؟ - لم يعرفوا أننى هنا . وكــان مــن الأفــضل بالنسبة لى لقد كان من الأفضل جداً بالنسبة لى ! لقد فعل كل شئ ... لقد اهتم بى لكى أعيش حياة محترمة ... هناك فى أسفل فى حجرتــى السرية . وكان عندى كل شئ . لقد كان يحضر لى كل شئ... هو - بنفسه ... آكل جيداً ... فى البداية عندما كنت جوعانة ، وكنــت لــم أستطع أن آكل مثل كل الناس ، كان يهبط إلىّ ، ويطعمنى بيديه كما لو كنت طفلاً ... وكنت مريضة حينئذ ... وأحضر لــى بعــد ذلــك ملابس جميلة ، وكانت عندى كتب هناك أسفل - حتى الآن . ممنوع فقط فتح النوافذ ... نعم . حتى لايشاهدوننا . " ليلا" - أنا هنا صاحبة القصر، وكل شئ ملكى ... عندما لايكون هنا نازيون .

دورا : لكن لايوجد نازيون منذ أكثر من عامين .

لانا : آه ، نعم ، نعم ...

دورا : لكن كيف وصلت هنا ؟.

لانا : عندما جاء الألمان ... إن هذا يعنى أنهم كانوا هنا فى البلاد قبل ذلك . منذ فترة طويلة . ولكن عندما جاءوا الى منزلنا ... هربــت . اختفيت فى البداية فى منزل ، وهربت بعد ذلــك - ولا أدرى كيــف أخذوا أبى وأمى - وزوسكا الصغيرة وفأول - أمــا أنــا فهربــت . اختفيت فى الغابة لعدة أيام - وذهبت - بالليل - وذهبــت ، وكنــت أغنى أحيانا .

زاند : غنيتِ ؟ !.

لانا:نعم ...نعم ... فى هدوء ... لم يسمعوا .. هـذا لـيس مهمـاً ... وذات ليلة كنت واهنة ، وجئت إلى هنا – وسقطت هنا ... لقد خـرج لمرافقة النازيين الذين قطنوا هنا – إنه يكرههم ... يكرههم فى الحقيقة ، وكنت جوعانة وواهنة ... فأدخلنى – لقد كان هذا خطـراً عليـه – ولكنه أدخلنى – خبأنى هنا فى تلك الحجرة المعتمة – لقد انقذ حياتى ، وأعطانى كل شئ... كل شئ... وهو ... (صمت).

(فى خجل جم) وبعد ذلك – مع تحقيق الانتصار – عندما تم القبض على النازيين .

دورا: ألم يخبركِ ؟ (صمت ، موجهة حديثها إلى زاند) يالهـا مـن وقاحة !.

لانا : (قامت فجأة فى غضب) سأذهب ! لا أريد أن أتحدث معـكِ ! كيف تتحدثين هكذا على الحارس ! كيف تتجرأين ! لقد انقذنى ! هو.

زاند : (يقف فى مواجهتها) اجلسى من فضلك ... .

لانا : (تعود وتجلس فى وهن) آه ، ماهو الشئ المهم الآن !.

دورا : ألم تفهمى ! لقد خدعك .

لانا : إنه يحبنى.

دورا : وهل تحبينه ؟.

لانا : لا أدرى.

دورا : لو أحببته ، ماكانت عنده حاجه لكى يتمسك بك هنا فى خـوف حرب حطت أوزارها – لو بقيت بناء على رغبتك ، على حبك ، لـم يستطع أحد أن يجبرك على تركه . هل فهمت؟ (صمت).

دورا : كم تبلغين من العمر ؟.

لانا : أبلغ التاسعة عشر ونصف ... .

دورا : وتقف ! (ينظر كل من دورا وزاند إلى بعضهما).

لانا : هو ليس متهماً ... لقد قلت له الحقيقة . نعم ، نعم ! لقد قلت إننى سأرحل بعد أن تنتهى الحرب . ربما أكون مضطرة لقول ذلك – لكننى حلمت بأننى استطيع أن أذهب للخارج ، إلى الخارج ، إلى الشمس ، إلى الهواء .. أذهب – عندما تنتهى الحرب.

دورا : وهكذا ، انتهت الحرب . أنتِ حرة . تستطيعين الذهاب لكل مكان وعمل كل مايحلو لك .

لانا : لا.

دورا : لماذا ؟.

لانا : عندما يحلمون – هذا شئ آخر . لقد كان يقول إن الحرب لن تنتهى أبداً ،وسيكتشفوننا يوماً ما ويقتلون ، كلانا . لقد أراد أن نموت سوياً فى يوم واحد. لقد أردت أن أعيش . لقد كان يقول إن المملكة الرابعة ستأتى بعد الموت – المملكة الرابعة ! هل تعرفان ماهذا ؟.

زاند : هل أنتِ مسيحية الآن ؟.

لانا : لا ، أنا لا – إن الحارس يقول إنه ليس هناك فرق بين اليهودى والمسيحى . كان يقول إن هذا ليس مهماً . إنه يؤمن فقط بالمملكة الرابعة.

زاند : لكن ماهذا ؟.

لانا : المملكة الرابعة ؟ (يحرك زاند رأسه كعلامة) - لـن يكـون هناك أحياء وأموات ، ولن يكون هناك شباب أو شيوخ . سيكون هناك حب عظيم ومجد أبدى ، والمنتصر لن يصيبه الموت الثانى ... كـل شئ كما كان سابقاً - وهناك فقط شئ آخر ! آه. لاأدرى ... كنت أريد بينى وبين نفسى أن أعيش حياة بسيطة كما كنت أعيش ذات مـرة . نعم - حياة - مجرد حياة ولكن الآن ... أصبح كل شئ كذباً . لا أريد شيئا .

دورا : تستطيعين الآن أن تذهبى من هنا .

لانا : أذهب إلى أين ؟ وإلى مَنْ ؟ لقد قتلوا أبى وأمى والأولاد ، إنه الوحيد الذى يحبنى فى كل العالم . (فى حماس) خدعنى بالحب . إنه يحبنى بالفعل ! لقد عرفت هذا مع أنه لم يقل لى لقد اشفقت عليه جداً . لقد قلت له إننى أول من أحببته ... إننى متهمة. أردت أن يصبح شيئًا ما بالنسبة لى . نعم مجرد الجلوس هناك طيلة الوقـت فـى الحجـرة السرية - والنوافذ مغلقة حتى أنه لم يكن بالإمكان النظر إلى الخارج. كان مدهشًا معى ، كما كان سيئ الحظ . والكـل سـويًا ... لـم أر أشخاصاً كهؤلاء ... آه ، ليس هذا، لاأدرى ، ربما خدعته . نعم لقـد خدعته جداً ، لم أقل له الحقيقة - ليس بخصوص الحب - لاأعـرف هذا - لكن بخصوص الموضوع الثانى .. نعم ، نعم ، لم أقل لـه أى مرة بأنه إذا حكم علينا بالموت - لن أموت مثله - لـن أسـمح لهـم بتعذيبى - لم أخبره بأنه عنده ... (أخذت فجأة الشريط الأسود الـذى

على رقبتها ، وتوقف حديثها) آه ، بماذا أتحدث ! ماذا تريدان منى ؟ هذا ليس مهما !.

دورا : لكن كيف حييت هنا طيلة الوقت ؟ !.

لانا : ليلاً ، عندما لم يكن هناك خطر، كان يشغل الساعة دائما فى العاشرة مساء. وكنت أخرج إليه ، وكنت آنذاك – صاحبة القصر . كل هذا – ملكى . واعتنى بى كما لو كنت بنت صغيرة . قرأ معى كتباً جميلة ، وعلمنى أشياء لم أتعلمها فى المدرسة . بل علمنى أشياء أجمل كثيراً مما يتعلمونها فى المدرسة. وكان أحياناً يقرأ لى النبوءة عن نهاية العالم وعن البعث ، وكان يجلس معى فى حجرة الموسيقى ... هل كنتما هناك ؟.

زاند : نعم .

لانا : وكان يعزف لى هناك . كان يعزف كملاك الرب موسيقى شوبان.

دورا : (فى احتقار) شوبان ! هكذا خمنتى !.

لانا : لا ، لا ! لاتتحدثا عليه هكذا . إنه يعزف كملاك الرب... آه لاتعرفا ! أحيانا عندما كنت غير خائفة ... عندما كان النازيون يرحلون لفترة طويلة هذا يعنى ... أنه عندما كان يقول إن النازيين قد رحلوا ، كنا نرقص قليلاً . (موجها حديثة إلى دورا) هل ترقصين والس [1].

دورا : وهذا يعنى أنك تريدين أن تبقى هنا . لكى ترقصى والس ، لكى تصبحى صاحبة القصر بالليل – وفى النهار – إنه ليس صاحب

القصر فى النهار أيضا . لقد صادروا هذا القصر وأمموه - إنـه الآن حارسه، حارس القصر فقط . وتريدين أن تسمعى شوبان وتقرأى كتباً عن نهاية العالم وعن الموت، وأن تكونى مرتبطة برجل - خدعك.... وأن تعيشى معه حتى يموت ويتعفن - وماهذا ؟.

لانا : لا أدرى . لاأريد أن أعيش هكذا . لا أريد أن أعيش مطلقـاً ، أريد أن أموت. لماذا جئتما هنا ؟ ومن طلبكما ؟.

دورا : جئنا لكى نساعدك على الخروج من هنا. ستسافرين معنا إلـى فلسطين سندخلك هناك إلى مجتمع يضم أبناء جيلك. ستعيشين وتعملين وتصبحين معافية وحرة ، وسعيدة مثل كل الشباب .

لانا : لا.

زاند: ألم تصدقينا بعد ؟.

لانا : إننى أصدقكما . لكن ... ماذا يفيد هذا ؟ ماذا سأفعل هناك مـع شباب صغير ؟ إننى غير طاهرة !.

دورا : (تنظر إلى زاند : وإلى لانا) أنت تعلمين أنه قـد عايـشت فتيات أخريات أمورا رهيبة أكثر من هذا ؟.

لانا : لاأعرف شيئا عن الشابات الأخريات . إننى غير طاهرة !.

دورا : (موجها حديثه إلى زاند) ماذا تقول ؟.

زاند : (يبدأ فى الصراخ . يضحك بصفاء .. وعلى الرغم من هـذا تنظر إليه المرأتان كأنهما خائفتان) ماذا نفعل ! كل الفتيات يستخدمن مثل هذه الكلمات الجميلة . إن ابنة اختى الصغيرة عندما أكملت خمس سنوات جاءت وأعلنت فعلاً فى سعادة احتفال لانا الآن . " هل تعلـم ياخالى ميخا أننى الآن امرأة ذات ماضٍ ! " .

لانا : (تضحك).

زاند : ترى ، إنك ستجدين عندنا فى فلسطين أيضاً امرأة لها ماضٍ . صدقي إياه ... (تحول ضحك لانا إلى بكاء).

زاند : أنت تبكين ؟ حسناً أن تبكى قليلاً . هذا لن يضر (يتضاءل البكاء قليلاً، قليلاً) ويكفى الآن . لقد بكيت بما فيه الكفاية . اعطنى يدك أيها المرأة مع الماضى . أليست غاضبة علىّ ؟ (يمد لها يده ، تلمس يده وهى مترددة) لا . ليس هكذا . يجب أن تضغطى بقوة ! هكذا أليس هذا أفضل؟ أليس كذلك ؟.

لانا : (تضحك من وراء الدموع) نعم .

دورا : (تداعب رأسها) .. ها أنت تبتسمين . هذا جميل ، والآن اطمأنى ، اطمأنى أيتها الفتاة ... (عندما كانت تتحدث وتداعب رأسها، كانت ترى الشريط القطيفة الأسود المتدلى على القفص الصدرى للانا ، ومعلق عليه شئ ما على شكل حجاب) .

دورا : (فى خوف ، تمسك الحجاب) وماهذا ؟.

لانا : هذا ... ليس شيئاً . هذا حجاب ، أعطته والدتى لى ؟.

دورا : (لم تترك الحجاب) لا . قولى لى ماهذا ؟.

لانا : لقد قلت لك . إنه حجاب . ضد الحسد . أعطته والدتى لى عندما كنت صغيرة .

دورا : اعطنى هذا فى التو ، هل سمعتى ؟ (موجهه حديثها إلى زاند) هل تعرف ماذا يوجد عندهم هناك ؟ – سم ! لقد كانوا يحيكون هذا فى داخل هذا الحجاب . إن أغلب اليهود الذى نجحوا فى الحصول على

سم ليس بمزيد من الحكمة. لقد وجد النازيون هذا لدى الأغلبية فى التو أثناء بحثهم عن أشياء ثمينة، لكنهم نجحوا فى إخفائهـا - فـى تلـك الحادثة الرهيبة جداً ... لقد حدث هذا فى تلك الأيام ... نعم ! ولكـن الآن ليست هناك حاجة لذلك . هل سمعتى !.

لانا : (صامتة).

دورا : هاتِ هذا فى التو . سلمى هذا فى التو دون كلام آخر . هـل سمعت !.

لانا : يا إله السموات ! ماذا تريدان منى ؟ لن أعطيه لك ...لقد كـان لى. سيصير ملكا لى . لقد أعطيته لى والدتى وقالت لى ربما تكـون هناك ضرورة ... لقد كان هذا سرى ... حتى الحارس لم يعرفه .. لقد خدعته . نعم . نعم . نعم ! خدعته ... لقد قلت لكما ، لكنه لم يعـرف أنه إذ جاء النازيون ليقتلونا ،ولن أموت مثلـه . أنـا ... لـم أرد أن يعذبونى .. لم أرد أن يعذبونى وكانت انقاذًا بالنسبة لى ... بالنسبة لى فقط وليس بالنسبة له ... لم أخبره . .. الويل ، لم أخبره – ليس فقـط من أجل النازيين – لقد اعتقدت أحيانًا أننى لن أستطيع أن أتحمل هذه الحياة هنا وعندئذ ... الويل،بماذا أخبرتكما ... إنكما تأتيان الآن ... .

دورا : ولكن افهمى يالانا ، حاولى أن تفهمى ! إن هذا قد انتهى الآن ليست هنا حاجة ، أى حاجة لهذا .

لانا : (صامتة).

دورا : وبما أنت ... .

زاند : (ابتعد قليلاً ، ثم يعود ويقترب من لانا).

لانا : (تركع على ركبتيها) لاتأخذاه منـــى ! لا ! لا ! مـــن فـــضلكما ! لاتأخذاه .

دورا : اصمتى ... سيسمعون هناك أسفل ...

لانا : (بصوت منخفض جداً ، إنها متعودة على السيطرة على صوتها فى وقت الخوف) ها ، لاتأخذاه ، لاتأخذاه ، لاتأخذاه !.

زاند : (اقترب منها) لانا !.

لانا : لن أعطيه لكما ! إنه ملكى . لقد أعطته والدتى لى ! إن هذا آخر شئ ، الانقاذ الأخير...

زاند : لكن لانا .. .

لانا : لا ، لا ، لا! لن أعطيه لكما ... أنـــت قـــوى ... تـــستطيع أن تأخذه. لكن من الأفضل أن تقتل إياى ...

زاند : لن آخذ منك شيئًا بالقوة . ولكنك ستسلميننى هـــذا بنفـــسك . رغبتك فى التو !.

لانا : لن أسلمه لك . لا ! إنكما قادمان لتأخذا كل شئ .تأخذان حياتى ، وتأخذان الحارس، وتأخذان كل ماكان فى حوزتى ... ستأخذان منى الحرية ، إذا كنت أريد أن أعيش أو أموت ... أنتما .

زاند : لكن افهمى (تراجع عن رأيه فجأة) أنتِ صـــادقة يالانـــا . (ينظر إلى دورا التى ترمز إليه لكى ينقض عليها ويأخـــذ الـــسم) لا، ارتاحى ... (موجها كلامه إلى لانا) إننا نبغى مصلحتك يالانا ، لكن .. اطمأنى ، انهضى ، اجلسى ... لن يأخذ أحد منك أى شئ بالقوة من هذا اليوم . أنتِ حرة . أنتِ حرة حتى فى الموت . إذا اخترتِ الموت

فى الحياة أو الموت - فى أى وقت تريدينه (يريد أن يساعدها لكى تقوم . تتخلص من يديه) ألم تصدقينى ؟ لايوجد أى مكروة يالانا . أقسم لك بكل ماهو مقدس عندى. لن أخذ منك شيئاً ولن نجبرك على عمل شئ رغماً عنك. أقسم لك : انهضى ! (يدفعها فى حذر ، تتركه وهى واهنة لكى يجلسها).

دورا : ستسلميننا بنفسك فى نهاية الأمر السم بنفسك ، ألم تريدى أن تعيشى الآن وأن تعيشى ولن تموتى . ألم تعرفى بنفسك كم مازلتِ تريدين الحياة . لكن ألم تريدى ، نعم ؟.

لانا : لا أعرف .

دورا : يجب أن يكون عندك إرادة ، ارداة قوية ، وعندئذ... .

لانا : ماهذا ؟ ومن أجل مَنْ أعيش ؟ لايوجد لى أحد فى العالم . لايوجد . لقد كان الحارس ، لكن الآن .. لايوجد لى أحد يعيش فى العالم .

دورا : من أين تأكدتِ أنه لايوجد لك أحد ؟.

لانا : أعرف . أعرف أنهم أخذوا والدى ووالدتى والأولاد ... .

دورا : وهل كانت هذه كل أسرتك ؟.

لانا : بل هناك آخرون ... لكن ماذا ، بالتأكيد أنهم ماتوا جميعاً. لايوجد لى أحد.

دورا : ما اسم أسرتك يالانا ؟ (لانا صامتة).

دورا : لقد سألت ماهو اسم أسرتك ؟.

لانا : (تنفجر) إننى حمقاء ، حمقاء ، حمقاء ! إنكما تجلسان هنا وتأخذان منى كل التفاصيل ! إنكما تريدان معرفة كل شئ ، كل التفاصيل ، كل أسمائهم ، وكيف حدث هذا ، كل شئ ! لماذا تحدثت ! لماذا وثقت فيكما ! فى كذبكما ! لقد عرفت الآن أن النازيين قد أرسلوكما ! لقد قلتُ كل شئ عنى وعن الحارس ... وهذا فقط ينقصكما الآن ، ربما بقى شخص ما حيًا . أليس كذلك ، أليس كذلك ، أليس كذلك ؟.

زاند : ألم تعلمى بنفسك أنك تتحدثين بكلام غير ذى معنى الآن. ألم ترى الصحيفة!.

لانا : الصحيفة ! من أن يتأتى لى أن صحيفتكما ليست مزيفة ؟ ! لماذا تفعلان معى هنا كل شئ بدون الحارس ؟ لماذا أصدقكما أكثر من تصديقى له ؟ لقد تعرفت عليه لمدة ثلاث سنوات ، وكان طيباً معى ، وأنقذنى ! إنه يكره النازيين ! وأنتما... من أنتما ! أين الحارس ؟ أين هو الآن ؟ اخبرانى لماذا تصمتان ؟.

زاند : ألم أقل لكِ إنه أسفل فى حجرته.

لانا : نعم ، قلتُ ، وأنا الحمقاء صدقتُ ! ولكنكما سلمتماه ! سلمتماه للنازيين ! إنهم يعذبونه الآن . وربما قتلوه ؟.

زاند : تستطيعين الذهاب إلى أسفل وترين بنفسك إذا كان هناك .

لانا : (كما لو كانت تهدد) حسنا ، سأنزل إليه . سأنزل وأنادى عليه.

دورا : من فضلك ، أنتِ حرة فى عمل كل ماتريدين .

لانا : هكذا تقولين !.

دورا : تستطيعين أن تتجاوزى . اذهبى إليه ونادى عليه . لماذا لم تذهبى ؟ (صمت، تترقب لفترة قصيرة . تقوم لانا وتذهب بعد تردد كبير وتذهب إلى الباب الأيمن. تخرج. صمت) .

دورا : لقد ذهبت بالفعل !.

زاند : جميل جداً.

دورا : مامعنى "جميل جداً " ؟.

زاند : جميل جداً أنها قررت عمل شئ ما. لقد كانت هناك حاجة لذلك. أنتِ تعرفين بنفسك !.

دورا : وويلاه ! لقد ذهبت - إلى هذا الدرج ، مع السم ؟ ماذا سيحدث، اذهب ونادى عليها !.

زاند : لن أذهب .. اتركيها تفعل ماتريد.

دورا : لكنها ... مع السم ... .

زاند : لن يحدث شئ : إنها بالفعل تريد أن تعيش أكثر مما تعرف !.

دورا : آه ، يالهذا الزمان الذى تشعرين به ، إنها تقرأ عليه بالفعل انظر إلى هذا المجرم!.

زاند : مجرم - بالفعل !.

دورا : إلا ماذا ؟ ليس مجرماً ؟ ربما كانت هذه هى الحضارة الرقيقة التى تأثرت بها جداً؟ ماذا ؟ نفس التقليد المدهش ؟ الموقف السامى نفسه للمتسامين نفسياً ! ها أنتِ ترين كيف تلاشوا ورحلوا من العالم - يجب ألا تتحاوروا معهم بعد ذلك ! آه !.

زاند : لا أتحاور - إنك تبالغين ياحبيبتى فى موضوعات بسيطة .

دورا : ماذا ، أبالغ ! إننى بالفعل أبالغ ! ألم ترى ماذا فعل مـــع هـــذه الفتاة ؟ ياويلاه ! لقد حدث لى حادث مشابة الأســبوع الماضـــى مــع رئيس دير أحد الشباب ! ولكننى استطعت أن أفهم هنـــاك ... عنـــدما يريد أشخاص أن يعلموا شاباً روح دينهم ... أو الأسرة التـــى تبنـــت أولادًا أو ارتبطت بهم آنذاك ... .

زاند : هل بمقدورك أن تفهمى ؟.

دورا : لاأستطيع ، ولا أريد.

زاند : الأساس أنه ليس بمقدورك – فالإنسان الذى خُرب كل عالمـــه إنسان يحارب بشجاعة وتـــفانٍ – على عالم ليس ملكه ... وهاهو قـــد وجد شيئًا ما فى هذا العالم.وجد مخلوقًا واحدًا ، يستطيع أن يحبـــه ... حسياً ، إننى لاأبرز ماقام به ، ولاأبرز عمل رئيس ديـــرك . لكننـــى أستطيع أن أفهم ضعفه. ألم تري أن هذا ليس مجرد موضوع جنسى، إن هذا فقط حب رجل عجوز لشابة صغيرة – اتبعى هذا فقط – لاقيمة لها ، وعاش فى عالم أغلى عنده من كل شئ ، أليست هى – مجـــرد فتاة من أجله – أليست هى صاحبة القصر!.

دورا : صاحبة القصر ! ياللعنة مع كل فلسفتك هذه إننـــى أســـتطيع وأريد أن أرى الأمور كما هى فقط ... وهى كذلك كما أراها ، نعم ! آه – إننى لا أعرف شيئًا ما بنفسى – هذا – شئ كهذا – هـــذا لـــيس واقعاً.

زاند : هذا هو الواقع – إن للواقع يادورا وجوه أُخرى مختلفـــة جـــداً أكثر من التى نعرفها يوماً تلو يوم ... .

دورا : لكنها تنادى عليه ! تنادى عليه الآن . لهذا الرجل المخيف ... ويبدأ كل الموضوع من جديد . أنتَ تستطيع ... أما أنا .. إننى أخاف من وجهه!.

زاند : على أية حال لن تستطيع أن تمنع هذا اللقاء . قد نضطر كلنا إلى الخروج من هذا المنزل ، (لكن) المفاتيح معه .

دورا : قد تكون هناك ضرورة للخروج من طريق آخر .

زاند : لايوجد طريق آخر .

دورا : ربما يوجد مخرج من حجرتها ؟.

زاند : لاأعتقد أنه ترك لها فتحة لكى تخرج من هنا !.

دورا : ها أنت بعد ذلك تقول إنه ليس مجرماً !.

زاند : إننى أعتقد بعد ذلك أنه اتعس رجل قابلته طيلة هذه السنوات .

دورا : آه ... هذا لايعنى ! إننى أريد أن أنقذ لانا . ولاأريد أن أنظر إليه ... ولن تتجرأ هى على الذهاب فى وجوده.

زاند : إذ كان الأمر كذلك ، ربما تكون هناك ضرورة لإبقائها هنا فترة أخرى حتى تذهب من تلقاء نفسها .

دورا : نتركها هنا ؟ فى هذا المنزل ؟ مع العجوز ؟ مع السم ؟ ياويلاه ، ماذا (تصمت وتصغى) هاهو ، هاهو ، هاهو ! هل تسمع !.

زاند : لا أسمع شيئًا . ماذا حدث لكِ ؟.

دورا : اسكتْ إنه ذاهب !.

زاند : ألم تذهب لكى تنادى عليه ... .

دورا : (دون أن تصغى لحديثه) لا أستطيع ... هاهى الخطوات !.

زاند : (يصغى) لايوجد أى خطوات يادورا . إنك تسمعين الليلة أفكار قلبك .

دورا : أفكار قلبى ؟ نعم . ربما ... ربما كنت صادقاً ...ربما لم يكن هذا الموضوع قد بدأ من البداية ... كيف هذا - خرجت فتاة فجأة ليلاً من الحائط ! وهذا القصر! وهو ... صحيح تقريباً ، وأقسم بأننى رأيت من أفكار قلبى ... إن كل هذا حلم ... لم يكن أحد هنا سوانا .. ياله من صمت. ربما لم يحدث كل هذا . إن كل هذا فى الأحلام فقط . فى الأحلام السيئة ... انظر ... اسمع ! هل تسمع صوتى بالفعل ؟ هل كانت هنا بالفعل؟.

زاند : اطمأنى يادورا . ياله من حادث سيئ ... .

دورا : لا . هل كانت هنا بالفعل ؟.

زاند : ألم أرها أنا أيضا .. .

دورا : نعم ، نعم ، أعلم ذلك . إننى متعبة .. وكل هذا غريب جداً . هل كانت هنا بالفعل ؟ (يفتح الباب وتدخل لانا) .

زاند : هاهى .

دورا : مازالت مرتبكة ، فائقة من حلم .

زاند : (يوجه حديثه إلى لانا) هل ناديت عليه ؟.

لانا : لا.

دورا : أليس هناك ؟.

لانا : لاأدرى .. أنا ... لقد خرجت من هنا ... وعندئذ بدأت فى الهبوط على الدرج . لم أنزل أسفل مطلقاً ... أليس هناك ... لم أكن

هناك مطلقاً ... فى الليلة الأولى فقط – عندما أحضرنى ، إننى أخاف أن أهبط هناك . لاأستطيع .

دورا : (تتشجع ، تبذل جهداً) هل تريدين أن أنزل معك ؟ انظرى ، هذا ليس مخيفاً مطلقاً .

لانا : لا ...لا. لا أريد أن أنادى عليه . وقفت على الدرج . وقفت وفكرت . إننى أعرف الآن : إننى لا أخاف منكما . إن ماقلته لكما كان حماقة . إننى أصدقكما .

دورا : هذا جميل يالانا . هل تريدين شيئًا ما ؟.

لانا : لاأدرى . لاأريد شيئاً . تحدثا معى فقط قليلاً أيضاً . إننى لم أتحدث سنوات طويلة مع أشخاص – ماعدا الحارس . علام سألتنى قبل ذلك ؟ ألم تسأل ؟ ماذا حدث ؟.

دورا : سألت عن اسم أسرتك ، لكن إذا كنت غير راغبة ، فلا تجيبينى.

لانا : اسم أسرتى برابانط.

زاند : ياله من اسم غريب !.

دورا : اسم يُحفر فى الذاكرة .

لانا : ذاكرة ! يجب الآن ذكر كل شئ. لن يبقى فى العالم إلا ذكرانا . ونحن – نصب تذكارى فقط . هكذا يقول الحارس .... لكن لاتناديا عليه !.

دورا : (كما لم تسمع هذا) اخبرينى يالانا برابانط – إننى اتذكر هذا الاسم جيداً ، هل كان والداك يملكان محل مجوهرات بجوار المتحف؟.

لانا : نعم ! أنت تعرفين هذا .

دورا: نعم .

لانا : (فى حرارة) لقد كان الوضع أفضل بالنسبة لكما ، لقد أُنقذتما ! لم يطاردوكما، ولم يقتلوكما ، ولم يعذبوكما – مـــاذا تعرفـــان عنـــا !

(يريد زاند أن يرد عليها . تسكته دورا بحركة يد).

دورا : هل كان فى أسرتك امرأة تدعى ليزا برابانط ؟.

لانا : نعم . عمتى . شقيقة أبى الصغيرة.

دورا : لقد تعلمت معها ذات مرة فى المدرسة . منذ سنوات عديـــدة . وبعد ذلك تزوجت طبيباً . اسمه شومان أليس كذلك ؟.

لانا : نعم . لماذا تتحدثين عليهم ؟ لقد ماتوا جميعاً .

دورا : لا. لقد بقيت ليزا على قيد الحياة . إنها عندنا فـــى فلـــسطين . زوجها وزوجى يعملان فى المستشفى نفسها . حتى زاند يعرفها . ألا تعرف ليزا شرمان يازاند!.

زاند : نعم .

لانا : (كما لو كانت تفكر فى شئ ما) ستشاهدينها ذات مرة ؟.

زاند : نعم ، سأراها بالطبع عند عودتنا .

لانا : من فضلك أخبريها عندئذ إننى غنيت الأغنية . لقد غنيت وهـــذا ساعدنى.

زاند : أى أغنية ؟.

لانا : ستعرف .. (موجها كلامه إلـــى دورا) هـــل تعلمتيهـــا فـــى المدرسة؟ هل تعرفين هذه الأغنية ؟.

دورا : أى أغنية ؟.

لانا : آه ، إننى أتحدث هكذا وأنتما .. أنتما لاتفهمان ماذا أريد ... لكننى أستطيع أن أشرح كل شئ. إننى بصير تماماً . إنها هكذا عندما كنت صغيرة كنت أخاف من الظلام. وعندئذ علمتنى العمة ليزا أغنية. أغنية صغيرة للأطفال . قالت عندما يغنونها فى الظلام، يزول الخوف. ومن الأفضل كثيراً من أى شئ أن نذهب ونغنى فى السير. إن هذا شِعر أطفال - بسيط - لقد سمعتيه بالتألق :

(تبدأ فى السير فى الحجرة ، وتغنى كما يغنى الأطفال).

دجاجة ، دجاجة

عُرْفُها أحمر

صاحت بصوت ، صاحت بصوت

وستشرق الشمس

صاحت بصوت ، صاحت بصوت

سيسمع إلهنا

سيطرد الظلام

وستشرق الشمس

هل تعرفين هذه الأغنية ؟

دورا : نعم . لقد غنيناها عندما كنا صغاراً .

لانا : لقد علمتنى ليزا أية أغنية . وأنا - فى الليلة نفسها- عندما هربت للغابة ، لم أكن صغيرة . ولكن كان هناك خوف كهذا ، ولم أعرف كيف أصلى ... هرولت بمفردى ليلاً فى الظلام ، من الأفضل

فى الحقيقة أنه كان هناك ظلام ، لأنه كان من السهل العثـور علـى الذين هربوا فى النور ... لكننى خفت من النازيين ومن الظلام كذلك . وهكذا هرولت بمفردى فى الغابة وغنيت بصوت منخفض دجاجـة ، دجاجة ، دجاجة ، عُرف أحمر - وهذا ساعدنى قلـيلاً ... (موجهـا حديثه إلى زاندا إذا رأيت العمة ليزا اشـكرها باسـمى علـى هـذه الأغنية).

زاند : سأقول لها .

دورا : أروى لها بنفسك هذه القصة .

لانا : كيف سيحدث هذا ؟.

دورا : ألم أقل لك إن ليزا فى فلسطين . ستأتى معى لهناك ، سـتأتين إلى ليزا وتخبرينها بنفسك بكل شئ.

لانا : أنا ؟.

دورا : طبعاً ! ألم أقل لكِ.

لانا : (موجهه حديثها إلى زاند) اخبريها . وإذا كنتِ لاتريدين ذلـك لاتخبريها .لايهمنى شئ. لقد انقذوا أنفسهم . إنهم يعيشون هناك ! وأنا كنت هنا - وكان من الممكن أن أموت وأُقتل ، وكان كل شئ يستوى بالنسبة لهم ...

دورا : لكن من أين عرفتِ ؟ ربما بحثت عنك ؟ فمـن يـستطيع أن يخمن أنها بقيت على قيد الحياة ؟ وبالتأكيد بعد البحث بلا فائدة أيقنت أنك قُتلت مع أبناء أسرتكِ .

لانا : (موجهه حديثها إلى زاند) هل بحثتِ عنى ؟ هل سألتِ عنى ؟ هل فعلتِ شيئاً ما ؟ قل لى أنتَ .. إنك تقول الحقيقة دائما . لقد رأيت !.

زاند : لا أدرى . إننى أعرفها جيداً . لقد تحدثنا دائما قليلاً عن موضوعات أخرى .

لانا : عن موضوعات أخرى ! لم تبحثا عنى لكنهما صادقان ، إنهما صادقان ... لماذا يبحثان عنى ! إن الحارس يعرف - لقد قال إننا موتى على أية حال. إن الإنسان لايموت مرتين . ونبعث فى عالم الذين لم يموتوا مرة واحدة - إننا لن نقدر على هذا أيضا !.

دورا : ماذا فعل بها هذا الرجل ! إنه مات بدوننا . إن هذه حقيقة الحقائق. إنه ينتمى إلى عالم الموتى . لكنكِ فتاة صغيرة ، جميلة ، معافية - مازالت كل الحياة أمامك. كم من المرات رأيت أشخاصاً تخطوا مخاوف كبيرة أكثر من التى مرت عليكِ ، وكانوا مرضى ، ومكسورين ، ومصابين ، فقدوا القدرة على التعبير . سافرى معى فقط إلى فلسطين وشاهديهم الآن. ستشاهدينهم يعيشون فى أى سعادة، عادوا ليعيشوا حياة البشر فى سعادة. ولم يكن لهم شخص فى العالم . لم يعش لهم أحد - ولكن ليس من الصعب فى سنك مطلقاً أن تبدأى فى علاقات جديدة. إذا رأيتيهم .

لانا : ربما الآخرون - أنا - لاأستطيع . ربما لايعرف الآخرون ما أعرفه أنا.

دورا : ماذا تعرفين ؟.

لانا : (فجأة كأنها فى حلم) أعرف أننى كنت ميتة فعلاً. أعرف أنه لم يكن أمامه طريق للعودة إلى الأحياء . لكن من كان صادقًا حتى الموت تُوج بتاج الحياة. أعرف ، إن الموت الفيزيائى لايكون إلا فى القلب - باب الملك الرابع .

زاند : الملك الرابع مرة ثانية .

لانا : لايوجد موتى أو أحياء فى الملك الرابع . كما لايوجد شيوخ أو شباب. من هزم الموتى وهو حى سيأتى فى الملك الرابع . والموت الثانى لن يصيب المنتصر .

دورا : هل تصدقين هذا حقا ؟.

لانا : (تفكر ، كما لو كانت قد استيقظت من حلم ، تحاول أن ترد بصراحة) لا أعرف . أحيانا نعم ، وأحيانا لا. عندما حلمت بالحياة بمفردى فى الخفاء بعيداً عن الحارس ، حلمت بهم بشكل آخر. وعندئذ لم أصدق . ولكن لم يعد هناك أمل آخر ، عندما عرفت أننى سأموت ، عندما عرفت أنه فى الأحوال كافة- أن هذا هو الموت ، وعندئذ ترك لى الحارس هذا الحلم . وكان هذا حلمى . وأنا حلمته - عندما لم يكن هناك أمل ... وقد صدقت هذا ... لماذا جئتما هنا ؟ لقد كان هذا آخر حلم !.

زاند : ولكن هذا كان حتمًا بلا أمل يالانا ، عندك الآن أكثر من أمل ، عندك الحياة نفسها .

لانا : ولكننى أحب أحلامى !.

دورا : وهل تعتقدين ، أن الناس الذين يعيشون وهم أحـــرار لايوجـــد لديهم أحلام؟ وهل تعتقدين أنه فى عالمنا - عالمى وعالمه - لايحلـــم الناس. ألم تحلمى أحلاماً تعشقينها قبل أن تأتى إلى هنا ؟.

لانا : عندئذ ... نعم ، لقد كان كل شئ بشكل آخر.

دورا : صحيح ، وسيصير كل شئ آخر ... ربما لم يكن ســـهلاً فـــى البداية، يالانا . ربما لم يكن كل شئ سهلاً، لكن ... هل تذكرين شـــيئًا ما عن حياتك قبل قدومك هنا ؟ ألم تقولى بنفسك إنك أردت أن تذهبى إلى الخارج وأنتِ حرة ؟ هل تتذكرين هذا ، كيف هذا ؟.

لانا : أنا ... أعتقد ... نعم .. أن أذهب إلى الخارج .

دورا : يجب أن نخرج من هنا لكى نذهب إلى الخارج . يجب أولاً أن نخرج من هنا .

لانا : نعم ... أن نخرج من هنا.

دورا : وأن نفعل أيضاً أشياء بسيطة جداً، يفعلها كل الناس ، أما أنتِ فقد نسيت أن تفعليها.

لانا : ماذا ؟.

دورا : مثلا ، أن نعمل ، ونلتقى مع النـــاس - أو ... هـــاهى - أن نتجول فى شوارع المدينة، لن تستطيعى التجول بالحذاء الذى ترتدينه. لقد تعودت على أنهم يحضرون لك كل شئ ، ويقدمون كـــل شـــئ - ولكنك ستضطرين مثلا عندما تخرجين معى من هنا غداً - أن تدخلى للحانوت وتشترى حذاء.

لانا : لكننى لا أملك نقوداً !.

دورا : ها أنت ترين ! وهذه أيضاً ستكون أحد الأسئلة - بعد ذلــك . ولكن سنجيبك عليه فى حينه ... وبعد ذلك - ستكون هناك ضــرورة للعناية بهذا.

لانا : (تنظر لحذاء دورا) هل هم الآن يرتدون أحذية كهذه ؟.

دورا : نعم ...

لانا : هل قمتِ بشرائه ؟.

دورا : (تضحك) طبعاً !.

لانا : بسيطة. دخلت إلى حانوت وقلت : " اعطونى حذاء " وقمــت باختياره لك ؟.

دورا : لقد رأيته أول أمس ، أثناء تنزهى فى الشارع ، فــى واجهــة العرض ....

لانا : مساء ! فى واجهة العرض ؟.

دورا : نعم ... .

لانا : فى المساء ، فى الشارع !.

دورا : نعم . ماذا يدهشك ؟.

لانا : هل هناك واجهات عرض مضاءة ؟ هل يوجد نور فى المــساء فى الشوارع ؟ ومصابيح ؟ ومسموح بإضائتها ؟.

دورا : نعم ، نعم ، بالتأكيد !.

لانا : فى شارع مضاء ... لقد نسيت . هل حدث هذا منذ فتــرة .. أو اليوم ؟.

دورا : ماذا تقصدين باليوم ؟.

لانا : لم أر الشمس ... حتى القمر لم أره - طيلة السنوات إلاقليلاً - من النافذة... هنا ... لكنها كانت مغلقة .

دورا : هكذا - كل الأمور بسيطة جداً ! كلها مفهومة من تلقاء نفسها ! وستشاهدينهم ؛ الشمس وواجهات عرض المحلات والقمر، إنك تستطيعين أن ترى القمر الآن - هل الليلة مقمرة يازاند ؟.

زاند : نعم.

دورا : إذا فتحنا النافذة ... .

لانا : لا ... واليوم هل يتجول كثير من الناس فى الشارع ؟.

دورا : نعم يالانا يتجول كثير من الناس . يخرجون من البيوت ، يدخلون المطاعم ، ويتنزهون ... هل تريدين الذهاب إلى الشارع إلى الشمس ؟.

لانا : نعم ، وعندما يسقط المطر ... (فجأة) ولكننى لاأريد أن أراهم دائما ! لا ، لا أريد. دائما - لا أراهم ....

دورا : من أنتِ ؟.

لانا: إن من كانوا هنا سابقًا ... عرفوا أباءهم وأمهاتهم . لقد سمحوا بقتلهم . إننى أعرف، أنهم يتجولون فى الشوارع ، كلهم - جيراننا ، لاأريد !.

دورا : لكنك لن تشاهديهم ، سنسافر من هنا. لن نمكث فى هذه البلاد.

لانا : آه ، نعم ، نعم ... نسيت . (موجهه حديثها إلى زاند) بعيداً ، نعم ، وللأبد - هل ستأخذوننى من هنا ؟ أليس كذلك ؟.

زاند : نعم ، يالانا .

لانا : والحارس؟.

دورا : ماذا – والحارس ؟.

لانا : هل سيقطن هنا ؟ بمفرده دائما ؟ منعزلاً دائما ؟.

دورا : ولكن افهمى يالانا ! أنه لن يقطن هنا فى تلك السنوات وهـو منعزل ! لقد خرج وتنفس الهواء ، وتجول فى الشوارع . وقـال لـك أنت فقط إنه ممنوع الخروج ومشاهدة الشمس .

لانا : هناك – إننى أعرف – هناك الكثير من النور والشمس. أريد أن أخرج ! إننى أريد بشدة أن أخرج !.

دورا : إذا كان كذلك ، أليس.

لانا : لكن الحارث سيمكث هنا .

دورا : الحارس مرة أخرى !.

لانا : مرة أخرى ، مرة أخرى ، مرة أخرى ، لاتنظرى إلىَّ هكـذا ! إنك لاتعرفيهم . (تشير إلى زاند) إنه يعرف ... لا أعـرف لمـاذا ، ولكنه هو يعرف ! – آه ، عندما قطنا هنا وكنـا منعـزلين – وكـان الموت يحيط بنا. موت !– إننى لاأحبه –لاتنظرى إلىّ هكذا ! ربما أنا ... لقد كان الشخص الوحيد! أريد أن أذهـب – لكننـى لاأسـتطيع ، لاأستطيع .

زاند : اصغى يالانا – سأخبرك بشئ ما – شئ ما – إنه لن يتحـدث أعرف أنه من الصعب عليك . أعرف أنك تشعرين بالـضيق بـسبب الحارس. وأنتِ صادقة–أفهم ذلك. وأنت أيضاً تشعرين بالضيق بسببه. الضيق الشديد. لكن يجب عليك الرحيل . هل تفهمين – قولى لـه إن

يبقى هنا ! لا استطيع أن أشرح ذلك لكنك تعرفين أنه يجب أن تذهبى- يجب أن تعيشى . يجب أن تعيشى حرة - بدونه . لقد انتهى كل شـــئ هنا . هل تفهمين يالانا ؟.

لانا : نعم ، نعم ، أفهم ، إننى أريد - إننى أريد - لأى مكان آخــر ، لبلاد أخرى ، بعيداً...وبلاعودة ... ولامرة ...

دورا : وإذا كان الأمر كذلك ، من الأفضل أن تذهبى معنا إذا خرجنا من هنا فى التو . (فى نغمة فعلية) لكنك لن تستطيعى الذهاب هكذا . هل عندك أى ملابس هناك فى حجرتك ؟.

لانا : (كالآلة - تفكر فى شئ آخر) نعم .

دورا : تستطيعين أن تنزلى بسرعة وترتدى ملابسك ؟.

لانا : (صامتة).

دورا : اسرعى يالانا اسرعى وارتدى ملابسك !.

لانا : (فى نغمة ليس بها أى تردد) امكث هنا .

(صمت . بعد توقف. صمت طويل ، خرج الوقواق من الساعة من واحد حتى عشرة وبعد ذلك يندفع زابرودسكى إلى الحجرة فى التو) .

ستــــــارة

الفصل الثالث

(استمراراً للفصل الثانى : عندما ترتفع الستار نرى لانا تمسك رأسها بيدها، زاند ينهض من مكانه، دورا تتحرك صوب منضدة الهاتف. زابرودسكى يستل مسدسه من جيبه، ويوجهه إلى - لانعرف إلى أين يوجهه، حيث أن كل هذا حدث بسرعة كبيرة - زاند يقفز إليه، ويُخرج المسدس من يده بضربة سريعة، المسدس يسقط. زاند يضعه فى جيبه. تقف دورا فى الوقت نفسه مع سماعة الهاتف وتحاول أن تتصل .

زابردوسكى : (يتنفس فى ثقل) هكذا ... سنترك الميلودراما. المسدس غير مشحون. نسيتُ أن أشحنه.

(يتفحص زاند المسدس ويرى أنه مسدس حقيقى. يضعه على المنضدة).

زابردوسكى : (موجها حديثه إلى دورا) الهاتف لايعمل.

دورا : (فى غضب وخوف) إنه يعمل . لقد أصلحوه.

زابرودسكى : حسنا. تستطيعين الاتصال بعد ذلك... بالشرطة، إننى اعتقد... إذا كان هناك ضرورة لذلك. لن أزعجك.

دورا : (رمقته بنظرة انتقام . زاند يرمز لها لكى تترك السماعة ، تمتثل له دون إرادة) سنرى.

زابرودسكى : (يجلس واهنا .. موجها حديثه إلى لانا) إذا كان كذلك، فإن الحرب قد انتهت يالانا.

دورا : لقد انتهت منذ عامين ... .

زابردوسكى : لقد انتهت الحرب يالانـــا . أنـــتِ حـــرة ، تـــستطيعين الذهاب.

دورا : لقد انتهت الحرب منذ أكثر من عامين . لقد كانت تـــستطيع أن تكون حرة منذ عامين! دون ...

زابرودسكى : اتسمعين ! يالانا كنت ستكونين حرة منذ عامين ، وأكثر من عامين ، كنت تستطيعين أن تعيشـى فى جنة عـــدن علـــى الأرض التى بنوها فى كل بلاد العالم بعد الحرب. كنتِ تستطيعين أن تتجولى مع قوافل اللاجئين وتبحثي عن عمل، وتتصارعي بما تبقى لك من قوة مع الجوع ، ومع الأرض ، ومع القبح ... ومع هذا كنتِ أسيرة هنـــا، وضيعتى أجمل سنين عمرك مع رجل عجوز ...

دورا : الذى خدعك عامين.

زابرودسكى : (هو الآن مرتبك) الذى خدعك عـــامين . الآخـــرون يعطون ذلك فى فترة أقصر كثيراً . يسمونهم أشخاصا مستقيمين . إنهم يأتون بأعذار واهية لمنزل شخص ما، ويقصون عليه قصة بحثِ عن كتب ، ويتجسسون عليه ، ويشغلون الساعة. شخصيات مخادعة .

زاند : لم تتجسس عليك ، ولم تعرف شيئًا عن أسرارك . لقد حـــدث هذا عندما شغلت الساعة ...

دورا : بعد قليل سيقول أيضا إننا حركنا العاصفة .. .

زاند : ياسيد زابرودسكى ، إننى لاأعرف ماذا مر عليك ، ولاأعـــرف ما الذى أدى بك لكى تفعل ذلك – إننى أحاول أن أفهم ...

زابرودسكى : (فى احتقار) ياسيدى ! لاتحاول ! لن يفهم بعضنا بعضاً أبداً (موجها حديثه إلى لانا) وإذا كان الأمر كذلك يالانا ، مسموح لك : بأن تساعديهم حتى فى تسليمى للشرطة، وتساعديهم بشهادتك.... فلولانى ....

لانا : (صامتة).

زاند : (كما لو كان قد فهم شيئًا ما) إنك تعرف جيداً أيها الحارس بأنها لن تفعل ذلك . لقد انقذت حياتها .. لكن أسمح لها بأن ترحل فى سلام .

زابردوسكى : هل سمعتى هذا الكلام يالانا ؟ إنك تستطيعين يالانا أن ترحلى فى سلام.

لانا : (صامتة).

دورا : لماذا كل هذه الأحاديث ؟ لماذا كل هذا المكر وهذه الخديعة ؟ ألم تكن صاحبة عينين ترى بهما ؟

لانا : (صامتة).

زابرودسكى : ألايوجد لك عينان ترين بهما ... ألم تر ماذا فعلته لك ! لماذا أنتِ صامتة ؟ اخبريهما، قصى عليهما كل ما فى خاطرك عنى ... (يمسك وجهه بيديه) ... إذا قصصت أنا عنه سيصدقنى ؟ إذا رويتِ قصة حياتى على حقيقتها - إذا قلتِ إننى لم أخدع إنساناً أبداً (دون أن يدرى يتجه صوب زاند) لم أدنس شرف امرأة قط ، ولم يدر بخاطرى أبداً أن أحاول إغراء فتاة ، لم أعمل عملاً غير مستقيم أبداً ... نعم ! من سيصدقنى ! من سيصدقنى بأننى عندما رأيت هذه

المخلوقة تهرول وهى واهنة فى الغابة ، ولم أفكر فى نفسى لحظة واحدة عندما أدخلتها هنا فى أن اتزوجها فى الوقت الذى كان فيه القصر مليئ بنازيين مسلحين من سيصدقنى بأننى لم أر وجهها جيداً فى تلك الأيام ، وكنت أخاف أن أشعل النور حتى فى الحجرة الخفية ، وبمحافظتى (بحرصى) عليها هنا كحرصى على حجر كريم ثمين – لم أعرف شكلها – فلم يكن وقتى فارغاً كما أن قلبى لم يكن فارغاً حتى لمجرد التفكير عما إذا كانت جميلة أم لا، من سيصدقنى ، من سيصدق رجلاً عجوزاً ، نصف ميت ، لقد بدأ الموضوع بيننا – وليس من ناحيتى فقط – ليس من جانبى فقط ... .

لانا : (تحرك رأسها . صمت).

زابرودسكى : لقد بدأ الموضوع بيننا عندما كانوا هنا فى المنزل ، وكانت البداية من أجلى – الكل، الكل ، الكل .. وبعد ذلك ... إذا أجرمت فى حقك يالانا اتركى الحكم للإله – هو الوحيد الذى سيحاكمنا ... (موجها حديثة إلى زاند) هل تعرف ماهو خوف شخص عجوز على فقد كل شئ.

زاند : إننى أفهم أيها الحارس ... ومع كل هذا ...

زابرودسكى : (يشعر فجأة أنه تحدث إلى زاند) آه ! (فى خجل) أشعر بالضيق جداً . إن كل هذا لم يكن من الموضوع . لم يخطر ببالى أبدا أنه سيحدث (يتمزق).

زاند : سيحدث ، ستحتقر نفسك على حديثك مع أشخاص مثلنا عن نفسك ؟.

زابرودسكى : نعم . على ماقلت ياسيدى .

دورا : (تنهض) ياسيد زابرودسكى ، لسنا مهتمين الآن بتاريخ حياتك ، وبتحليل عالمك الداخلى . ولايهمنا علاقتك معنا ، وعما إذا كان حديثك معنا غير محترم من وجهة نظرك أولا ولايهمنا أن اعتذرت لنا أولاً فلسنا محكمة . المهم عندنا الآن هو شئ واحد - شئ واحد فقط : أن تعود هذه الفتاة وتعيش حياة طبيعية مثل الفتيات التى فى سنها ، وتنسى كل المخاوف التى مرت بها - لقد أبعدت حياتها - ولكنها تعلم الآن ... أن عليها أن تقرر عما إذا كانت تختار الحياة الحرة والمقبولة بلا خوف أو خداع أو ... ستقرر ، ونحن مستمرون فى حديثنا.

لانا : (صامتة).

زابرودسكى : (لم ينظر حتى مجرد نظرة عابرة لدورا عندما كانت تتحدث . موجها حديثة إلى دورا) إننى أعرفك أنكِ قد اخترتى يالانا. ألم تقولى لى دائما بأنك سترحلين بعيداً عنى عندما تنتهى الحرب. وهكذا : لقد انتهت من أجلك هذه الليلة .

لانا : (صامتة).

زابرودسكى : هل تريدين أن أطلب منك أن تسامحينى ؟ لن أفعل هذا. سأطلب السماح فى محكمة أخرى . وبالنسبة لك - أعرف جيداً : بأنك ستلعنيننى للأبد، وعندئذ - ماقيمة السماح ! أو تلعنيهما بعدما ترى ماعرضاه لك هناك فى عالمهما الحر والجميل، فى عالمهما المقبول ، مع حريتهما ، حرية العبيد عندما يصبحان ملوكاً . ولكن عليك الآن أن تذهبى إلى هذا العالم .

لانا : (صامتة).

زاند : ستتركينني لكى تدرسى كل شئ يالانا ، وتقررى كما تريدين .

دورا : لن يستطيع أحد أن يجبرك على البقاء هنا ... .

(صمت).

لانا : سأبقى هنا . (موجهه حديثها إلى زابرودسكى) معك ... .

زابرودسكى : (يسمع ذلك ، كما لو كان يسمع بشارة خلاص . لكنه يقوم فى التو من مكانه ويتحدث فى ألم جم) لا . لقد انتهى كل شئ. لقد انتهى . لن تبقى معى هنا .

لانا : أريد أن أبقى هنا .

دورا : اصغى يالانا .. .

زابرودسكى : ماذا ستصنعين هنا الآن ؟ من سيمكث هنا الآن ؟ هل ستصبحين زوجة أو جارية حارس القصر ؟ هل ستبيعين تذاكر للسياح الذين سيأتون إلى هنا، إلى هذا المتحف ؟ إنهم ، هؤلاء الاثنان – هما كل شئ. لن أجيبك مرة ثانية أليست صاحبة القصر، كما أننى لست صاحب القصر. لقد انتهى كل شئ.

لانا : لماذا تعذبوننى ؟ جميعاً ؟ (تنهى حديثها بحركة يد تعبر عن يأسها) .

زابرودسكى : افهمى يالانا ، أريد أن تفهمى .. .

دورا : ياسيد زابرودسكى كلنا نريد أن نفهم .. .

زاند : لانا ، أليست ..

زابرودسكى : لانا .أردت أن أقول لك .

زاند : ياسيد زابرودسكى ، أليس من الأفضل الآن أن تتركهـا تفكـر وتقرر وعليها أن تعرف فى النهاية ماذا تفعل . أليس كذلك يالانا ؟

لانا : (لم تجب ، واضح أنها غارقة فى موضوع ما خـاص بهـا ، وتبدأ الحقيقة نفسها المركبة لقواها النفسية بداخلها ، تلك الحقيقة التـى لايشاركها أحد فيها).

دورا : (موجهة حديثها إلى زابرودسكى) ألا يبدو أنه فـى الوقـت الذى تقول لها "ارحلى "، واضح أيضاً لها ولنا، أنك تريد أن تتمـسك بها بكل قواك ...

لانا : (فى دهشة) هل من الممكن أن نتصل بالمدينة بهذا الهاتف ؟.

(صمت لبرهة).

زابرودسكى : نعم ... .

لانا : هل من الممكن أن أتحدث مع أشخاص ؟.

زابرودسكى : نعم ... .

لانا : هل من الممكن أن أتحدث مع العاصمة ؟.

زابرودسكى : نعم ، يالانا ، لكن ... .

دورا : هل تريدين أن تتصلى بشخص ما ؟ هلمى ... .

لانا : لا . (تمسك كتفيها) لا . لماذا ؟.

دورا : لماذا سألتى ؟ هل تريدين أن أتصل أنا ؟.

لانا : لا . (موجهه حديثها إلى زاند) أردت أن أعرف فقط ، هل من الممكن. بالفعل .

(تعود لانا وتغرق فى أفكارها ، كما لو لم تكن تتحدث الآن).

زابرودسكى : لقد أردت أن أجبرك علــى البقــاء يالانــا ، أردت أن أخدعك لكننى خدعتك ... أجبرتك على البقاء ... عرفت بأنه سـيأتى يوم يهدم فيه كل شئ... وهذا ماحدث يالانا.... أردت أن أحافظ مـن أجلك ... ومن أجلنا فى هذا العالم على أننا كلانا عشنا... وها أنا ذا .

دورا : لاتزعجها ياسيدى، وتجعلها تفكر وتقرر ! مازلت غيرمهتم إلا بنفسك فقط . حتى الآن لم تفكر فيها ... .

زابرودسكى : ياله من عالم يالانا ، عالم عشنا فيه نحن فقط ... .

لانا : (كما لو كانت تصحو من حلم ثم تحلم) وهــل كنــت تفـتح النوافذ ؟.

زابرودسكى : أى نوافذ ؟.

لانا : هذه النافذة – هنا !.

زبرودسكى : هذه ؟.

لانا : نعم ... هنا . هذه النافذة !.

زابرودسكى : أنا – أحيانا – فى اليوم – نعم ... .

لانا : والليل ؟.

زابرودسكى : لا ... لم أفتحها ليلاً – طيلة هذه السنوات ... .

لانا : لكن هل كان مسموحاً (بفتحها) ؟ مسموحاً ؟ هل كان مسموحاً بفتح النافذة ليلاً ؟.

زابرودسكى : مسموحاً .

لانا : (تنهض وتتجول كما لو كان يجذبها شئ ما ، تقترب من النافذة تبعد الستارة الثقيلة ، تنظر إلى الخارج . تعود وتطفئ نور الكهربـــاء بعد ذلك ، ضوء القمر).

دورا وزاند : (سويا) ماذا تفعلين ؟.

لانا : (لم تجبهم . تعود إلى النافذة وتفتحها على مصراعيها ، غُطيت الحجرة بضوء القمر. تصعد لانا وتجلــس علـــى قاعـــدة النافـــذة . يتحركون جميعاً صوبها ، لحظة من الخوف على أنها ستلقى بنفـــسها من النافذة . لكنها تخرج رأسها فقط وتخرج نداء ، كما لو كانت تنادى على شخص ما فى الحديقة أو فى غابة كبيرة . ينظرون إليها وكـــانوا مندهشين . إنها فى ضوء القمر . نبوءة تعتدل فى جلستها ، وتتحـــدث إليهم وإلى نفسها).

ليلة مقمرة كهذه .. هناك – ليلة مقمرة فى الخارج . وليـــست هنـــاك حرب ! وهو متاح لها بأن تصرخ ، اصغوا ! (تعود وتنادى صوب الحديقة) كم من السنوات ! كم من السنوات حلمت ، فإنـــه ســـيكون مسموحاً ... هلموا من فضلكم واصرخوا أنتم كذلك ، تحـــدثوا ! إنـــه مسموح الآن . لايوجد نازيون، لن يأتى أحد ويقتلنا ... (تنظر لحظة فى يدها على ضوء القمر ، وتحملق فيها ، وتحـــرك أصـــابعها) .. جميل ! لا .. ربما يوجد للموتى يدان كهذه ... (تعود وتنظـــر إلـــى الخارج) هذا الجو ! الحديقة المبللة بالمطر . هـــل تعرفـــون ماهـــذه الرائحة ؟ إنها رائحة الأرض بعد المطر ! لم أنس هذا ... ربما كـــان هذا الشئ الوحيد الذى لم أنسه .. ولكن أصبح هكذا، الآن ! هذه رائحة أغصان عفنة ، نعم! وفطريات ... إنها رائحـــة فطريـــات نعـــم ! أن

أهرول فى الحديقة ... حافية ... حلمتُ دائمًا بأن تأتى لحظــة كهــذه وأفتح النافذة. ألمس الأغصان والفروع وتساقط القطرات من الــسطح على رأسى وتبلل شعرى مثلما يحدث الآن . (تبعثر شــعرها بيــدها، تضحك) هكذا ! وهناك حديقة ... و .... (تغنــى جملــة موســيقية قصيرة صوب الخارج) ذات مرة ، فى الربيع ، هــل تتــذكر أيهــا الحارس، هل تتذكر أنت ؟ - لقد أردت بشكل قوى - لقد أردت بشدة أن أشتم رائحة الربيع من الخارج - أردت (توجه حديثها فجأة إلــى دورا وزاند كما لو كانت تتقبل وجودهما) فى حجرتى ، هناك أســفل لاتوجد نافذة مطلقاً ... لقد اشتقت جداً - للهواء المنعش ! لقد خفــت جداً ... ولكننى مع هذا أردت أن اشتم هذا الهواء ! لقد فتحــت شــقاً صغيراً فى النافذة ، أطفأت النور ، وفتحت شــقاً ضــيقاً . وجــاءت الرائحة من الحديقة ليلاً ... ياويلاه ، لقد اعتقدت أننى أصبت بالجنون ! لقد كانت هذه سعادة ... لقد كان هذا مدهــشاً ياأيهــا الحــارس لأن تسمح لى عندئذ بأن نفتح النافذة .. (فهمت الواقع فجأة) ولكن هــذا حدث فقط منذ عدة شهور ، ولم يكن هناك نازيون ، ولم يحدث.. لــو استطعت وعرفت أن أهرول فى هذه الحديقة ... لقد استطعت حينئــذ أن أفتح النافذة ، وأن أتحدث وأصرخ وأصرخ - كمــا حــدث هــذه الليلة... استطعت أن أعمل كل شئ. كل شــئ ... لكــن - يــا إلــه السموات - أربعة شهور! عامان ! عامان ونصف! - أريد هــواء ، أريــد أن أهــرول وأذهــب ، وأذهــب .. أريــد - يــا إلهــى !

(تصمت وتصغى) هدوء لايوجد أشخاص يربون العصافير فى الحديقة - بعد العاصفة ، أليست هذه الليلة ... .

(تقفز من النافذة .. تمر من أمامهم بسرعة ، حقيقة واقعة . تقتـــرب من سجادة الحائط . تضغط على شئ ما، تختفى من وراء الحائط فى صمت يُسمع شئ ما كاحتكاك بالريح).

زابرودسكى : (الأول الذى فهم ماحدث ، يقفز إلـــى البـــاب الـــسرى ويطرق عليه بيديه) لانا!.

دورا وزاند : (يصرخان ، لانا ، لانا) !.

(ليس هناك رد).

دورا : لانا ! (لم تجب) لقد أغلقت الباب من الداخل .

زاند : هل يمكن فتحه ؟.

زابرودسكى : (فجأة الآن وفى هدوء تام) غير ممكن .

زاند : هل معك مفتاح ؟.

زابرودسكى : لايوجد معى مفتاح .

زاند : إننى متاكد من أنه يمكن فتح الباب . أنا متأكد .

زابرودسكى : لا ... .

زاند : اذهب واحضر مفتاحاً ، إذا لم يكن معك مفتاح ! ألا يوجد معها سم ، سم مكنوز فى المنزل .

زابرودسكى : سم ؟ نعم .

زاند : إننى أقول لك سم ، ألاتفهم !.

زابرودسكى : سم ... إننى أعرف ... سيحكم الله بيننا.

زاند : ربما نتوقف فى النهاية عن التفكير فى نفسك ! اعطنى المفتاح !.

زابرودسكى : قلت لايوجد معى مفتاح .

زاند : (يمسكه بيده بقوة) اعطنى المفتاح ، اعطنى فى التو . (يضغط عليه) إننى أقول لك فى التو .

زابرودسكى : (يتصارع من الألم الذى سببه له زاند) لايوجد معى مفتاح ... إنه لن يفتح . اتركنى !.

زاند : (يتركه) لكنها ستموت ... هناك إنها تفقد حياتها الآن !.

زابرودسكى : ألم تسمع أن الموتى لايموتون مرتين ...

زاند : عبث ! من يعرف ماذا تفعل هناك الآن !.

زابرودسكى : (يجلس على الكرسى ؟.

زاند : لاتبدو ساذجاً . إننى أقول لك يوجد معها سم ، وهذا خطير .

زابرودسكى : على من تتحدث ؟.

زاند : (موجها حديثه إلى دورا) هاهو ، لقد أصيب بالجنون الآن ...

زابرودسكى : لم أصب بالجنون ياسيدى إننى أسألك على من تتحدث ؟.

زاند : على لانا.

زابرودسكى : على من ؟.

زاند : على الفتاة التى كانت هنا الآن منذ نصف دقيقة.

زابرودسكى : (فى هدوء) لم يكن هنا أحد سوانا نحن الثلاثة .

دورا : (التوتر والقلق أضناها ، تبدأ الآن فى فقد الإحساس بالواقع) كيف هذا – لم يوجد أحد ؟.

زابرودسكى : لم يكن هنا أحد . إن الحلم الذى حلمتيه ياسـيدتى . أو مازلت تحلمين . لقد كنا فى هذه الحجرة بمفردنا . أنت ياسيدتى والسيد زاند وأنا . ثلاثة . ولم يكن غيرنا هنا .

دورا : لكننى رأيتها، وتحدثت معها. ولمستها لقد كانت هنا منذ لحظة واحدة ... (ينظر إليه بعيون متوترة) مجسدة تماماً.

زابرودسكى : (يضحك) فى الحلم – الحلم مجسد جداً. إنها لم تكـن هنا، لم يكن أحد منا. إنك تحلمين .

زاند : لكننى لم أحلم ! (يقترب من سجادة الحائط ، ينظر فى خـوف لزابرودسكى).

زابرودسكى : على العكس !.

زاند : (يرفع السجادة . (يظهر خلفها حائط أبيض ومستقيم، بحيـث لايمكن إدراك شئ فيه. يتحسسه بأصـابعه ، ثـم يعـود ويتحسـسه بأصابعه إنه الحائط بالفعل ، وليست هناك أى علامة للباب الـسرى) غريب !.

زابرودسكى : غريب حقًا ، غريب جـداً . إنكمـا تهجمـان علـىّ . تتحدثان عن مفتاح ما . مرتبكان. لن تروا بأنفسكم – لم يكن أحد هنا. لم يكن أحد هنا ، وليس من المحتمل أن يحدث .

دورا : لكن ... لقد كانت هذه الفتاة هنا منذ لحظة واحدة . لأنا . لقـد ظهرت عندما دقت الساعة. الساعة مع طائر الوقواق . لقـد أخبرتنـا بأنها كانت هنا فى الحجرة السرية ... ثلاث سنوات. لقـد كـان ... واضحاً أنها كانت هنا ... وحتى الشباك كان مفتوحاً.

زابرودسكى : بالتأكيد . ألم ترِ ياسيدتى كيف تفتحين النافــذة عنــدما دخلتِ !.

دورا : أنا ؟.

زابرودسكى : (موجها حديثة إلى زاند) ألم ترِ كيف اقتربت الــسيدة من النافذة وفتحتها ؟ وبعد ذلك نادت بشئ ما لداخل الحقيقة .

دورا : أنا .

زاند : لقد رأيت كيف اقتربت لانا من النافذة ، وفتحتها ، وصرخت ، وغنت، وتحدثت إلى الليل . لقد رأيت وسمعت .

دورا : وأنا أيضاً .

زابرودسكى : نعم ، نعم ... إنها ظاهرة غريبة ياسيداتى . شخــصان بمفردهما يحلمان بها بأحلام اليقظة. إنها غريبة حقا. عندما دخلت هنا لكى أسمع صرخة السيدة، كنتما تتحدثان لشئ ما. وبعد ذلك هجم علىّ السيد زاند وطلب مفتاحاً ما .. ربما كانت الأشباح تتجول بالفعل فــى هذا القصر.

زاند : لاتأمل أن أصدقك فى هذه الأفعال .

زابرودسكى : لاتصدق هذه الأفعال ياسيدى ، وهل تصدقان أن فتـــاة تستطيع أن تخرج عند سماع الوقواق من جدار لاتوجد به علامة لباب وتصدقان أن تقطن هنا فتاة أسيرة لمدة ثلاث سنوات فى وقت السلام. أليس هذا غريبًا من وجهة نظركما ؟.

دورا : هذا ... ماذا يحدث هنا يازاند ؟.

زابرودسكى : آه ، ماذا يحدث هنا ! ألم ترِ ياسيدى كيف كنت متعبة هذا المساء قبل أن نفترق، وأى خوف أسقطه عليك هذا القصر. لقد كنت فى وضع إثارة أعصاب من بداية الليل ، وأنا أخمن فى نفسى جيداً بأن كل المخاوف التى رأيتها فى عملك ، وكل الآلام التى كنت شاهدة عليها ، وكل مصائر الأولاد التى تجدينها هنا ... هذا ليس بسيطاً ، إن هذا يؤدى إلى خيال غريب مثل هذا فى ليلة عاصفة فى منزل كهذا ، بالإضافة إلى هذا. للمنزل صاحب مثل هذا ، الذى يعلن عن نفسه على أنه ميت ... ربما سخرت منك سخرية سفيه ياسيدى ... سامحينى...

زاند : لكننى.

زابرودسكى : وأنت ياسيدى ، إنك متأكد حتى هذا اليوم أنك الإنسان الذى يرى الواقع فقط... يجب عليك أن تتذكر ياسيدى ماقلته لى فى بداية الليل - ألم تصب أثناء الحرب - لست معافى - ألم تر فى ظلامك حلماً مخيفاً من هذا النوع ، هل كنا - بسبب الحرارة أو الحمى ؟.

زاند : من فضلك ياسيد زابرودسكى ليس هذا هو الوقت الذى تنشغل فيه بحالتنا النفسية .

زابرودسكى : بماذا أستطيع أن أنشغل أمام شخصين يرون أشباحاً وشياطين فى مكان وهى لاوجود لها ؟ ... إن هذا هو مصدر كل الأوهام ألم تتحدث ياسيدى بجوار منضدة الشاى عن هذا .لقد سألت إياى عما إذا كانت الأشباح تتجول هنا . وقلت إنهم يتجولون. وعرفت

عندئذ ياسيدتى - أنكِ فى العادة شجاعة جداً - لقد قلتِ لى إنك لاتخافين منهم ، وقلت أنا عندئذ إن الواقع ...

دورا : مخيف جداً ...

زابرودسكى : (للتأكيد) نعم ، الواقع مخيف جداً . وما كان هنا حلماً. لست خبيراً كبيراً بعلم النفس ، لكن يبدو لى أننى قرأت فى كتاب ما أنه يوجد شخصان يريان خيالاً، إذ سارت عليه الكائنات الحية نفسها - ليس على الاثنين فقط ، على كثيرين...الهنود على سبيل المثال يعرفون جيداً كيف يقرأون أشياء كهذه ولكنهم اطمأنوا الآن ، ألست معكما ... وتعثرت الأرواح الشريرة، مثير. كيف حدث هذا فى الحقيقة ؟.

دورا : (خضعت له تماماً الآن) زاند يشغل الساعة. دقت الساعة عشر مرات . وعندئذ خرجت لانا من الحائط ... .

زابرودسكى : نعم ، هكذا ، بالضبط كما قلت سابقاً . من الحائط ... .

زاند : ليس من الحائط. كيف تحرف الكلمات. إنك تعرف جيداً. لقد خرجت من باب سرى كائن تحت هذه السجادة .

زابرودسكى : إن الأبواب السرية توجد فقط فى الروايات من أجل الفتيات اللاتى يبلغن الخامسة عشر... لايوجد هناك أى باب سرى . ألم تر بنفسك.

زاند : لكنها كانت هناك .

زابرودسكى : هل تريد أن نتجادل مرة أخرى ؟ (ينهض ، يقترب من السجادة التى على الحائط ويرفعها) وهكذا ! (لم يظهر أى باب.

ويعود زاند ويتحسس الحائط) هكذا ! إن هذه الأشـياء توجـد فـى الروايات فقط ... الروايات ، وفى الأحلام ؟ هل قلتما إن اسمها لانا؟.

دورا : نعم .

زابرودسكى : (يعود ويجلس فى مكانه) لانا – اسم جميل . نعم ... وأنا أيضاً حلمت حلماً . (يغرق فى الخيال دون أن يـدرى) كـان اسمها لانا . لقد جاءت لى ذات يوم – وكما لو كانت أيام صباىّ قـد عادت ... وكان كل شئ فى هذا القصر كمثل هذه الأيام ... وكانـت الليالى ... كما لو كان القمر قد ظهر داخل المنزل ... تحققت النبوءة، لم يكن هناك موتى أو أحياء ، ولم يكن هناك شباب وشيوخ ... لقـد كانت فى الحقيقة ذكريات فى اللحم والدم .... حياة لايمكن إعادتهـا ، لقد كان هنا فى الواقع أيضاً ... ومات واحد منا فجأة – لقد كان هـذا مجرد مرحلة إلى واقع آخر أكثر قوة ... لأن الواقع كان حلماً. حلمنا جميعاً.

زاند : (صعوبة) سنرى فى التو ! (يضئ النور).

(لقد أصبح كل شئ فى التو واقعا آخر على نور الكهرباء . يقتـرب زاند من المنضدة).

زاند : (ذكى جداً) وأقول لك الآن أيها الحارس لقد بـدأت جريمتـك الحقيقية – فى الشئ نفسه الشئ الذى حدث هنا خلف البـاب الـسرى الذى لم نجده ... يبدو أننا تأخرنا . لكن ربما – اعطنى المفتاح فـى النور.

زابرودسكى : لاأملك مفتاحاً .. .

زاند : (يحاول أن يأخذ المسدس) آه ، إلى الجحيم ! (ينزل المسدس) .

دورا : (متيقظة الآن تماماً) لكن الهاتف يعمل ! (تقترب من الهاتف) .

زابرودسكى : (فى الوقت الذى تحاول دورا أن تتصل بالرقم الذى تطلبه بلاجدوى) إنكما تعتقدان أنه يوجد أيضاً شئ مخيف أكثر مما فعلتما بى ؟ إنكما تعتقدان أنكما تخيفان إياى بالمسدسات حتى ولو كانت مشحونة ؟ أو الشرطة ؟ وهل تعتقدان أننى أريد إصابتها بأذى ؟ أليست هى من حقى أكثر منكما !.

دورا : (يتحدث فىالهاتف) هلو ! هلو ! لم يرد أحد ، ياويلاه ! (موجهه حديثها إلى زابرودسكى) سنرى هذا أيضا . هلو !.

زابرودسكى : (موجها حديثة إلى زاند) الحقيقة أنه لايوجد معى مفتاح .. ماذا أستطيع أن أفعل ؟ لقد أغلق هذا هناك بهذا الشكل ، والشخص الذى يجلس فى الداخل هو الذى يستطيع أن يفتحه ... .

زاند : لماذا لم تقل هذا فى التو ؟.

زابرودسكى : لقد قلت ، لكنكما لم تصغيا لى ...

زاند : ولكن يوجد معها سم .. .

زابرودسكى : (لم يرد. يتلعثم مع نفسه) والمنتصر لن يصيبه الموت الثانى... .

دورا : (بجوار الهاتف) لن يفيدك هذا ! هلو ! هلو !. (فى اللحظة نفسها . انفتح الباب السرى، وعندما انفتح رويداً رأوا أنه متصل

برف الكتب. جزء من الرف يمثل الباب . تخرج لانا وهي ترتدى ثياباً ، كانت فيما يبدو ترتديها عندما هربت من منزلها .. لقد بدت فى هذا الملبس أكثر طفولة مما سبق ، لكن روح الخيال لم تعد تحلق عليها هى ببساطة – فتاة شابة خائفة قليلاً).

لانا : لقد غيرت ملابسى ... لم يكن بالإمكان الذهاب هكذا ... .

(موجهه حديثها إلى دورا وزاند) هل ستأخذوننى ؟

دورا : (تغلق السماعة) هكذا ! (بنغمة واثقة تعودت عليها فى عملها مع الشباب) وماهذا السؤال !.

لانا : لاأستطيع بعد ذلك ... أريد – أن اشتم هواء ؟ – فى الخارج .

دورا : هل لديك أمتعة ؟.

لانا : لا. لقد جئت هنا هكذا .

دورا : (موجهه حديثها إلى زاند) هل عندك بطانية فى السيارة ؟ أليس من الممكن الآن ، أن نسافر حيث لاتوجد عاصفة ؟.

زاند : (يصمت ، ينظر إلى زابرودسكى ولانا – واضح الآن أنه من الصعب بالنسبة له أن يتكيف مع نغمة هذا الذكى) نعم ... يستطيع .. إذا توقف .

دورا : سنأخذ بنزيناً من المحطة المناوبة القريبة . (موجهه حديثها إلى لانا) سأجمع فقط أمتعتى هناك فى الحجرة . (موجهه حديثها إلى زاند) وأنت ... أليست كتبك مربوطة أسفل ... (موجهه حديثها إلى لانا) سنسافر فى التو . سأشرح لك فى الطريق كل شئ. (تغادر باب حجرتها). ستتنفسين هوا ء بعد قليل يالانا ، والآن .. هل تريدين أن أخرج لبرهة ؟.

لانا : (فى خوف) لا ، لا !.

زابرودسكى : (ينظر إليها) لن احتجزك . (موجها حديثه إلى زاند الذى يقوم بحركة كما لو كان يريد أن يخرج) لا من فضلك ياسيدى . امكث هنا ! لنا لكلانا - لها ولى - لايوجد هناك مانقوله لبعضنا . لقد انتهى كل شئ بالنسبة لنا! لقد انتهت كل الأحلام مع اليقظة . (موجها حديثه إلى لانا، دون أن تنظر إليه تحركت نحوه بحركة غير واضحة) لست ملزمة لأن تمدى يدك ، لست متاكدة حتى لأن أشعر بالصلة لقد كنت هنا ، ولم يعد لك وجود - وأنا كنت ولم يعد لى وجود أيضاً .

لانا : (بنظرة عابرة تسأل بها زاند. زاند يشجعها بحركة. موجهه حديثها إلى زابرودسكى، فى جهد) أيها الحارس.

زابرودسكى : لا . ليست هناك حاجة يالانا . عليك أن ترحلى هكذا . عليك أن تنسى كل شئ إذا أردت أن تعيشى هناك ... فى عالمهما .

زاند : (يأخذ يد لانا) ستعيشين هناك .

زابرودسكى : فيما يبدو أن هذا هو العالم الوحيد الحقيقى الآن. متيقظين. مفتوحى العيون. لقد اخترتيها ، وعليك أن تتقبلى اختيارك يجب أن تمحى الأحلام من القلب .

لانا : (تعود وتطلب ملجأ عند زاند).

زاند : الأحلام التى انتهت - لقد محوهم من قلوبهم ... لكن الأحلام لاتنتهى مع اليقظة . فى عالم المتيقظين يوجد أحلام - أحلام كثيرة يحلمونها بشكل آخر .... (يرى أن تنظر من النافذة) نعم هناك فى الحديقة . هناك أشجار. كما يوجد حدائق وأشجار . من الممكن) مثلاً،

ربما تتذكرين – من الممكن أن تضجع تحت شجرة – بعيون مفتوحة والسماء عاليه وراء الأشجار ... نعم ... وربما ريح ... هـذا لـيس مهماً . الإنسان مرهق جداً . يضجع على ظهره . الأيدى تتشابك من تحت رأسه . ويحلمون ... هكذا .. مفتوحى العيون ... المتيقظون... يحلمون فى اليقظة .

زابرودسكى : إنهما يعتقدان ذلك ! يعتقدان أنهما من المحتمـل أنهمـا يحلمان فى الحقيقة من كل قلبهما ! إننى مخطئ بشدة يالانا أخطـأت معك خطأ – يضعنى . لكنك أعطيتك حلماً حقيقياً ! كان حلماً حقيقياً – وإن كان به بعض الكذب... من منا لم يكذب يالانا؟

لانا : (تمسك برباط الوشاح الذى فى رقبتها).

زابرودسكى : آه ، هل تعتقدين أننى خدعتك ؟ أعـرف ذلـك . لقـد حملتى موتك معك طيلة الأيام ولم تكشف لى هذا . لكننى أعـرف ... ألم أقل لك يالانا إن كل إنسان من حقه أن يكون لـه خـلاص مـن الإنسان الثانى ، وسيكون مدينة خلاص خاصة به ...

زاند : ولكن مدينة الملجأ هذه – كان الموت !.

زابرودسكى : الموت . نحن ، أنا وأنت يالانا عرفنا كثيراً عن الموت الذى فى ذرة هذا السم – ماذا كانت قيمته فى كل الموت الحقيقى الذى حولنا ! ألم تتعلمى هذا الشئ هنا . والآن .

زاند : وستتعلم هى شيئًا ما عن الموت الآن . ليس كل شئ – لـيس كل شئ فى آن واحد . لقد تعلمنا كثيراً عن الموت فى هذه السنوات . تعلمنا ... نعم ... أنه من الممكن التعرف على الموت أحياناً فى لحظة واحدة . ولكن يجب تعلم الكثير رويداً رويداً وليس بسهولة من أجـل

معرفة الحياة - ومن أجل هذا ولهذا فهى مطلوبة من الإنسان طيلة حياة، وعندئذ فقط - ربما عرف شيئًا ما ... لكن (يبتسم) من أجل هذا.

زابرودسكى : (ينظر إليها الآن كما لو كان يراها للمرة الأولى) نعم يالانا كل الحياة .. لك ... كل ... هذا .. أنتِ صغيرة يالانا .

دورا : (تدخل وهى ترتدى معطف مطر قديم) وهكذا ... نحن مستعدون. سنذهب يازاند. هلمى يالانا . سلام ياسيد زابرودسكى .

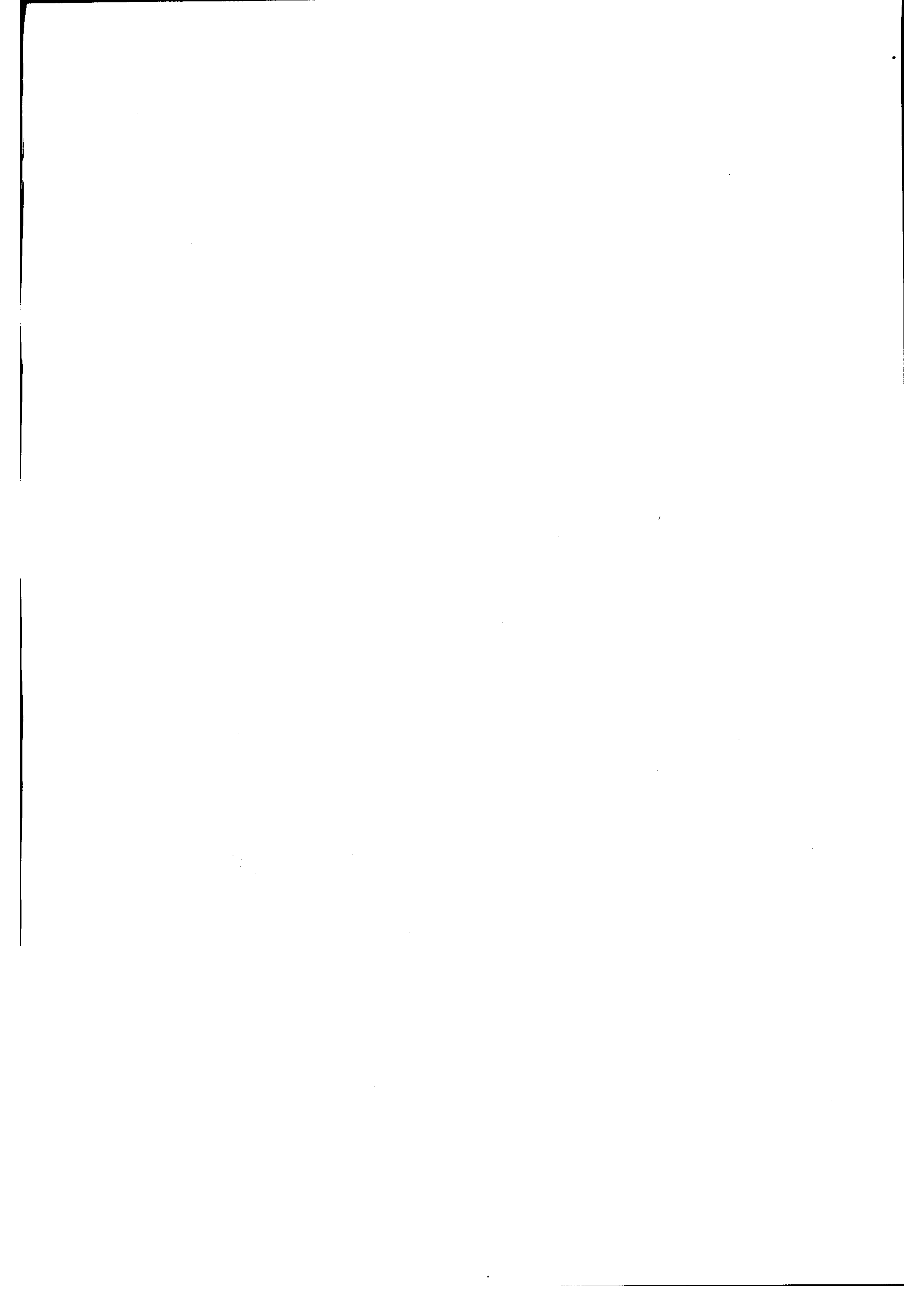
زاند : (ينظر ، يريد أن يمد يده . يتردد ، زابرودسكى لم يره . سنجد قليلاً - يمسك كتفيه. يدخل).

(يذهب الثلاثة . لانا لاتنظر كما تركته وراءها ، حاولت أن تسير وهى ملتصقة بزاند، كما لو كانت تطلب منه حماية من ماضيها. يخرجون . يقترب زابرودسكى من النافذة بعد خروجهم ، يرفع الستائر ، يطفأ النور الجانبى ، كما أضاء فقط النور الصغير فى بداية الفصل الثانى ، يجلس على الكرسى بلا حركة كما لو كان أحد الأمتعة المحفوظةهنا فى المتحف . يخرج الوقواق من الساعة ، يصيح إثنتى عشرة مرة).

زابرودسكى : (يرفع رويدًا رويدًا رأس الساعة) منتصف الليل .

ستـــارة

نماذج من الشعر العبرى الحديث

שִׁירָתִי

הֲתֵדַע מֵאַיִן נָחַלְתִּי אֶת־שִׁירִי? —
בְּבֵית אָבִי הִשְׁתַּקַּע מְשׁוֹרֵר צְעִירִי,
צָנוּעַ, מִסְתַּתֵּר, הַנֶּחְבָּא אֶל־כֵּלִים,
מִתְלוֹנֵן בִּנְקִיקִים, שְׁכַן סְדָקִים אֲפֵלִים.
וַיֵּדַע הַמְשׁוֹרֵר רַק פִּזְמוֹן קָבוּעַ,
שִׁיר תָּמִיד יְחִידִי וּבְנֹסַח יָדוּעַ.
וּמִדֵּי נֶאֱלַם לְבָבִי, וּלְשׁוֹנִי
מִמַּכְאוֹב נֶעְכַּר אֶל־חִכִּי דָבֵקָה,
וּבְכִי עָצוּר מָעוּף הִתְאַפֵּק בִּגְרוֹנִי —
וּבָא הוּא בְּשִׁירוֹ עַל־נַפְשִׁי הָרֵיקָה.

זֶה הָיָה הַצְּרָצַר מְשׁוֹרֵר הַדַּלּוּת.

בַּעֲשׂוֹת אָבִי חֹל אֶת־שַׁבַּתּוֹ מֵעָנְיִי:
מְחֻסָּר הַשֻּׁלְחָן יֵין קִדּוּשׁ גַּם חַלּוֹת;
הַמְּנוֹרוֹת חֲבוּלוֹת, בִּמְקוֹמָן עֲשֵׁנִים
מְעוּכִים בַּטִּיט נֵרוֹת רָזִים אֲחָדִים

מַרְקִידֵי הַכְּתָלִים; וְשִׁבְעָה יְלָדִים,
כֻּלָּמוֹ רְעֵבִים וּקְצָתָם יְשֵׁנִים,
יָסֹבּוּ הַשֻּׁלְחָן; אִמֵּנוּ עֲגוּמָה
לְקוֹל תְּתֻם שָׁלוֹם לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת;
וּכְאָשֵׁם עַל־חֵטְאוֹ עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ
בּוֹצֵעַ אָבִינוּ בְּשַׂכִּין פְּגוּמָה
עַל־פַּת לֶחֶם שָׁחֹר וּזְנַב דָּג מָלוּחַ –
עוֹדֵנוּ לוֹעֲסִים וּבְטֶרֶם תְּכֻרֶת
הַפְּרוּסָה הַטְּבוּלָה בְּמֶלַח מִפִּינוּ,
הַפְּרוּסָה הַחֲמוּצָה, הַפְּגוּמָה, הַתְּפֵלָה,
נְעַלְעֲנָה בִדְמָעוֹת כַּעֲלוּבִים וּגְזוּלִים,
וּזְמִירוֹת נַעֲנֶה בְּקוֹל אַחֲרֵי אָבִינוּ
מִבֶּטֶן הוֹמִיָּה, מִלְּבָבוֹת חֲלוּלִים –
אָז נִטְפַּל הַצְּרָצַר גַּם־הוּא לַמַּקְהֵלָה,
וַיְצַרְצֵר בִּזְמִירוֹת מִסְּדַק הָאֲפֵלָה.

בִּהְיוֹת יְמֵי סַגְרִיר וּבְנֶשֶׁף הַלַּיְלָה,
בְּשֹׁלֶט בְּבֵית אָבִי דְּמִי קַדְרוּת גְּדוֹלָה,
וַחֲלָלוֹ הַמְדֻכָּא כְּמוֹ הֹזֶה וְדוֹמֵם
וְחוֹלֵם חֲלוֹם עָגוּם בִּכְנַף שִׁקּוּץ שׁוֹמֵם,
זֹה עָקַת הַדַּחֲקוּת, דְּמִי דַלּוּת מְנֻוֶּלֶת,
בְּנֶשֶׁא שֶׁבַע נְפָשׁוֹת עַיִן שׁוֹאֶלֶת –
זָוִיּוֹת שׁוֹמֵמוֹת, דִּמְעָה נֶעֱצֶרֶת;
עַל גַּבֵּי הַכִּירָה הֶחָתוּל מְיַלֶּלֶת.

בַּסַּל אֵין פַּת־לֶחֶם, שְׂאוֹר – בַּמִּשְׁאֶרֶת,
לַחְמָם אֵין גַּחֶלֶת, וּגְרִיסִין בַּסִּיר –
אָז הֵצִיץ הַצְּרָצַר מִנִּקְרַת הַקִּיר
וַיְנַסֵּר שִׁירָתוֹ הַיְּבֵשָׁה, הָרֵיקָה,
כְּעָשׁ קוֹסְסָה לִבִּי, נִשְׁמָתִי בּוֹקְקָה.
לֹא־וְעֵפָה שִׁירָתוֹ, לֹא־נִחֲמָה, בָּפֵלָה,
גַּם־קֹב לֹא יָדְעָה – שׁוֹמֵמָה הָיְתָה;
שׁוֹמֵמָה כַּמָּוֶת, כַּהֲבֵל חַיֵּי תְפִלָּה,
וַאֲבֵלָה, בְּלִי אַחֲרִית וְתִכְלָה אֲבֵלָה.

וְאֵי מִזֶּה תָּבֹא אַנְחָתִי יָדַעְתָּ?
אִמִּי נִתְאַלְמְנָה, בָּנֶיהָ נִתְיַתְּמוּ;
עַד־קָמָה מֵאֶבְלָהּ הַדְּאָגָה קַדְמַתָּה!
נִסְתַּתְּמוּ כָּל־מְקוֹרֵי פַּרְנָסָה, נִסְתַּתְּמוּ.
הִבִּיטָה מִסְּבִיבָהּ: נִתְרוֹקַן עוֹלָמָהּ,
וְאַלְמָן וְיָתוֹם בַּאֲשֶׁר עֵינָהּ נִבָּטָה.
גַּם־קוֹל הָאָרְלֹגִין כְּמוֹ הֶמֶּךְ מֵעָתָה,
גַּם־כָּתְלֵי הַבַּיִת כְּמוֹ בּוֹכִים בִּדְמָמָה,
וּבְזַעַף וּבְחֶמְלָה כָּל־זָוִית הֶחֱרִישָׁה!
"רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם! – נֶאֶנְחָה הָאִשָּׁה –
סָמְכֵנִי בַּל־אֶפֹּל, אַלְמָנָה אָנֹכִי;
פַּרְנֶס־נָא אֶפְרֹחַי כְּתוֹלָעִים – מַה־כֹּחִי?"
אָז תּוֹצִיא הַשּׁוּקָה אֶת־חֶלְבָּהּ וְדָמָהּ.
בְּעֶרֶב הִיא שָׁבָה כָּל־עוֹדְבָהּ נְשָׁמָה.

כָּל־פְּרוּטָה הֵבִיאָה נֶאֱרָה בִּמְאֵרָה,
רְקוּקָה בְּדַם־לִבָּהּ וּטְבוּלָה בִּמְרֵרָה
וּבְשׁוּבָהּ רְצוּצָה כְּכַלְבָּה מֻדָּחָה –
עֲדֵי חֲצוֹת הַלַּיְלָה לֹא כִבְּתָה אֶת־נֵרָהּ
וְיָדֶיהָ בַּפֻּזְמָק בְּמַחַט שְׁלֻחָה,
וְדוּמָם מִתַּמְצִית מַכְאוֹבָהּ נֶאֱנָחָה.
וּלְכָל־מְנוֹד רֹאשָׁהּ וּלְכָל־תְּנוּעַת יָדָהּ
שַׁלְהֶבֶת הַנֵּר הִזְדַּעְזְעָה, חָרְדָה,
כְּמוֹ נָדָה לָהּ: צַר־לִי עָלַיִךְ, אֻמְלָלָה!
חֲבָל עַל לֵב אֵם אֲשֶׁר־יִמַּק בְּקִצְפָּה,
עַל־חֹם הֶבֶל פִּיךְ שֶׁיִּנָּדֵף בִּקְלָלָה.

בַּשַּׁחַר עִם־קְרִיאַת הַגֶּבֶר הִיא קָמָה,
בִּמְלֶאכֶת הַבַּיִת עוֹסֶקֶת בִּדְמָמָה.
מֵחֶדְרִי הָאֹפֶל, מִתּוֹךְ הָעֲרִיסָה,
בְּעַד הַפֶּתַח רָאִיתִי אֶת גּוּפָהּ הַקָּלוּשׁ,
לְאוֹר נֵר דַּל תְּכֻפָּף עַל־גַּבֵּי הָעִסָּה
וְיָדָהּ הַדַּקָּה שָׁם תָּלוּשׁ וְתָלוּשׁ.
יִתְנוֹדֵד הַסַּפְסָל תַּחַת הָעֲרֵבָה –
וּלְחִישָׁה חֲרִישִׁית וַאֲנָחָה חֲרֵבָה
עַל כָּל־טְבִיעַת יָד, עַל כָּל־לִישָׁה וְלִישָׁה,
נֶעֱקֶרֶת וּבָאָה מִן־הַחֶדֶר הַשֵּׁנִי:
"רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם, חַזְּקֵנִי וְסָמְכֵנִי!
מַה־כֹּחִי, מַה חַיַּי? וַאֲנִי בִלְתִּי אִם־אִשָּׁה."

וּלְבָבִי לִי אוֹמֵר וְיוֹדֵעַ הֶגֵּנִי,
כִּי־נָטְפָה לַבָּצֵק גַּם דִּמְעַת עֵינֶיהָ.
וּבְחַלְּקָהּ פַּת־שַׁחֲרִית חַמָּה לִילָדֶיהָ
מִמַּאֲפֵה בְצֵקָהּ, מִלֶּחֶם דִּמְעָתָהּ –
וָאֶעֱלַע, וַתָּבֹא בַעֲצָמַי אַנְחָתָהּ.

قصيدة "שִׁיר הַצְפַּרְעִים"
"قصيدة الضفادع" "ليعقوب كاهان"
"יעקב כהן"

שִׁיר הַצְפַרדעִים

רַק׳קַר!רַק קַר וחָלָק!

רַק אֵל לְהָבוּת ׳אֵל דִמיוּנוֹת׳

רַק אֵל לְבַקֵּשׁ ר ב חֶשְׁבּוֹנוֹת :

כִּי רֵאשִׁית חָכְמָה וְאַחֲרִית –דַעַת

הִיא הַמְנוּחָה והַמִּשְׁמַעַת –

רַק קַר׳רַק קַר וחָלָק!]

כִּי כֹּ ל שֶׁהָיָה יִהְיֶה !

הָאָבוֹת הָיוּ מַלְאָכִים טְהוֹרִים׳

אֲנַחְנוּ כֻּלָּנוּ כַּחֲמוֹרִים׳

הָאָבוֹת נָתְנוּ לָנוּ חֻקֵּי –עוֹלָם

עָלֵינוּ לִשְׁמֹ עַ רַק לְקוֹלָם-

הֵן כָּל שֶׁהָיָה יִהְיֶהַ!

וּבְכֵן –אַךְ טוֹב ׳טוֹב לָנוּ!

אֵין יֵשׁ עוֹד מָחוֹל כְּמוֹ מְחוֹלֵינוּ ׳

אֲשֶׁר לִמְדוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ !

יֵשׁ סֶדֶר רַב בּוֹ׳יֵשׁ נִסָּיוֹן

שִׁוּוּי –מִשְׁקָל ׳יֵשׁ עוֹד הִגָּיוֹן-

אַךְ טוֹב ·אַךְ טוֹב לָנוּ!

וַיְחִי הַבּ ץ לָעוֹלָם !

מָה עֲרָבוֹת –שְׁחָקִים הַחָפְשִׁיּוֹת?

מַה נִּבְכֵי יַמִּים וְגָאוֹן –צִיּוֹת?

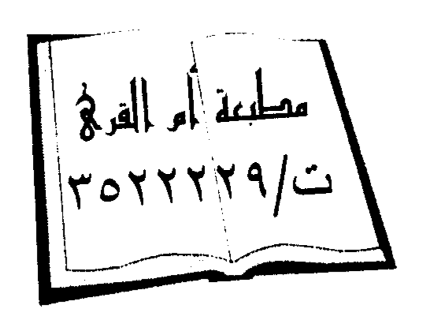
בַּבּוֹץ יֵשׁ מִסְתּוֹר בִּשְׁעַת צָרָה

מֵרְשָׁפֵי –שֶׁמֶשׁ וּמִסְעָרָה-

יְחִי הַבּ ץ לָעוֹלָם!

רַק קַר ·רַק קַר וְחָלָק...!

الفهرس

مطبعة أم القرى
ت/٣٥٢٢٢٢٩